

# En hemmelig stemme

Veteraner fra Elektronisk krigføringskompani sin opplevelse av tjenesten i Faryab

**Svend Ole Bugge**

Emnekode: HIS4090L – Masteroppgave i historie for lektorprogrammet

Semester: Vår 2023

Studiepoeng: 60

Institutt for arkeologi, konservering og historie



## Forord

---

Det er mange som fortjener oppmerksomhet i forbindelse med dette prosjektet. I den sammenheng vil jeg først og fremst takke alle veteranene som har bidratt. Det være seg de som har latt seg intervjuet og delt sine indre tanker og følelser, eller de som har bidratt med å spre ordet om prosjektet og dermed vært med på å muliggjøre det. Veteranmiljøet tilknyttet Elektronisk krigføringskompani har vist seg å bestå av imøtekommende og åpne veteraner, noe som har bidratt til et solid tilfang av informanter og ikke minst innholdsrike intervjuer. I den sammenheng vil jeg rette en ekstra takk til de to veteranene som har lest gjennom deler av oppgaven og gitt tilbakemelding. Takk for gode og konstruktive samtaler!

Videre er det på sin plass å takke Sunniva Engh, som har vært veileder for prosjektet. Uten dine refleksjoner og tidvis neglebitende tilbakemeldinger, hadde ikke sluttresultatet blitt så bra som det har blitt.

Avslutningsvis vil jeg takke Institutt for forsvarsstudier for økonomisk støtte. Dette har bidratt til at jeg har kunnet vie prosjektet den tiden det har fortjent. I den forbindelse vil jeg trekke frem Lene Ekhaugen og Torunn Laugen Haaland for at de har tatt seg tid til å støtte meg underveis i arbeidet.

Svend Ole Bugge  
Oslo, mai 2023

## Sammendrag

---

*En hemmelig stemme* er en masteroppgave i historie som omhandler Afghanistankrigen og deler av det norske personellet som tjenestegjorde der. Fra krigens utbrudd og frem til i dag har det blitt skrevet mye om selve krigen og om soldatene som tjenestegjorde i den. *En hemmelig stemme* plukker opp denne tråden og tilbyr innsikt i en av Forsvarets taushetsbelagte avdelinger, Elektronisk krigføringskompani. Forfatteren har intervjuet åtte veteraner som tjenestegjorde i perioden 2008 – 2012. Denne unike tilgangen gir leseren en enestående innsikt i hvordan disse hemmelige krigerne har opplevd Afghanistan. Med dette er *En hemmelig stemme* det første verket som tilbyr innsyn i opplevelsene til denne veterangruppen.

I oppgaven kommer det frem at veteranene i dette utvalget overordnet har hatt en lignende opplevelse som det andre veteraner med tilsvarende belastningsgrad har hatt. Samtidig kommer det frem at enkelte veteranene i utvalget har opplevd moralske dilemmaer tilknyttet virke som elektronisk krigføringsoperatør, og at dette har vært utfordrende under tjenestegjøringen. Det som går igjen er at store deler av erfaringen har vært lik, men at hver veteran likevel sitter igjen med sin unike opplevelse av tiden i Faryab. Noen av veteranene har opplevde alvorlige kampsituasjoner, andre ikke. Enkelte har havnet i moralske dilemmaer, andre ikke. For noen har hjemkomsten bydd på utfordringer, for andre ikke. Oppgaven inneholder mange ulike temaer, der noen av disse er: strid, følelser, moralske dilemmaer, forholdet til pårørende, interne konflikter, det å komme hjem og mye mer.

Masteroppgaven har også en sekundær funksjon. I august 2021 tok nemlig Taliban tilbake makten i Afghanistan, noe som var en kontroversiell utvikling. Hendelsen ble stående som selve symbolet på at den vestlige militærintervensjonen hadde vært mislykket, selv om Taliban hadde vunnet terreng over tid. I den forbindelse ble veteranene bedt om å reflektere omkring denne hendelsen og om resultatet har påvirket deres opplevelse av egen tjeneste. Overraskende nok viste det seg at utfallet har hatt liten innvirkning på veteranenes oppfattelse.



## Innholdsfortegnelse

---

Forord .....	i
Sammendrag .....	ii
Innhold .....	iii
Introduksjon .....	1
1. Kapittel 1: Bakgrunnsinformasjon og introduksjon av EBN og EKKP .....	4
a. Bakgrunnen for konflikten .....	4
b. Informasjon om EBN, EKKP og elektronisk krigføring .....	13
c. Situasjonen i Faryab 2005 – 2012 .....	18
d. Situasjonen i Afghanistan 2012 – 2021 .....	21
e. Taliban tar makten i Afghanistan .....	21
f. Situasjonen i Afghanistan etter Taliban sin tilbakekomst .....	23
g. Oppsummering .....	25
2. Kapittel 2: Tidligere forskning på veteranfeltet .....	26
a. Forskning på opplevelse .....	26
b. Forskning på konsekvenser .....	35
c. Oppsummering .....	38
3. Kapittel 3: Metode .....	40
a. Valg av metode .....	40
b. Utforming av intervjuguide .....	42



c.	Viktige betraktninger angående kildematerialet og metoden .....	44
d.	Gjennomføring av intervjuer og min rolle som forsker .....	45
e.	Etiske betraktninger.....	50
f.	Transkribering av intervjuene .....	53
g.	Betraktninger som gjelder analyse av intervjumaterialet .....	55
h.	Oppsummering .....	57
4.	Kapittel 4: Analyse av intervjumaterialet .....	59
a.	Generelle betraktninger .....	59
b.	Stridsopplevelser i Faryab .....	60
c.	Følelser under tjenestegjøring .....	65
d.	Å komme hjem igjen .....	69
e.	Moralske dilemmaer i Faryab .....	74
f.	Dilemmaer i forbindelse med afghanske allierte .....	76
g.	Dilemmaer i forbindelse med Elektronisk krigføring .....	78
h.	Livet i felt .....	81
i.	Livet i leir .....	85
j.	Et unikt samhold .....	86
k.	Var veteranene forberedt på det som møtte dem? .....	88
l.	Interne konflikter .....	89
m.	Bearbeiding av inntrykk og oppfølging i Faryab og i Norge .....	89



n. Forholdet til de pårørende .....	94
o. Hvordan påvirket Taliban sin maktovertakelse veteranene? .....	96
5. Avslutning .....	100
6. Muntlige kilder .....	106
7. Litteratur .....	107
8. Vedlegg 1: Kart over Faryab .....	114
9. Vedlegg 2: Intervjuguide .....	115
10. Vedlegg 3: Samtykkeerklæring .....	117



## Introduksjon

---

Som en reaksjon på terrorangrepet i USA den 11. september 2001, besluttet den norske regjeringen at Norge skulle delta i «krigen mot terror».<sup>1</sup> Dette resulterte i at Norge i perioden 2001-2021 har hatt soldater i Afghanistan.<sup>2</sup> Avgjørelsen har hatt store konsekvenser på mange områder. Det har blant annet ført til at om lag 9000 norske kvinner og menn har tjenestegjort i Afghanistan på vegne av nasjonen.<sup>3</sup> I dette tidsrommet har veteraner og deres livssituasjon fått betraktelig mer oppmerksomhet både politisk og innenfor forskning.<sup>4</sup> Den 15. oktober 2020 fattet Stortinget følgende vedtak: «Stortinget ber regjeringen legge frem en kartlegging av prioriterte forskningsområder relatert til forsvarspersonell i utenlandstjeneste. Denne skal legge grunnlaget for en strategi for norsk veteranforskning».<sup>5</sup> Som en konsekvens av dette etablerte Forsvarsdepartementet Forum for veteranforskning, som skulle bestå av både «... militære og sivile institusjoner»<sup>6</sup>. I dette rådet ble følgende strategi vedtatt: «prioriterte forskningsområder relatert til forsvarspersonell i internasjonale operasjoner er norske veteraners psykiske og fysiske helse, samt samfunnsfaglig og historiefaglig forskning om veteraner».<sup>7</sup> Historie ble med dette eksplisitt trukket frem som en viktig fagdisiplin i arbeidet med å videreutvikle forskningen på veteranfeltet. Det at veteranfeltet fortsatt blir ansett som et viktig forskningsområde av norske myndigheter, kom frem i Statsbudsjettet 2023. Der stod det følgende: «regjeringen vil (...) styrke forskning på veteranfeltet og stimulere til utviklingen av et tverrfaglig forskningsmiljø for veteranforskning, og har derfor prioritert ytterligere fem millioner kroner årlig til dette formålet fra 2023».<sup>8</sup> Det er med andre ord liten tvil om at det eksisterer et behov og et ønske om mer forskning på veteranfeltet, og at historieforskning har en særlig viktig rolle i dette arbeidet.

Mitt forskningsprosjekt er et bidrag til forskningen på nettopp veteranfeltet. Etter å ha satt meg inn i litteraturen på området, har jeg identifisert at det er forsket en god del på veteraner fra ulike avdelinger, men minimalt på veteraner fra Etterretningsbataljonen (EBN) og videre Elektronisk Krigføringskompani (EKKP). Dette til tross for at bataljonen og derav kompaniet, har vært utsatt for en særlig stor belastning i forbindelse med Afghanistan-

---

<sup>1</sup> Pharo mfl., *Historiker, strateg og brobygger*, 176.

<sup>2</sup> Forsvaret, «Afghanistan.»

<sup>3</sup> Bøe mfl., *Afghanistan-undersøkelsen 2020*, 11.

<sup>4</sup> Sletmo, *Norske veteraner fra FN- og NATO-operasjoner*, 65-68.

<sup>5</sup> Prop. 1 S (2022-2023), 50.

<sup>6</sup> Ibid.

<sup>7</sup> Ibid., 51.

<sup>8</sup> Ibid., 126.



innsatsen.<sup>9</sup> Samtidig har situasjonen i Afghanistan forandret seg radikalt de siste årene, noe som kulminerte i at Taliban tok tilbake makten i landet i august 2021. Hendelsen vakte sterke reaksjoner og ble sett på som et nederlag for nasjonene som var involvert.<sup>10</sup> Dette kan ha påvirket hvordan veteranene fra denne konflikten opplever sin egen tjenestegjøring. I den sammenheng har jeg utviklet følgende problemstilling:

*Hvordan har veteraner fra Elektronisk krigføringskompani opplevd tjenesten sin i Faryab i perioden 2008-2012? I hvilken grad har denne opplevelsen blitt påvirket av Taliban sin maktovertakelse?*

Målsetningen bak prosjektet har vært todelt. Først og fremst har det vært å synliggjøre viktige beretninger om hvordan en gitt gruppe veteraner har opplevd sin tjeneste i Afghanistan for Norge. Som jeg kommer inn på i kapittel én, skiller EKKP seg ut fra øvrige kompanier i Forsvaret gjennom sitt særegne virke og sitt strenge taushetsregime. På bakgrunn av dette er det viktig at opplevelsene til denne veterangruppen også blir tilgjengeliggjort for offentligheten. I den forbindelse kan oppgaven være med på å sette viktige kunnskapshull omkring hvordan veteraner fra en taushetsbelagt bataljon og kompani har opplevd sin tjeneste i Afghanistan. I forlengelsen av dette har målsetningen min også vært å gi ordet til en gruppe veteraner som tidligere ikke har sluppet til. Det vil si å formidle veteranenes personlige tanker og inntrykk fra en periode i livene deres som sannsynligvis skiller seg markant ut fra den øvrige livshistorien. Når det er sagt, har jeg vært fullstendig klar over at det ikke er mulig å skape et produkt som gir komplett innsikt i opplevelsene deres. I den sammenheng er det derfor viktig å ta inn over seg de valgene jeg har gjort underveis i prosjektet, slik at det blir tydelig hvilke forutsetninger funnene er basert på. Videre lesning i kapittel tre tilbyr denne innsikten.

Den andre målsetningen bak prosjektet, har vært å undersøke om Taliban sin gjenerobring av Afghanistan har påvirket veteranenes opplevelse. Som vi skal se nærmere på i slutten av kapittel én, kan uttalelser fra Joe Biden og Jens Stoltenberg tyde på at dette er tilfelle. En påstand som umiddelbart kan fremstå som logisk og derav legitim, men som ikke nødvendigvis behøver å være riktig. Det er ikke gjort noen undersøkelser på dette, så vidt meg bekjent. Videre skal nevnes at denne delen av problemstillingen vil bli viet mindre plass, enn hva veteranenes overordnede opplevelse av Afghanistan-tjenesten vil. I den sammenheng må dette forskningsspørsmålet anses som sekundært. Likevel ønsket jeg å benytte anledningen til

---

<sup>9</sup> Furrevik, «Etterretningsbataljonen har «årlig psykisk»».

<sup>10</sup> Modabazze, «Afghanistan under Taliban», 278.





å undersøke om det faktisk var slik at resultatet av konflikten har påvirket veteranene sin opplevelse av egen tjeneste, nå i ettertid.

Masteravhandlingen er strukturert på følgende måte. I kapittel én redegjør jeg for bakgrunnen og resultatet av konflikten i Afghanistan. Samtidig får leseren her innsikt i hva Etterretningsbataljonen, Elektronisk krigføringsskompani og elektronisk krigføring (EK) som fagfelt, er og innebærer. I kapittel to redegjør jeg for tidligere forskning som er gjort på veteranfeltet, men da med spesiell vekt på forskning som kan knyttes til min problemstilling. I kapittel tre redegjør jeg for og reflekterer rundt valg av metode. I kapittel fire belyser jeg funnene som har kommet frem i analysen av intervjumaterialet. Til slutt venter det en avslutning som svarer på problemstillingen min.

Under utformingen av teksten har jeg etterstrebet å uttrykke meg på en så enkel måte som mulig. Dette har blant annet medført at jeg har valgt å styre unna mer dyptgående og komplekse redegjørelser med tanke på begreper tilknyttet elektronisk krigføring. Den manglende muligheten til å dekke operasjonelle sider ved tjenesten, har gjort at denne avveiningen ikke har fått nevneverdige konsekvenser for innholdet i oppgaven. Bakgrunnen for fokuset på enkelhet, er primært at jeg ønsker at oppgaven også skal være tilgjengelig for et publikum uten inngående kjennskap til EK. Et klart og tydelig ordlag er med på å gjøre oppgaven forståelig og dermed tilgjengelig for et bredere publikum.<sup>11</sup>

---

<sup>11</sup> Leavy, *Oral history*, 70.



## Kapittel 1: Bakgrunnsinformasjon og introduksjon av EBN og EKKP

---

I dette kapittelet skal jeg gjennomgå viktig bakgrunnsinformasjon. Det innebærer hvorfor det oppstod en krig i Afghanistan, hvorfor og hvordan NATO og Norge ble involvert samt hva EBN og EKKP er og deres rolle i krigføringen. Disse punktene er viktige av ulike årsaker. Bakgrunnen for konflikten gir innsikt i hvorfor krigen oppstod, noe som har verdi fordi det er med på å forklare hva som forårsaket NATO og Norge sin deltakelse i Afghanistan. Informasjon om hvorfor og hvordan Norge ble involvert, er viktig fordi det belyser bakteppet bak de norske soldatenes tilstedeværelse i landet. Videre er en redegjørelse av hva EBN og EKKP er og deres rolle i krigføringen av stor betydning fordi det setter leseren inn i hva informantene i dette forskningsprosjektet faktisk gjorde i Afghanistan. I tillegg er det givende med innsikt i hvordan krigen endte, da dette inngår i del to av problemstillingen. Det vil si i hvilken grad resultatet av krigen har påvirket hvordan veteranene nå i ettertid opplever sin egen tjeneste i Afghanistan. I den sammenheng er det derfor viktig å gi leseren kjennskap i hva som ble resultatet, og videre hvilke umiddelbare konsekvenser dette fikk for Afghanistan.

**USA blir angrepet.** For å kunne redegjøre for hendelsesforløpet som førte til konflikten i Afghanistan, er det naturlig å starte i USA.<sup>12</sup> Morgenen 11. september 2001 tok i alt fire fly av fra flyplasser i Boston, Newark og Dullas.<sup>13</sup> Om bord på disse flyene befant det seg i alt 232 passasjerer, som i løpet av kort tid skulle få en plass i amerikansk historie.<sup>14</sup> 19 av disse tilhørte terrorgruppen al-Qaida.<sup>15</sup> Organisasjonen ble på dette tidspunktet styrt av den beryktede og nå avdøde lederen Osama bin Laden. Ifølge Anne Stenersen var gruppens hovedformål å fremme sin ideologiske agenda, som var en form for «Salafi-jihadi».<sup>16</sup> Grovt sagt er ideologien basert på ideen om at Islam er under angrep og i ferd med å miste sitt fotfeste i samfunnet. I den sammenheng oppfordrer ideologien muslimer til å ta opp kampen mot vantroende, som anses som den store eksistensielle trusselen.<sup>17</sup> Al-Qaida var både villige og ivrige etter å benytte voldelige midler for å fremme sin tro, noe som innebar en utstrakt bruk av terror.<sup>18</sup> Utover på 90-tallet ble budskapet fra al-Qaida og bin Laden klarere og klarere, USA skulle anses som fienden over alle fiender. Årsaken var primært deres militære

---

<sup>12</sup> Berdal, «A Mission Too Far?», 159.

<sup>13</sup> Kean, *The 9/11 commission report*, 4-10.

<sup>14</sup> Ibid.

<sup>15</sup> Ibid.

<sup>16</sup> Stenersen, «Thirty Years after its Foundation – Where is al-Qaida Going?», 5&6.

<sup>17</sup> Moghadam, «The Salafi-Jihad as a Religious Ideology», 62-63.

<sup>18</sup> Stenersen, «Thirty Years after its Foundation – Where is al-Qaida Going?», 6&7.



tilstedeværelse og politiske innblanding i Midtøsten.<sup>19</sup> De var også tydelige på at de anså både sivilt og militært personell som legitime mål i sin krigføring, noe som 11. september ble en slående bekreftelse på.<sup>20</sup> Planene til terroristene var å kapre flyene samt bruke disse som improviserte missiler.<sup>21</sup> Målene for angrepet var World Trade Center i New York, Pentagon, og enten Capitol eller Det hvite hus. Det sistnevnte er uvisst da flyet ble styrtet tidligere enn planlagt, og derfor aldri nådde sitt opprinnelige mål.<sup>22</sup> Minutter etter flyene tok av, var et av tidenes verste terrorangrep på amerikansk jord et faktum. Resultatet var i underkant av 3000 drept og store materielle ødeleggelser, som blant annet inkluderte tilintetgjørelse av World Trade Center samt et stort krater i Pentagon.<sup>23</sup> Til sammenligning har, ifølge FN, krigen i Afghanistan kostet 175 000 menneskeliv. Dette inkluderer 47 000 sivile.<sup>24</sup> Samtidig er det verdt å nevne at al-Qaida også tidligere hadde gjennomført angrep mot amerikanske mål, men ikke av samme skala og ikke på amerikansk jord.<sup>25</sup> Terrorangrepet 11. september ble startskuddet på det som skulle vise seg å bli en langvarig konflikt i Afghanistan.<sup>26</sup> Videre skal vi se på forbindelsen mellom terrorangrepet og den kommende krigen.

**USA svarer på angrepet.** I kjølvannet av terrorangrepet 11. september kom det frem informasjon som utpekte al-Qaida som den ansvarlige gruppen bak angrepene.<sup>27</sup> George W. Bush gjorde det tidlig klart for sine kollegaer at USA var i krig og at ikke bare de ansvarlige ville bli straffet, men også de som huset dem.<sup>28</sup> Det at USA kom til å svare hardt og med signifikant bruk av militær makt lå i kortene, og det tok ikke lang tid før bekreftelsen kom.<sup>29</sup> I en tv-sendt tale fra kongressen den 20. september var budskapet til presidenten krystallklart. Det var al-Qaida som hadde gjennomført det grufulle terrorangrepet 11. september, og gruppen skulle derfor bli den første fienden i krigen mot terror. Videre trakk han frem Afghanistan som avgjørende for organisasjonens virksomhet. Det var her de trente opp sine medlemmer til å utføre terrorangrep, før de ble sendt rundt omkring i verden.<sup>30</sup> Taliban, som hadde regjeringmakten i Afghanistan på dette tidspunktet, havnet derfor i begivenhetens

---

<sup>19</sup> Kean, *The 9/11 commission report*, 47-49.

<sup>20</sup> Ibid., 47&48.

<sup>21</sup> Ibid., 4.

<sup>22</sup> Ibid., 4-14.

<sup>23</sup> Malkasian, *The American war in Afghanistan*, 53.

<sup>24</sup> FN-Sambandet, «Afghanistan.».

<sup>25</sup> Kean, *The 9/11 commission report*, 337.

<sup>26</sup> Malkasian, *The American war in Afghanistan*, 53.

<sup>27</sup> Kean, *The 9/11 commission report*, 326; Malkasian, *The American war in Afghanistan*, 53

<sup>28</sup> Kean, *The 9/11 commission report*, 326.

<sup>29</sup> NOU 2016:8, 47.

<sup>30</sup> The White House, «Address to a Joint Session of Congress and the American People.»

sentrum.<sup>31</sup> I den sammenheng hadde USA valgt å sende et ultimatum til Taliban. Det inneholdt følgende krav, «produce Bin Laden and his deputies and shut down all al-Qaeda camps within 24 to 48 hours, or the United States will use all necessary means to destroy the terrorist infrastructure».<sup>32</sup> Budskapet ble formidlet omkring 17. september, altså stilte USA dette kravet til Taliban tre dager før Bush snakket til Kongressen. Allerede på dette tidspunktet eksisterte det en sterk tvil med tanke på Taliban sin vilje til å imøtekomme disse kravene, så operasjonelle planer for en militærintervensjon var allerede under utvikling.<sup>33</sup> Samtidig er det tydelig at Taliban hadde en reell mulighet til å unngå den kommende krigen ved å etterkomme de amerikanske kravene.<sup>34</sup> Taliban valgt derimot å avslå ultimatumet, og med dette var en væpnet konflikt nærstående.<sup>35</sup> Ifølge historikeren Carter Malkasian, som har spesialisert seg på krigen i Afghanistan, eksisterte det en viss forhandlingsvilje fra amerikansk side. Likevel påpeker han at den amerikanske presidenten overordnet var minimalt opptatt av å finne en fredelig løsning.<sup>36</sup> Han konkluderer også med at Taliban sin motvilje til å bryte båndene sine til al-Qaida, var primærgrunnen til at USA valgte å gå inn i Afghanistan.<sup>37</sup> 7. oktober ble den endelige avgjørelsen tatt, og Bush beordret det amerikanske forsvaret til å angripe. Med dette var krigen for alvor en realitet.<sup>38</sup> Operasjonen fikk navnet «Operation Enduring Freedom» (OEF), og hadde som formål å ta opp kampen mot terrorisme på det globale plan. Likevel er operasjonen mest kjent for sin relevans i Afghanistan, gjennom det utstrakte kontraterrorarbeidet som fant sted der.<sup>39</sup> I utgangspunktet var intensjonen bak operasjonen at den skulle være «... kort og liten ...»<sup>40</sup>, men som vi vet i dag førte beslutningen til 20 års amerikansk tilstedeværelse i landet. Den lengste krigen USA noensinne har kjempet.<sup>41</sup> Men som vi skal se nærmere på, var det ikke bare USA som kom til å ha styrker i landet i lang tid.

**NATO aktiverer artikkel 5.** Tiden etter terrorangrepet var preget av en tilnærmet universell bølge av sympati og støtteerklæringer overfor amerikanske myndigheter og befolkning.<sup>42</sup>

---

<sup>31</sup> Kean, *The 9/11 commission report*, 330.

<sup>32</sup> Ibid., 332.

<sup>33</sup> Ibid., 332&333.

<sup>34</sup> Malkasian, *The American war in Afghanistan*, 55.

<sup>35</sup> Sloan, *NATO, the European Union, and the Atlantic community*, 213&214.

<sup>36</sup> Malkasian, *The American war in Afghanistan*, 56&57.

<sup>37</sup> Ibid., 130.

<sup>38</sup> Ibid., 58.

<sup>39</sup> Berdal, «A Mission Too Far?», 160.

<sup>40</sup> Gustavsen-Lien, Tollefsen, *Norsk deltakelse i internasjonale operasjoner 1990-2015*, 29.

<sup>41</sup> Malkasian, *The American war in Afghanistan*, 2.

<sup>42</sup> Berdal, «A Mission Too Far?», 159.



Allerede dagen etter angrepet 11. september signaliserte NATO at det var grunnlag for å aktivere artikkel 5 i Atlanterhavspakten, men uttalelsen kom med et konkret forbehold.<sup>43</sup> Kun hvis angrepet var styrt fra et fremmed territorium, ville det være grunnlag for at artikkelen skulle aktiveres. Artikkelen er formulert på følgende måte, «partene er enige om at et væpnet angrep mot en eller flere av dem (...) skal betraktes som et angrep mot dem alle, (...) hvis et slikt angrep finner sted, vil hver av dem (...) bistå den eller de angrepne parter ...».<sup>44</sup> 2. oktober erklærte NATO at forbeholdet var innfridd, og med dette var artikkel 5 offisielt aktivert.<sup>45</sup> Dette var først gangen i historien at NATO benyttet seg av denne artikkelen.<sup>46</sup> I skrivende stund har den heller ikke blitt brukt siden. Aktiveringen var av signifikant betydning for den kommende krigen i Afghanistan, fordi den signaliserte at alliansen anså terrorangrepet 11. september som et angrep på hele alliansen.<sup>47</sup> Avgjørelsen var avgjørende av flere grunner. For det første gjorde dette at medlemslandene nå var formelt forpliktet til å støtte USA i deres svar på terrorangrepet. For det andre ga dette USA et mulighetsrom til å be om samt forvente støtte fra alliansen i sin pågående aksjon i Afghanistan. Innledningsvis innebar dette blant annet bruk av andre nasjoners luftrom, havner og økt deling av etterretning.<sup>48</sup> Til tross for denne formelle og praktiske støtten, fikk NATO en minimal rolle i startfasen av krigen.

**USA holder NATO på sidelinjen.** Selv om NATO hadde uttrykt sin støtte og vilje til å bidra gjennom artikkel 5, valgte USA innledningsvis å holde organisasjonen utenfor den pågående aksjonen i Afghanistan. I stedet benyttet de seg av bilaterale kanaler til å søke mulige samarbeidspartnere til en koalisjonsstyrke. Etter hvert som månedene gikk valgte flere og flere NATO-allierte land å bidra med styrker, men disse prosessene foregikk separat fra alliansen og var derfor å anse som bilaterale samarbeid.<sup>49</sup> Som vi kommer inn på senere, var det i denne fasen at Norge sendte sine første militære enheter til Afghanistan, og dermed ble direkte involvert i krigen.<sup>50</sup> Det var flere årsaker til at USA valgte denne strategien. En årsak var USA sine negative opplevelser fra den tidligere NATO-styrte militæroperasjonen i Kosovo, der allierte nasjoner hadde uttrykt misnøye rundt USA sin militære fremgangsmåte

---

<sup>43</sup> Hallams, Ratti, Zyla, *NATO beyond 9/11*, 57.

<sup>44</sup> NATO, «Traktat for det nord-atlantiske område.»

<sup>45</sup> Sloan, *NATO, the European Union, and the Atlantic community*, 214.

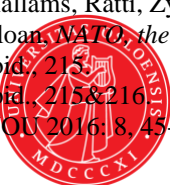
<sup>46</sup> Hallams, Ratti, Zyla, *NATO beyond 9/11*, 55.

<sup>47</sup> Sloan, *NATO, the European Union, and the Atlantic community*, vii.

<sup>48</sup> *Ibid.*, 215.

<sup>49</sup> *Ibid.*, 215&216.

<sup>50</sup> NOU 2016:8, 45-48.



når det gjaldt utvelgelse av mål. Som en følge av dette hadde den franske regjeringen ved flere anledninger hindret amerikanerne i å angripe ønskede mål ved å nedlegge veto.<sup>51</sup> Dette kunne vært med på å vanskeliggjøre fremgangen på operasjonen da beslutningsprosesser sannsynligvis ville ha tatt lengre tid enn hva amerikanerne ønsket.<sup>52</sup> Samtidig var NATO og USA sin ulike operasjonelle målsetning en bekymring for USA. Amerikanerne var i langt mindre grad enn NATO opptatt av nasjonsbygging, og hadde derfor et smalere og mer angrepsrettet fokus bak engasjementet i Afghanistan.<sup>53</sup> Et poeng som synliggjøres i etterspillet av Taliban sin gjenerobring av Kabul, noe som vi kommer inn på i slutten av kapitlet. De ulike målsetningene var en viktig årsak til at USA ikke ønsket å innlemme NATO i Afghanistan-engasjementet i utgangspunktet.<sup>54</sup> Denne holdningen ble tydelig illustrert gjennom daværende viseforsvarssekretær Paul Wolfowitz sin uttalelse,

We think we had a collective affirmation of support with what they said with Article Five, and if we need collective action we'll ask for it. We don't anticipate that at the moment (...). We need cooperation from many countries but we need to take it in appropriately flexible ways.<sup>55</sup>

Uttalelsen tydeliggjør USA sin intensjon om å ikke involvere NATO mer en strengt nødvendig. I den innledende fasen fikk derfor alliansen en tilbaketrukket rolle, som i all hovedsak dreide seg om å støtte USA på andre områder enn ved å faktisk involvere seg i Afghanistan. Men til tross for bekymringene som USA uttrykte, skulle det vise seg at NATO ville få en langt mer sentral rolle i konflikten enn det først lå an til.

**Norge sender sine første styrker.** I midten av november kom den første offisielle forespørselen fra amerikanske myndigheter til den norske regjeringen. USA ønsket støtte fra Norge. Proaktivt hadde forsvarsjefen allerede to dager etter terrorangrepet iverksatt en undersøkelse over hvilke potensielle styrker Forsvaret kunne stille. Det viste seg at Norge hadde få styrker som kunne reise på kort varsel.<sup>56</sup> Samtidig hadde den norske regjeringen et sterkt ønske om å vise nasjonens relevans som alliert både overfor USA, men også overfor andre NATO-medlemmer.<sup>57</sup> Det var viktig for regjeringen at Norge ble oppfattet som «en god

---

<sup>51</sup> Sloan, *NATO, the European Union, and the Atlantic community*, 216.

<sup>52</sup> Berdal, «A Mission Too Far?», 160&161.

<sup>53</sup> NOU 2016: 8, 20.

<sup>54</sup> Berdal, «A Mission Too Far?», 160&161.

<sup>55</sup> Ibid., 160.

<sup>56</sup> NOU 2016: 8, 45.

<sup>57</sup> Ibid., 22&23.



alliert». <sup>58</sup> En målsetning som må ses i sammenheng med det geopolitiske miljøet i det respektive tidsrommet. <sup>59</sup> Norge hadde dårlige erfaringer fra NATO-operasjonen i Serbia i 1999, der «... Norge ikke hadde maktet å stille relevante styrker tidsnok». <sup>60</sup> Forespørselen var dermed en gylden mulighet for regjeringen til å rette opp et haltende omdømme. Likevel skal det sies at Norge på dette tidspunktet allerede hang etter når det gjaldt å tilby amerikanerne støtte, sammenlignet med andre viktige allierte. <sup>61</sup> Etter mye diplomatisk korrespondanse med USA, ble det etter hvert klart hva Norge kunne og skulle bistå med. Dette «... inkluderte 4 F-16, 1 C-130, spesialstyrker og mineryddere». <sup>62</sup> Bidragene Norge sendte frem til og med «... første halvdel av 2003 var konsentrert i OEF». <sup>63</sup> Med dette var Norge for alvor direkte involvert i en ny internasjonal operasjon.

### **Norske styresmakter rettferdiggjør det å sende militære styrker til Afghanistan.**

I perioden fra 11. september og utover på 2005-tallet var budskapet fra regjeringen til det norske folk klart. USA sitt svar på terrorangrepet var å regne som selvforsvar, og gjennom artikkel 5. også et kollektivt selvforsvar. <sup>64</sup> I den innledende fasen begrunnet derfor norske myndigheter nødvendigheten av militær støtte gjennom å sette søkelys på elementer som «... samhold, lojalitet til koalisjonen, våre allierte og «våre alles kamp». <sup>65</sup> «Vår alles kamp» var et utsagn som Thorbjørn Jagland, daværende utenriksminister, kom med i forbindelse med en tale han holdt 1. oktober 2001, og var ment som en tydeliggjøring av at kampen mot terror var en felles kamp for det globale samfunnet. <sup>66</sup> På den måten måtte krigen i Afghanistan ses på som «... en felles kamp mot et internasjonalt onde og et forsvar av norsk sikkerhet». <sup>67</sup> Likevel var det ønsket om å fremstå som en god alliert overfor USA og NATO som overordnet var det viktigste målet bak avgjørelsen om å bidra militært i Afghanistan. <sup>68</sup> Samlet sett var budskapet til det norske folk følgende. Norge var juridisk og etisk forpliktet til å bidra militært på grunn av nasjonens forpliktelser til NATO, FN og USA, men også på grunn av nødvendigheten om å stå samlet mot en ny eksistensiell trussel og fiende. <sup>69</sup> I NOU-rapporten «En god alliert»

---

<sup>58</sup> Heier, Kjølberg, Rønnfeldt, *Norge i internasjonale operasjoner*, 116.

<sup>59</sup> NOU 2016: 8, 45&46.

<sup>60</sup> Ibid., 45.

<sup>61</sup> Gustavsen, Lien, Tollefsen, *Norsk deltakelse i internasjonale operasjoner 1990-2015*, 29.

<sup>62</sup> NOU 2016: 8, 47&48.

<sup>63</sup> Ibid., 25.

<sup>64</sup> Bergmann, *Derfor er vi i Afghanistan!*, 19.

<sup>65</sup> Ibid., 85.

<sup>66</sup> Regjeringen, «Terroranslagene mot USA - et tidsskille i internasjonal politikk.»

<sup>67</sup> NOU 2016: 8, 40.

<sup>68</sup> Ibid., 13.

<sup>69</sup> Bergmann, *Derfor er vi i Afghanistan!*, 18.

oppsummerer forfatterne beslutningsfundamentet på en fin måte, kampen i Afghanistan var «... en kamp *med* USA og NATO, *mot* internasjonal terror og *for* et bedre Afghanistan». <sup>70</sup> Dette var hovedargumentene regjeringen brukte i den innledende fasen, for å rettferdiggjøre det norske militær engasjementet i Afghanistan samt det å sette norske soldaters liv i fare.

**Opprettelsen av International Security Assistance Force (ISAF).** I desember 2001 under en stor internasjonal konferanse i Tyskland i regi av FN, møttes et utvalg diplomatiske representanter fra FN og USA samt noen utvalgte krigsherrer fra Afghanistan for å diskutere Afghanistan sin umiddelbare fremtid. <sup>71</sup> Under denne konferansen inngikk partene en avtale, kjent som «Bonn-avtalen» <sup>72</sup>, som blant annet inneholdt et forslag om opprettelse av «... en militærstyrke med FN-mandat». <sup>73</sup> Forslaget hadde sine røtter i en bekymring omkring sikkerhetssituasjonen i landet. På grunn av mangelen på en kompetent afghansk hær- og politistyrke, var det nødvendig med en internasjonal styrke som kunne ivareta sikkerheten. <sup>74</sup> I den sammenheng avgjorde FNs Sikkerhetsråd den 20. desember at det skulle opprettes en stabiliseringsstyrke i landet. Styrken fikk navnet ISAF, og skulle ha som formål å støtte den afghanske interim-regjeringen med sikkerhetssituasjonen i landet. <sup>75</sup> Innledningsvis var operasjonsområdet til styrken begrenset til Kabul-området, men etter hvert som krigen utviklet seg økte ISAF sitt ansvarsområde betraktelig og endte opp med å omfavne hele Afghanistan. <sup>76</sup> I august 2003 overtok NATO kommandoen over ISAF. <sup>77</sup> Ansvarsovertakelsen var et resultat av at USA og Storbritannia hadde valgt å gå til krig mot Irak mars-måned samme år. Den nye krigen var resurskrevende og et mer involvert NATO ville derfor kunne lette på den militære byrden i Afghanistan. <sup>78</sup> ISAF sin operasjonelle struktur baserte seg på Provincial Reconstruction Teams (PRT). <sup>79</sup> Disse opererte ut fra lokale baser og var sammensatt av enheter fra flere forskjellige land. Likevel ble hver PRT styrt av en nasjon av gangen, som da hadde det overordnede kommandoansvaret. Primærfunksjonen deres var å bidra til en stabil sikkerhetssituasjon i deres angitte ansvarsområde, som var begrenset til en konkret provins. Dette innebar å fasilitere for «... reconstruction, security, governance, aid and

---

<sup>70</sup> NOU 2016: 8, 17.

<sup>71</sup> Fields, Ahmed, *Strategic Perspectives* 8, 5.

<sup>72</sup> Malkasian, *The American war in Afghanistan*, 70.

<sup>73</sup> Regjeringen, «Hvorfor er Norge i Afghanistan?»

<sup>74</sup> Maley, «Provincial Reconstruction Teams in Afghanistan.»

<sup>75</sup> Regjeringen, «Hvorfor er Norge i Afghanistan?»

<sup>76</sup> Berdal, «A Mission Too Far?», 163.

<sup>77</sup> Pharo mfl. *Historiker, strateg og brobygger*, 329.

<sup>78</sup> Berdal, «A Mission Too Far?», 161&164.

<sup>79</sup> NOU 2016: 8, 25.





development».<sup>80</sup> Teamene var på den måten avgjørende i ISAF sitt arbeid med å bygge opp legitimiteten til den nye afghanske regjeringen.

En viktig betraktning med tanke på PRTenes virksomhet, er deres unike historie. Som William Maley påpeker i artikkelen «Provincial Reconstruction Teams in Afghanistan - how they arrived and where they are going», kan nasjoner sin erfaring ifra ulike PRTer være svært forskjellige. Dette fordi lokale faktorer, som blant annet etnisk sammensetning, geografisk beliggenhet og afghanske myndigheters innflytelse, var avgjørende for hvilken motstand eller samarbeidsvilje som PRTene opplevde fra den lokale befolkningen. Et eksempel på dette er Canada sin PRT i Kandahar og New Zealand sin PRT i Bamian. To ansvarsområder som hadde veldig ulik etnisk sammensetning, beliggenhet og innflytelse fra den afghanske regjeringen. Etter endt oppdrag hadde Canada mistet 40 soldater, mens New Zealand ikke opplevde ett eneste dødsfall.<sup>81</sup> Som eksempelet indikerer er det derfor ikke nødvendigvis slik at erfaringer fra en spesifikk PRT er overførbare til en annen. Nasjonene som hadde ansvar for ulike områder og soldatene som tjenestegjorde der, kan dermed ha svært ulik oppfatning omkring bidraget de var en del av. Dette er en viktig betraktning i forhold til dette forskningsprosjektet, fordi det illustrerer hvordan ulike bidrag i en og samme konflikt kan ha fortonet seg svært ulikt for de involverte. Informantene i dette forskningsprosjektet har tjenestegjort i PRT Meymaneh, men da i ulike kontingenter. Det vil si i forskjellige tidsrom.

**Norge overtar ansvaret for PRT Meymaneh.** Den 6. mai 2004 besluttet den norske regjeringen at Norge skulle sende et bidrag på omtrent 30 soldater til den engelsklede PRTen i Meymaneh, som hadde Faryab-provins som sitt ansvarsområde. Bidraget kom som et resultat av en intern og ekstern forventning om at økt norsk deltakelse i NATO-bidraget var nødvendig.<sup>82</sup> Noen måneder senere, i september, ble det klart at britene ønsket at Norge skulle overta førerretten i Faryab. De ønsket ikke lenger å ha kommandoansvaret for PRTen, da de trengte enhetene sine i sør.<sup>83</sup> Forespørselen skapte intern uenighet i den norske regjeringen.<sup>84</sup> En eventuell ansvarsovertakelse ville sende viktige signaler til NATO og andre allierte om at Norge var villige til å dra sin del av lasset. Samtidig var de klar over at med ledelsesansvaret, så ville det også følge større risiko. Et eksempel på dette er Forsvarsstaben sin anbefaling til regjeringen, som overordnet var utformet som en fraråding mot en slik involvering. De pekte

---

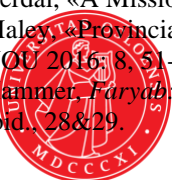
<sup>80</sup> Berdal, «A Mission Too Far?», 163.

<sup>81</sup> Maley, «Provincial Reconstruction Teams in Afghanistan.»

<sup>82</sup> NOU 2016: 8, 51-53&113.

<sup>83</sup> Hammer, *Faryab: arven etter Norge*, 27.

<sup>84</sup> Ibid., 28&29.



på at prosjektet ville være svært kostbart, i tillegg til at dette var noe helt nytt og noe Norge ikke tidligere hadde vært ansvarlige for. Det ville også i større grad forplikte norsk innsatts over tid, da det med ledelsesansvar ville være vanskeligere å trekke seg ut, dersom dette skulle være ønskelig.<sup>85</sup> Til tross for Forsvarsstaben sin advarsel bestemte den norske regjeringen at Norge skulle overta ansvaret for PRT Meymaneh, og i september 2005 overtok nasjonen kapteinsbindet. Dette ble Norges «... største og mest synlige bidrag i ISAF».<sup>86</sup> I vedlegg én kan leseren se en visuell representasjon av PRT Meymaneh, Faryab og Afghanistan. PRTen ble avviklet 1. oktober 2012.<sup>87</sup>

I NOU-rapporten finner vi en prinsippskisse over den norske PRTen i 2010 (se under avsnittet). Utvalget i prosjektet var en del av Elektronisk krigførings-enheten som i skissen er plassert under ISTAR. Skissen er et eksempel på hvordan PRTen var strukturert, og må derfor ikke forstås som en fasit på hvordan bidragene var systematisert og opererte til enhver tid. Likevel er formatet høyst sannsynlig overførbart til samtlige kontingenter på et overordnet plan. Det er kjent at hvilke nasjoner som stilte med hvilke enheter varierte fra kontingent til kontingent, da både Makedonia og Lativa bidro med styrker til den norske PRTen.<sup>88</sup> Dette kommer også frem i skissen. EK bestod derimot kontinuerlig av norske enheter fra EBN i perioden 2005 – 2012. Ut ifra intervjumaterialet støttet ulike EK-lag forskjellige enheter på tvers av skissen. Det vil si at selv om EK i skissen er tilknyttet MOT-lagene, støttet de også manøveravdelingene. På den måten kan skissen gi et noe uriktig inntrykk av hvilke enheter de støttet. Det er naturlig at EK-ressursene, som var svært ettertraktet, ble brukt der PRT-sjefen anså at det var nødvendig. Skissen gir overordnet innsikt i hvor mange ulike typer enheter et bidrag kunne bestå av, og synliggjør videre hvor liten del av bidraget dette forskningsprosjektet sier noe om. Mer informasjon om hva EK og EBN er, følger i de neste avsnittene.

---

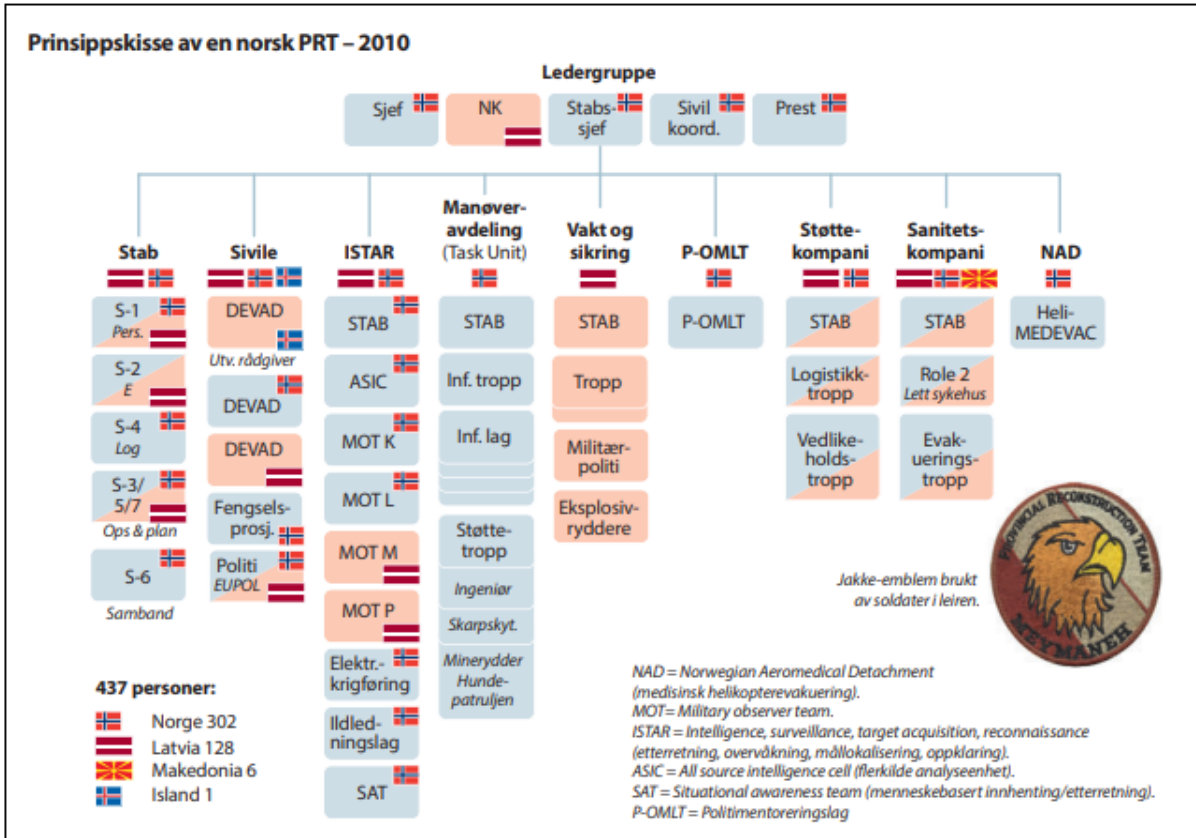
<sup>85</sup> NOU 2016: 8, 27,28&52.

<sup>86</sup> Gustavsen, Lien, Tollefsen, *Norsk deltakelse i internasjonale operasjoner 1990-2015*, 31.

<sup>87</sup> NOU 2016: 8, 38.

<sup>88</sup> Gustavsen, Lien, Tollefsen, *Norsk deltakelse i internasjonale operasjoner 1990-2015*, 31.





Hentet fra: NOU 2016: 8, 112.

**Etterretningsbataljonen.** EBN er en av mange bataljoner i den norske hæren. Ulike bataljoner har ulike fagområder som de er spesialisert i og som derav er deres ansvarsområde. For eksempel har Sambandsbataljonen ansvaret for «... å sørge for at brigadens avdelinger kan kommunisere»<sup>89</sup>, mens sanitetsbataljonen har ansvaret for «... å behandle og evakuere syke eller sårede soldater ...»<sup>90</sup>. EBN sitt fagområde er etterretningsvirksomhet og skal gi Hæren «... en situasjonsforståelse med relevant og riktig informasjon som gjør det mulig å vinne ...»<sup>91</sup>. Overordnet definerer bataljonen virket sitt på følgende måte, «etterretning er systematisk innhenting og bearbeiding av data og informasjon, ervervet med åpne og fordekte metoder (...) som presenteres i et skriftlig, muntlig eller visuelt produkt»<sup>92</sup>. I prinsippet innebærer dette at bataljonen setter sammen små informasjonsbrikker til et større «bilde». Dette bildet gir hæren, eller andre samarbeidspartnere, en bedre situasjonsforståelse.<sup>93</sup> I denne prosessen har bataljonen ulike metoder som de kan benytte seg av i arbeidet med å innhente

<sup>89</sup> Forsvaret, «Brigade Nord.»

<sup>90</sup> Ibid.

<sup>91</sup> Forsvaret, «Hæren.»

<sup>92</sup> Pedersen mfl., *Etterretningsbataljonen*, 10.

<sup>93</sup> Ibid., 10&11.



informasjonsbrikkene. En av disse er elektronisk krigføringskompani, som vi skal komme nærmere inn på i de neste avsnittene.

Etterretning er et stort fagområde som kan romme mye og bedrives på mange forskjellige nivåer. EBN er det som heter et taktisk etterretningssystem. Denne typen etterretning «... er med på å bestemme hvordan den militære sjefen disponerer enhetene sine for å løse tildelt oppdrag».<sup>94</sup> Sjefer på taktisk nivå opererer gjerne innenfor et avgrenset område. Et eksempel på et sånt område, kan for eksempel være Faryab-provinsen i Afghanistan. Funksjonen til soldater fra EBN er da å «... innhente informasjon for å ivareta egen styrkebeskyttelse og komplettere det etterretningsbildet som gis fra høyere nivå».<sup>95</sup> Det vil si mer overordnet etterretningsinformasjon. Hvor, hvordan og hvilken type informasjon som bataljonen jobber med å innhente, vil variere ut ifra behovet som eksisterer.<sup>96</sup>

**Etiske utfordringer tilknyttet Etterretningsvirksomhet (E-virksomhet).** I Forsvarets etterretningsdoktrine 2021 fremheves etikk som et spesielt utfordrende aspekt ved E-virksomhet. Doktrinen inneholder følgende konklusjon, «i utøvelsen av etterretningsvirksomhet vil etterretningspersonell tidvis måtte ta stilling til etiske problemstillinger som ikke nødvendigvis er spesifikt regulert av lovverk, annet regelverk eller retningslinjer».<sup>97</sup> Slik jeg leser uttalelsen er det sannsynlig at etterretningspersonell vil kunne og har støtt på situasjoner der de må ta avgjørelser som ikke nødvendigvis har noe klart fasitsvar rettslig sett. Dette stiller svært store krav til personellens vurderingsevne og eget moralske kompass, noe som doktrinen også konkluderer med. I doktrinene står det følgende, «dette stiller høye krav til etterretningspersonellens integritet og moral. Etiske refleksjoner og samfunnets grunnverdier legger føringer for hva som bør anses som gode og dårlige vurderinger».<sup>98</sup> Etter å ha lest dette, er det naturlig å stille seg spørsmålet hva er samfunnets grunnverdier. Å skulle ta beslutninger basert på udefinerbare grunnverdier vil trolig være en svært utfordrende øvelse. Under intervjuene som ble foretatt i dette forskningsprosjektet var et av spørsmålene rettet mot moralske dilemmaer. I kapittel fire vil vi se flere eksempler på veteraner som åpenbart har følt på utfordringer tilknyttet E-virksomhet i Faryab. Vi skal nå se nærmere på hva EK og EKKP innebærer.

---

<sup>94</sup> Ibid.

<sup>95</sup> Ibid.

<sup>96</sup> Ibid.

<sup>97</sup> Forsvarssjefen, *Forsvarets etterretningsdoktrine : 2021*, 13.

<sup>98</sup> Ibid.



**Hva er EK?** Overordnet handler elektronisk krigføring om å utnytte det elektromagnetiske spekteret i krig.<sup>99</sup> Det vil si stråling i form av energi «... som overføres gjennom det tomme rom eller gjennom materier i form av elektromagnetiske bølger. Synlig lys, radiobølger og røntgenstråling er eksempler på ...» former for elektromagnetisk stråling.<sup>100</sup> Som oftest bruker samtlige av oss denne typen stråling på daglig basis til å kommunisere med venner og familie eller til å bli underholdt. Eksempler på dette er når du snakker i telefonen, lytter til radioen eller ser på TV. EK handler altså om å utnytte denne formen for stråling i en militær setting. Norge har i nyere tid vært utsatt for EK fra Russland, noe som vakte stor oppmerksomhet nasjonalt.<sup>101</sup> Et eksempel på dette er forstyrrelser av GPS-signaler fra russisk jord mot Norge. En av tilfellene skjedde i forbindelse med NATO øvelsen Trident Juncture i 2018.<sup>102</sup> Dette er med på å vise hvor dagsaktuelt EK er i moderne krigføring, og at denne typen krigføring kan benyttes over store avstander. Forsvaret definerer elektronisk krigføring i stort på følgende måte, «... militære tiltak for å kunne kontrollere, beherske og utnytte ...» spekteret.<sup>103</sup> Dette er for eksempel viktig da kommunikasjon mellom allierte enheter er av signifikant betydning for enhver militær operasjon.<sup>104</sup> I den sammenheng er Forsvaret tydelig på at «elektronisk krigføringskapasitet er (...) avgjørende for evnen til å opprettholde egen stridsevne og samtidig forhindre, forstyrre eller redusere motstanders stridsevne».<sup>105</sup>

I Norge vokste konseptet frem i kjølvannet av andre verdenskrig og skøyt fart under den kalde krigen, men det har tatt tid å bygge opp både kapasiteten og kapabiliteten.<sup>106</sup> På denne reisen har den norske hæren gjort flere erfaringer som tydelig har illustrert viktigheten av EK. Et eksempel på dette er når det ble oppdaget at «... viktige posisjoner for fremtidige operasjoner, tidspunkter og styrkeforhold gikk i klart språk over eteren»<sup>107</sup> under en øvelse i 1955. Eteren betyr i denne sammenheng over eget samband. Denne typen erfaringer var med på å bevisstgjøre hæren med tanke på viktigheten av EK.<sup>108</sup> I nyere tid har gyldigheten av EK økt i takt med den teknologiske utviklingen, noe som Russland sin enorme satsning på

---

<sup>99</sup> Pedersen mfl., *Etterretningsbataljonen*, 70.

<sup>100</sup> Wiig, *Russisk EK - Hvordan Russland utnytter det elektromagnetiske spektrum for å forberede oppkjøringen til strid?*, 6.

<sup>101</sup> Furunes mfl., «Frykter at Russlands GPS-jamming kan føre til ulykker».

<sup>102</sup> Wiig, *Russisk EK - Hvordan Russland utnytter det elektromagnetiske spektrum for å forberede oppkjøringen til strid?*, 19.

<sup>103</sup> Forsvaret, *Forsvarets fellesoperative doktrine*, 146.

<sup>104</sup> Ibid., 146&147.

<sup>105</sup> Ibid., 147.

<sup>106</sup> Pedersen mfl., *Etterretningsbataljonen*, 72-73.

<sup>107</sup> Ibid., 73.

<sup>108</sup> Ibid.



området er et tydelig eksempel på.<sup>109</sup> Samtidig vil hvilke kapasiteter en nasjon har inne EK varier veldig. Nøyaktig hvilke kapasiteter Norge har og hadde i Afghanistan, er gradert informasjon, da det er viktig å holde denne typen kunnskap skjult for omverden. Dersom kapasitetene skulle lekke, vil dette gjøre det lettere for potensielle fiender å vanskeliggjøre informasjonsinnhenting.<sup>110</sup>

**Elektronisk krigføringskompani.** EKKP er en militær avdeling som tilhører EBN og som arbeider med EK. Som resten av bataljonen er avdelingen underlagt et strengt taushetsregime, noe som gjør det svært krevende å avdekke hva kompaniet driver med på et detaljert nivå. Likevel vet vi at avdelingen har EK som fagområde. I den sammenheng er det rimelig å anta at avdelingen har ulike verktøy til å utnytte det elektromagnetiske spekteret i henhold til avsnittet ovenfor. Rollen som veteranene i dette forskningsprosjektet hadde i Afghanistan, var EK-operatør i EKKP. Ifølge Forsvarets hjemmesider defineres rollen på følgende måte, «en elektronisk krigføringsoperatør skaffer informasjon om fienden gjennom å avdekke, avlytte og lokalisere fiendtlig radiostasjoner i et moderne stridsmiljø».<sup>111</sup> Videre beskriver de overfladisk hvordan disse operatørene arbeider, «EK-operatørene jobber i små enheter og leverer etterretningsstøtte gjennom å samle inn informasjon basert på radiotrafikk».<sup>112</sup> Basert på denne informasjonen er det sannsynlig at EK-operatørene i Afghanistan primært opererte i mindre enheter, i motsetning til for eksempel større kamphenheter som Telemarksbataljonen. Etterretningsstøtte betyr at oppgaven til operatørene er å levere informasjon til støtte for beslutningstagere, slik at disse har den oversikten de trenger for å ta riktige og gode beslutninger.<sup>113</sup> Ifølge bataljonen selv har «ebns bidrag med elektronisk krigføringskapasiteter til norske, og allierte, styrker i Afghanistan (...) beviselig forhindre tap av norske og allierte liv».<sup>114</sup> Leseren vil ikke få inngående kunnskap i hva veteranene i dette forskningsprosjektet faktisk har gjort i Afghanistan, men momentene ovenfor gir en indikasjon på hva rollen deres innebar.

**EBN og EKKP sin rolle i Afghanistan.** Både EBN og Etterretningstjeneste (E-tjenesten) var til stede i Afghanistan. Som E-tjenesten selv poengterer på sine hjemmesider, «... blir

---

<sup>109</sup> Wiig, *Russisk EK - Hvordan Russland utnytter det elektromagnetiske spektrum for å forberede oppkjøringen til strid?*, 13&14.

<sup>110</sup> Forsvarssjefen, *Forsvarets etterretningsdoktrine : 2021*, 20.

<sup>111</sup> Forsvaret, «EK-operatør.»

<sup>112</sup> Ibid.

<sup>113</sup> Pedersen mfl., *Etterretningsbataljonen*, 10.

<sup>114</sup> Ibid., 117.



[organisasjonene] ofte forvekslet».<sup>115</sup> I motsetning til E-tjenesten har EBN en snevrere rolle direkte tilknyttet militær virksomhet og blir ofte brukt som taktisk støtte, mens E-tjenesten har et større mandat og gir støtte til «... norske sivile og militære myndigheter».<sup>116</sup> Likevel samarbeider organisasjonene med hverandre, noe som var tilfellet i Afghanistan. Etterretningstjenesten hadde et langt større fotavtrykk når det kom til å støtte norske enheter i stort, men i følge den tidligere nevnte NOU-rapporten var det EBN som overordnet fikk i oppgave å bidra med etterretningsstøtte til PRTen i Faryab.<sup>117</sup> Basert på informasjonen ovenfor er det naturlig å anta at ansvarsområdene var noe flytende og at de støttet hverandre i arbeidet med å gi etterretningsstøtte. I Afghanistan-perioden opplevde EBN en betraktelig økning i avdelings relevans, noe som resulterte i en betydelig utvikling både på operasjonelt nivå, men også materielt og mannskapsmessig. Som en konsekvens av dette fikk bataljonen en signifikant kapasitetsøkning. Denne satsningen tydeliggjorde at beslutningstagere med bevilgningsansvar oppfattet EBN som en svært viktig resurs i Afghanistan.<sup>118</sup> Tilgjengelige kilder sier lite eller ingenting konkret om EKKP sin rolle i Afghanistan, men avdelingen faller under kategorien signaletterretning (SIGINT). Det vil si etterretning som tar sikte på å benytte det tidligere nevnte elektromagnetiske spekteret.<sup>119</sup> NOU-rapporten tydeliggjør at SIGINT på det generelle plan var «... en sentral informasjonskilde for de nasjonale militære operasjonene».<sup>120</sup> På bakgrunn av denne konklusjonen, er det rimelig å hevde at EKKP hadde en viktig rolle i arbeidet med å gi etterretningsstøtte i Faryab-provinsen. I 2004 publiserte FFI en rapport som fremhevet den økende gyldigheten av EK i militære operasjoner. Der kom det frem at «i kampen mot terrorisme og irregulære stridende enheter har det også oppstått behov for å kunne bruke elektronisk krigføring mot sivilt utstyr som benyttes til internkommunikasjon eller fjernstyring av eksplosiver».<sup>121</sup> Denne uttalelsen indikerer ikke i seg selv at EKKP foretok slik innhenting, men sannsynliggjøre det. Ut ifra at behovet eksisterte og at bataljonen i stort opplevde en økende bevilgning i perioden, er det derfor naturlig å anta at EKKP gjennomførte denne typen innhenting i Faryab.

---

<sup>115</sup> Etterretningstjenesten, «Vanlige spørsmål om Etterretningstjenesten.»

<sup>116</sup> Ibid.

<sup>117</sup> NOU 2016: 8, 67&68.

<sup>118</sup> Pedersen mfl., *Etterretningsbataljonen*, 120-123.

<sup>119</sup> Solbakken mfl., *Rapport til Stortinget fra Evalueringsutvalget for Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget)*, 85&86.

<sup>120</sup> NOU 2016: 8, 68.

<sup>121</sup> Eggereide, *Tek14: Militærteknologiske trender: oversiktsrapport 2004*, 92.

**Situasjonen i Faryab-provinsen i perioden 2005 – 2012.** Krigen i Afghanistan var en dynamisk maktdans mellom ulike regionale, nasjonale og internasjonale maktaktører. Etter hvert som krigen utviklet seg fikk Taliban et mer og mer solid fotfeste i landet, noe som igjen bidro til at samtlige områder i Afghanistan opplevde en økt opprørsaktivitet utover i konflikten. Som en konsekvens av dette, tiltok ISAF sine utfordringer med å opprettholde stabilitet og sikkerhet i samtlige provinser.<sup>122</sup> Overordnet var det naturligvis visse områder som ble betraktet som mer konfliktfylte enn andre. Dette var primært østlige og sørlige provinser, mens de nordlige ble ansett som mer stabile og mindre risikable å operer i.<sup>123</sup> Denne tendensen var også noe av grunnlaget for hvorfor Norge valgte å ta lederansvaret i akkurat Maymaneh. Ifølge tilgjengelig etterretning var provinsen relativt stabil omkring perioden hvor Norge skulle overta kommandoen.<sup>124</sup> Dette stemte godt med situasjonsbildet PRTen opererte under de første årene av oppdraget. Soldatene kunne på dette tidspunktet operere relativt fritt.<sup>125</sup> Denne tendensen forandret seg likevel raskt.

Allerede fra 2006 og utover økte trusselnivået betraktelig, og det forble høyt til PRTen ble avsluttet i 2012.<sup>126</sup> Denne tendensen var spesielt tydelig i lys av registrerte «sikkerhetshendelser» i provinsen. Ifølge NOU-rapporten registrerte International NGO Safty Office (INSO) en stor økning i antall sikkerhetshendelser gjennom perioden. INSO jobbet tett opp mot 260 ikke-statlige organisasjoner i Afghanistan, i den hensikt å skape et tryggere arbeidsmiljø for disse.<sup>127</sup> Andelen hendelser som inkluderte opprørere økte fra 17 i 2006 til 536 i 2012.<sup>128</sup> For hvert år som gikk ble det registrert flere og flere hendelser, noe som signaliserte en gradvis tiltagende opprørsaktivitet. Samtidig skal det sies at talene blir betraktet som noe usikre, men de tydeliggjør likevel en underliggende trend.<sup>129</sup> Det nye trusselbildet medførte at norske soldater nå opplevde stridskontakter hyppigere enn tidligere.

EBN beskriver utviklingen på følgende måte, Faryab gikk fra å være en «... fjern og rolig avkrok i et urolig Afghanistan, til en kompleks sikkerhetssituasjon med daglige kampfoperasjoner».<sup>130</sup> I den forbindelse påpeker bataljonen at personell fra avdeling har blitt tildelt «... både stridsdekorasjoner på de høyeste nivåene og for å ha blitt såret i strid».<sup>131</sup>

---

<sup>122</sup> NOU 2016: 8, 28&29.

<sup>123</sup> Hammer, *Faryab: arven etter Norge*, 28.

<sup>124</sup> NOU 2016: 8, 114.

<sup>125</sup> *Ibid.*, 120.

<sup>126</sup> Bøe mfl., *Afghanistan-undersøkelsen 2020*, 17.

<sup>127</sup> INSO, «Safety Advisor – North, Afghanistan.»

<sup>128</sup> NOU 2016: 8, 123.

<sup>129</sup> *Ibid.*

<sup>130</sup> Pedersen mfl., *Etterretningsbataljonen*, 126.

<sup>131</sup> *Ibid.*





Dette er i seg selv en indikasjon på at bataljonen og veteranene som tjenestegjorde der, tidvis har vært utsatt for svært belastende situasjoner. Dette påpeker bataljonen at særlig var tilfellet i perioden 2007 – 2011.<sup>132</sup> Som *Afghanistanundersøkelsen 2020* konkluderer med, er det «godt dokumentert at hendelser der man er truet på livet øker risikoen for helseplager i etterkant. Denne typen belastninger innebærer et spenn av situasjoner fra å bli utsatt for granatnedslag i leir, til regulære kamphandlinger der man deltar i ildstrid».<sup>133</sup> På bakgrunn av dette er det rimelig å konkludere med at soldatene som tjenestegjorde i Faryab i dette tidsrommet på generelt plan har hatt en belastende tjeneste. Når det er sagt, vil det være variasjon i hva veteraner fra ulike kontingenter har opplevd. Dette momentet kommer også tydelig frem i intervjumaterialet i dette forskningsprosjektet. Noen av informantene opplevde stridskontakt allerede første turen de hadde utenfor leirgjerdet, mens andre ikke opplevde denne typen situasjoner i det hele tatt.

Den økende motstanden mot internasjonale styrker reflekteres også i undersøkelser av afghanske holdninger til ISAF. FFI gjennomførte i tidsperioden fra april 2010 til oktober 2014 en rekke undersøkelser som blant annet hadde til hensikt å kartlegge hvordan den afghanske lokalbefolkningen oppfattet nærværet av internasjonale styrker. I den sammenheng vil jeg fokusere på de undersøkelsene som fant sted mellom 2010 og 2012, da disse årene faller inn under perioden som er relevant for dette forskningsprosjektet. Utvalget i disse undersøkelsene varierte noe, men overordnet inkluderte de omtrent samtlige distrikter i provinsen. Den første undersøkelsen var på dette området svakest, da den *kun* bestod av informanter fra 11 av 15 distrikter.<sup>134</sup> De resterende undersøkelsene omfattet omtrent samtlige distrikter. I den sammenheng er det derfor rimelig å hevde at undersøkelsene kartla holdningene til brorparten av ansvarsområdet til den norske PRTen. Resultatet indikerer at lokalbefolkningen i dette tidsrommet hadde en fallende positiv oppfatning omkring internasjonale styrker sitt nærvær i Faryab. Prosentandelen som hadde et godt inntrykk falt fra 80 % i 2010<sup>135</sup> til 53 % i 2011<sup>136</sup>, mens den økte til henholdsvis 59 %<sup>137</sup> og 62 %<sup>138</sup> utover i 2012. Utviklingen frem til 2011 var dermed tydelig negativ. Funnene indikerer at veteranene som tjenestegjorde utover i den angitte perioden i større grad enn tidligere møtte en sivilbefolkning som manglet tillit til dem, da med unntak av 2012 hvor holdning forbedret seg noe. Hvilke utfordringer dette muligens

---

<sup>132</sup> Ibid., 121&122.

<sup>133</sup> Bøe mfl., *Afghanistan-undersøkelsen 2020*, 17.

<sup>134</sup> Marthinussen mfl., *Faryab Survey - wave 1*, 8.

<sup>135</sup> Ibid., 16.

<sup>136</sup> Eggereide, Marthinussen, *Faryab Survey - wave 4*, 23.

<sup>137</sup> Eggereide, Barstad, *Faryab Survey - wave 5*, 21.

<sup>138</sup> Eggereide mfl., *Faryab Survey - wave 6*, 21.

medførte sier ikke undersøkelsen noe om, men den viser at det ikke bare var trusselsituasjonen som forverret seg i perioden, men også den overordnede tilliten som befolkningen hadde til internasjonale styrker.

Jeg har ikke lyktes i å finne undersøkelser som på en god måte sier noe om holdningen før 2010, men ut ifra trenden i FFI sine undersøkelser er det grunn til å tro at perioden før var preget av en overordnet positiv holdning til internasjonale styrker. Samtidig er det viktig å understreke at dette bare er en begrunnet antagelse og derfor kan være misvisende. Den manglende dataen er nettopp noe av grunnlaget til at FFI i samråd med PRT Meymaneh valgt å igangsette egne undersøkelser.<sup>139</sup> Som motvekt til denne antagelsen viste en rekke amerikanske undersøkelser at den afghanske befolkningen gradvis mistet tiltroen til amerikanerne i perioden 2006 – 2010. Andelen som hadde et positivt syn på amerikanske styrker minsket fra 88 % i 2006 til 52 % i 2010.<sup>140</sup> Det er logisk å trekke konklusjonen om at inntrykket afghanerne hadde av amerikanske styrker i stort, var overførbart til inntrykket de hadde av internasjonale styrker og dermed de norske. Men dette er på ingen måte sikkert. På den andre siden hadde ifølge den irakisk/norske forfatteren Walid al-Kubaisi nordmennene et langt bedre renommé blant befolkningen enn amerikanerne hadde. Ifølge samtaler han skal ha hatt med afghanere ble norske soldater beskrevet som høflige, vennlige og mindre aggressive, noe som skilte de fra amerikanske styrker. Likevel påpeker han at de ikke ble ansett som venner, men som medskyldige i invasjonen. Dette kommer frem i den NRK-produserte tv-serien *Exit Afghanistan*.<sup>141</sup> Det skal sies at jeg ikke har innsikt i hvem og hvor mange han har snakket med eller om påstanden er representativ, men det er sannsynlig at amerikanernes mer angrepsrettede krigføring i sør og øst gjorde at befolkningen hadde et dårligere inntrykk av deres styrker enn de norske. I den sammenheng kan krigføringsmetoden til amerikanerne ha vært en mulig årsak. I følge Malkasian førte amerikanske angrep i perioder til betydelige skade og tap av liv blant den sivil afghanske befolkningen, noe som påvirket inntrykket de hadde av USA i en negativ retning.<sup>142</sup> Uavhengig av dette er det tydelig at inntrykket som den afghanske befolkningen hadde av internasjonale styrker i PRT Faryab fra 2010 og utover var overordnet dalende, så er det heller noe mer usikkert i perioden før.

---

<sup>139</sup> Ljøgodt, *FFIs meningsmålinger i Afghanistan*, 17.

<sup>140</sup> Malkasian, *The American war in Afghanistan*, 156.

<sup>141</sup> NRK, «Exit Afghanistan.»

<sup>142</sup> Malkasian, *The American war in Afghanistan*, 111.



**Situasjonen i Afghanistan fra 2012 til 2021.** Taliban sin økende aktivitet og fremgang fortsatte i perioden utover mot 2021.<sup>143</sup> Samtidig skal det sies at det var faser der internasjonale styrker gjorde betydelige fremskritt, men hovedtendensen var at Taliban vant terreng.<sup>144</sup> Den overordnede strategien til NATO og USA hadde vært og var i disse årene å bygge opp de afghanske sikkerhetsstyrkene.<sup>145</sup> Et kapabelt afghansk politi og militære, ville muliggjøre en konstruktiv tilbaketrekning av internasjonale styrker.<sup>146</sup> På den måten var den afghanske regjeringen sin evne til å overta sikkerhetsansvaret, selve nøkkelen i en eventuell militær exit. Utover i perioden skulle det derimot vise seg, at de afghanske sikkerhetsstyrkene verken var villige eller kapable til å stå imot Taliban alene. En gjennomgående trend var nemlig at sikkerhetsstyrkene i langt mindre grad enn Taliban, var villige til å kjempe med livet som innsatts. I stedet for å gi alt i kamp mot fienden, rømte både soldater og politi regelmessig fra kampsituasjoner. Dette forkom selv i situasjoner der sikkerhetsstyrkene var i betydelig overtall.<sup>147</sup> Den manglende kampviljen, trekker Carter Malkasian frem som en medvirkende årsak til at Taliban etter hvert lyktes i å ta tilbake makten i Afghanistan.<sup>148</sup> Til tross for de negative erfaringene, reduserte allierte nasjoner gradvis sitt militære fotavtrykk i landet. I norsk sammenheng hadde en reduksjon av villigheten til å ta militær risiko startet allerede i perioden 2010-2011, noe som innebar færre kampsituasjoner. Videre i 2012-2014 trakk norske styrker seg ut fra flere områder, inkludert Faryab.<sup>149</sup> Likevel hadde Norge soldater i Afghanistan helt frem til 2021, men disse bidragene var kun en fraksjon av Faryab-perioden.<sup>150</sup> Denne uttrekningstrenden var gjennomgående blant de allierte.<sup>151</sup> Taliban fikk med dette kontroll over større og større landområder utover i perioden, noe som kulminerte i den afghanske regjeringens fall.

**Taliban tar tilbake makten i Afghanistan.** 15. august 2021 tok Taliban tilbake makten i den afghanske hovedstaden Kabul, selve symbolet på det nyetablerte «demokratiet»<sup>152</sup> i Afghanistan. Presidenten Ashraf Ghani hadde forlat landet med halen mellom beina, til tross for hans uttalelse om at han heller ville dø enn å forlate folket sitt.<sup>153</sup> Regjeringsstyrkene

---

<sup>143</sup> Malkasian, «The Meaning of Setbacks in Iraq and Afghanistan», 44-45.

<sup>144</sup> Ibid., 42.

<sup>145</sup> NOU 2016: 8, 125-126; Malkasian, «The Meaning of Setbacks in Iraq and Afghanistan»

<sup>146</sup> Malkasian, «The Meaning of Setbacks in Iraq and Afghanistan», 41.

<sup>147</sup> Ibid., 44.

<sup>148</sup> Malkasian, *The American war in Afghanistan*, 332-334.

<sup>149</sup> NOU 2016: 8, 38.

<sup>150</sup> Regjeringen, «Kronologisk utvikling av det norske styrkebidraget i Afghanistan.»

<sup>151</sup> NOU 2016: 8, 32.

<sup>152</sup> Murtazashvili, «The Collapse of Afghanistan», 42&43.

<sup>153</sup> Ibid., 40.

overga seg i hopetall, og håpet på et vedvarende demokratisk styresett var for alvor slukket.<sup>154</sup> Nyhetsbildet verden over var preget av sjokk og kaotiske bilder fra den pågående situasjonen. Fortvilte afghanere strømmet i hopetall til den lokale flyplassen i Kabul i håp om å komme seg unna, livredde for konsekvensene som måtte følge av maktskiftet. I kaoset som oppstod var det flere som valgte å klinge seg fast på utsiden av fly som var i ferd med å lette, en desperat handling.<sup>155</sup> Et sterkere bilde på panikken som rådet i Kabul, er det vanskelig å se for seg. Håpløsheten var ikke til å misforstå. Folk var livredde, og villige til å gjøre ekstreme ting for å komme seg unna. Taliban hadde gjort enorme fremskritt og kontrollerte nå store deler av landet.<sup>156</sup> Samtidig hadde det demokratiske apparatet med regjeringen i spissen for alvor kollapset.

På dette tidspunktet var det utfordrende for NATO og USA å hevde at krigen i Afghanistan hadde vært en suksess. På en pressekonferanse den 17. august adresserte NATOs generalsekretær Jens Stoltenberg situasjonen i Afghanistan. Stemningen var dyster og alvorlig da Stoltenberg konkluderte med at «Kabul has fallen ...».<sup>157</sup> Han erkjente raskt at samtlige allierte, inkludert USA, var overrasket over hvor hurtig den afghanske regjeringen hadde kollapset. I den sammenheng la Stoltenberg mye av skylden på den politiske sfæren i Afghanistan, som ikke hadde klart å stå opp mot Taliban.<sup>158</sup> Samtidig var det åpenbart at den enorme satsningen på å bygge opp en afghansk hær og andre sikkerhetsstyrker, ikke hadde hatt ønsket effekt. Nasjonsbyggingsprosjektet fikk dermed en miserabel slutt. Dette til tross for de enorme ressursene som allierte nasjoner hadde spyttet inn.<sup>159</sup> Ifølge Aftenposten sine beregninger har USA hatt en utgift på over 20.000 milliarder norske kroner i forbindelse med krigen.<sup>160</sup> Til sammenligning er det norske tallet på i overkant av 20 milliarder.<sup>161</sup> Når den innledende talen fra generalsekretæren var gjennomført, haglet det med kritiske spørsmål fra pressen. Konklusjonen var likevel enkel. Det var aldri NATO sin intensjon å bli værende i Afghanistan for «alltid». De allierte hadde gjort et valg. I deres øyne var konsekvensen av å bli værende, større enn den potensielle konsekvensen av å forlate landet. Likevel var Stoltenberg tydelig på at NATO hadde lyktes på visse områder. Her trakk han frem terrorbekjempelse, utdanning og kvinners rettigheter som kjerneelementer. Gevinster som det,

---

<sup>154</sup> Ibid., 41.

<sup>155</sup> Halsør mfl., «Kaos på flyplassen i Kabul: folk klamrer seg til flyet som skal ta av».

<sup>156</sup> UNAMA, *Human rights in Afghanistan*, 7.

<sup>157</sup> NATO, «Press briefing on Afghanistan by NATO Secretary General Jens Stoltenberg.»

<sup>158</sup> Ibid.

<sup>159</sup> Murtazashvili, «The Collapse of Afghanistan», 45-48.

<sup>160</sup> Føli, «USA lånte enorme summer for å krige i Afghanistan».

<sup>161</sup> Hem, «Krigen i Afghanistan har kostet Norge 10,5 milliarder kroner».

ifølge han, var vanskelig å reversere. Likevel var han tydelig på at Taliban sin tilbakekomst var en tragedie for det afghanske folk, men også for de mange kvinner og menn som hadde tjenestegjort i Afghanistan og betalt en høy pris.<sup>162</sup>

Den amerikanske president, Joe Biden, hadde dagen før holdt en lignende tale om situasjonen. I kontrast til Stoltenberg var Biden sin tale langt mer optimistisk rettet. USA hadde ifølge han nådd målene sine i Afghanistan. De skyldige bak angrepet 11. september 2001 var tilintetgjort og Afghanistan var ikke lenger et trygt sted for al-Qaida. I motsetning til generalsekretæren hevdet Biden at nasjonsbygging aldri var et mål i utgangspunktet, og med den innfallsvinkelen ble det langt lettere å hevde at krigen i Afghanistan var en suksess.<sup>163</sup> Uttalelsene fra den amerikanske presidenten og generalsekretæren var på den måten svært ulikt vinklet. NATO gikk lengre i å erkjenne nederlag, da i form av nasjonsbyggingsprosjektet. USA tviholdt på en angivelig seier, noe som står i sterk kontrast til senere litteratur på området. Få forskere har i ettertid konkludert med at USA kan vise til en overbevisende seier i Afghanistan.<sup>164</sup> Lederne var derimot enige i at den afghanske regjeringens fall kom tidligere enn de hadde forutsett, at det afghanske militæret kollapset og at det politiske lederskapet feilet. På den måten gikk de begge langt i å legge skylden på afghanerne selv. Denne konklusjonen strider med hva blant annet Jennifer Brick Murtazashvili og Carte Malkasian har kommet frem til, der politiske avgjørelser i USA og blant allierte nasjoner trekkes frem som spesielt avgjørende.<sup>165</sup> I likhet med Stoltenberg uttrykte også Biden sympati overfor de mange veteranene som hadde tjenestegjort i landet.<sup>166</sup> Tydeligvis hadde begge to grunn til å tro at utviklingen i Afghanistan påvirket veteranene som hadde tjenestegjort der. Dette er med på å legitimere viktigheten av det å undersøke om resultatet av Afghanistan-konflikten faktisk har påvirket veteranene som tjenestegjorde der. Den overordnede statusen var likevel udiskutabel, Taliban hadde tatt tilbake makten i Afghanistan.

**Situasjonen i Afghanistan etter Taliban sin tilbakekomst.** Som et resultat av at krigføringen mellom regjeringsstyrkene og Taliban endte 15. august, gikk antallet drepte og skadde sivile betydelig ned i den påfølgende perioden.<sup>167</sup> På bakgrunn av dette er det grunn til

---

<sup>162</sup> NATO, «Press briefing on Afghanistan by NATO Secretary General Jens Stoltenberg.»

<sup>163</sup> The White House, «Remarks by President Biden on Afghanistan.»

<sup>164</sup> Malkasian, *The American war in Afghanistan*, 453.

<sup>165</sup> Murtazashvili, «The Collapse of Afghanistan», 40; Malkasian, *The American war in Afghanistan*, 455-461.

<sup>166</sup> The White House, «Remarks by President Biden on Afghanistan.»

<sup>167</sup> UNAMA, *Human rights in Afghanistan*, 10.



å hevde at maktovertakelsen har ført til en positiv utvikling på akkurat dette området, men denne gevinsten har kommet med store bivirkninger. Organisasjonen United Nations Assistance Mission in Afghanistan (UNAMA), publiserte i juli 2022 en rapport om situasjonen i landet etter Taliban sin tilbakekomst. UNAMA er en organisasjon med FN-mandat som har et sivilt fokus og arbeider med å hjelpe den afghanske befolkningen.<sup>168</sup> Rapporten er en redegjørelse av utviklingen i tidsrommet 15 august 2021 til 15 juni 2022 med fokus på menneskerettigheter. Her kommer det frem at befolkningen i Afghanistan på det generelle plan har opplevde en innskrenking av sine menneskerettigheter.<sup>169</sup> Rapporten belyser at Taliban har vært ansvarlige for en rekke vilkårlige arrestasjoner samt utstrakt bruk av tortur. Videre kommer det frem at Taliban har forfulgt enkeltindivider som tidligere har samarbeidet med regjeringen, for så å henrette de på stedet.<sup>170</sup> I tillegg har kvinners rettigheter også blitt betydelig rammet. De har blant annet igjen blitt frarøvet muligheten til å delta i den politiske sfære. Dette til tross for Taliban sine lovnader i starten av perioden, der det kunne virke som om gruppen ville innta en mykere posisjon enn hva som hadde vært tilfelle i perioden før invasjonen.<sup>171</sup> Både NATO og Norge hadde vært spesielt opptatt av å bedre nettopp denne gruppen sin posisjon i samfunnet, men disse resultatene ble dermed kortvarige. Det at Taliban har vist seg villige til å ha en dialog om menneskerettigheter med UNAMA, er i seg selv en indikasjon på at gruppen har et ønske om å samarbeide med det internasjonale samfunnet. Denne villigheten understrekes også i rapporten, men det er samtidig tydelig at menneskerettigheter kommer i annenrekke.<sup>172</sup> I samme periode har Afghanistan opplevd en «... economic, financial and humanitration crisis of an unprecedented scale».<sup>173</sup> UNAMA estimerte med at 59 % av befolkningen ville trenge humanitær hjelp i 2022, noe som er en signifikant økning fra året før.<sup>174</sup> Ut ifra funnene i rapporten lever den afghanske befolkningen igjen under et undertrykkende regime som ikke kvier seg for å begrense innbyggernes menneskerettigheter. På bakgrunn av Taliban sin politiske opptreden og den humanitære krisen som har oppstått, er det lite som tyder på at fremgangen som norske styrker var med på å oppnå har vedvart.

---

<sup>168</sup> UNAMA, «About.»

<sup>169</sup> UNAMA, *Human rights in Afghanistan*, 20.

<sup>170</sup> *Ibid.*, 13-19.

<sup>171</sup> *Ibid.*, 8, 22 & 23.

<sup>172</sup> *Ibid.*, 3.

<sup>173</sup> *Ibid.*, 8.

<sup>174</sup> *Ibid.*



**Oppsummering.** Som en konsekvens av terrorangrepet 11. september valgte USA å invadere Afghanistan. Dette førte til at Taliban mistet makten og at det ble etablert en midlertidig regjering som skulle videreføres på demokratiske prinsipper. På bakgrunn av Norge sitt forhold til USA og nasjonens medlemskap i NATO, valgte norske myndigheter å bidra militært i krigen. Dette resulterte i at norske soldater ble deployert og at vi i dag har en veterangruppe som har tjenestegjort i Afghanistan. Hovedvekten av det norske engasjementet var i Faryab-provins i regi av ISAF, der Norge ledet PRTen fra 2005 og til dets avvikling i 2012. En del av dette bidraget inneholdt personell fra EKKP, som har drevet EK-virksomhet i provinsen. Sikkerhetssituasjonen i Faryab ble forverret utover i perioden, noe som inkluderte en gradvis økning i antall kampsituasjoner. Til tross for to tiår med internasjonal tilstedeværelse, gjenerobret Taliban makten i landet 15 august 2021. Gjenerobringen førte til innskrenkninger av den afghanske befolkningen sine menneskerettigheter, men også til en reduksjon i antall skadde og drepte. Samtidig har de fleste fremskrittene som invasjonen fulgte med seg, blitt reversert. På bakgrunn av dette har krigen i stort blitt karakterisert som et nederlag for NATO og USA.

I kapittelet har det kommet frem noen påstander som også er rettet mot utvalget i dette forskningsprosjektet. Ut ifra Biden og Stoltenberg sine taler, er det nærliggende å anta at nederlaget i Afghanistan har påvirket veteranene som tjenestegjorde der. Videre har det kommet frem opplysninger som forbinder E-virksomhet med etiske utfordringer. I den sammenheng vil det være interessant å se om disse påstandene stemmer overens med utvalget sin opplevelse, noe som kapittel fire tilbyr.



## Kapittel 2: Tidligere forskning på veteranfeltet

---

I dette kapittelet skal jeg redegjøre for hva tidligere forskning som omhandler Afghanistan-veteraner, har kommet frem til. Dette er viktig fordi gjennom å synliggjøre hvilke funn som allerede foreligger, blir det mulig å trekke koblinger mellom funnene i dette forskningsprosjektet og tidligere forskning.<sup>175</sup> Videre blir det mulig å identifisere eventuelle forskjeller og likheter i analysen av intervjumaterialet, samt se om «... kunnskapen som innhentes (...) er ny, og dermed hvilket vitenskapelig bidrag undersøkelsen representerer»<sup>176</sup>. Under gjennomlesningen av tidligere forskning oppdaget jeg at det primært er tre temaer som har blitt undersøkt når det gjelder Afghanistan-veteraner. Det er hva som har motivert veteranene til å tjenestegjøre i Afghanistan, hvordan de har opplevd tjenesten i landet og hvilke konsekvenser tjenesten har fått for veteranene i ettertid. Videre redegjørelse vil ta utgangspunkt i de to siste kategoriene, da det er disse som er mest relevante inn mot min undersøkelse. Samtidig er det viktig å understreke at temaene selvfølgelig går inn i hverandre, og at et og samme forskningsprosjekt ofte berører flere av dem. Den videre gjennomgangen vil også bli brukt til å illustrere hvor min undersøkelse kan bidra med noe nytt, samt hvordan den komplimenterer tidligere forskningen.

### Forskning om opplevelse

Hvordan norske Afghanistan-veteraner har opplevd sin tjeneste i Afghanistan, har blitt belyst gjennom forskjellige typer litteratur. En type er forskningslitteraturen, som har strenge krav til utforming og bevisførsel. Innenfor dette domenet er det primært kvalitativ metode som har dominert. Dette er sannsynligvis fordi det ville vært svært utfordrende å benytte kvantitativ metode på en konstruktiv måte for å få en dybdeforståelse av veteranenes opplevelse. Samtidig har vi ulike memoarer og selvbiografier som er skrevet av Afghanistan-veteraner. Disse er rene subjektive fremstillinger, som primært baserer seg på én persons inntrykk og erfaringer. Jeg har ikke lyktes i å lokalisere memoarer som er skrevet av EKKP- eller EBN-veteraner, sannsynligvis er dette en konsekvens av det strenge taushetsregime som soldatene har vært og er pålagt både under og etter tjenesten. I den forbindelse vil jeg derfor utelukkende konsentrere meg om forskningslitteraturen.

---

<sup>175</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 141.

<sup>176</sup> *Ibid.*, 142.





I 2010 ferdigstilte Marthe Espolin Sletmo sin masteravhandling *Norske veteraner fra FN- og NATO-operasjoner*. Hensikten bak prosjektet var to-delt. For det første ønsket hun å undersøke «... hvordan norske veteraner har opplevd sin deltakelse i en internasjonal operasjon»<sup>177</sup>, samtidig som denne delen skulle fungere som et talerør og en mulighet for soldatene til å dele sine historier.<sup>178</sup> For det andre ville hun undersøke hvorfor utviklingen innenfor veteranomsorgen hadde vært så langdrygt. I tilknytning til den første delen benyttet hun kvalitativt forskningsintervju som metode i form av dybdeintervjuer.<sup>179</sup> Utvalget bestod av 15 informanter, som hadde tjenestegjort i ulike FN- og NATO-operasjoner.<sup>180</sup> Primært hadde utvalget vært deployert «... i Libanon, på Balkan og i Afghanistan»<sup>181</sup>. Jeg vil konsentrere meg om funnene som gjelder Afghanistan-informantene. Sletmo skriver selv at hun «... intervjuet fire informanter som tjenestegjorde i Afghanistan»<sup>182</sup>, selv om informantoversikten tilsier at hun intervjuet fem personer med bakgrunn fra dette tjenesteområdet.<sup>183</sup> Uavhengig av om det korrekte antallet var fire eller fem, er det snakk om et lite utvalg. Likevel gir det oss verdifull informasjon om hvordan disse individene opplevde sin tjeneste. Videre er hun tydelig på at informantene hadde tjenestegjort i ulike avdelinger og dermed forskjellige miljøer innad i Forsvaret. Dette er en faktor som kan være med på å påvirke hva og hvordan soldatene opplevde tjenesten sin i operasjonsområdet. Bakgrunnen for det er at ulike avdelinger vil ha forskjellige kulturelle normer, både internt og på tvers av avdelinger. I tillegg vil de ulike forsvarsavdelingene utføre forskjellige typer oppdrag, noe som vil bety at individene eksempelvis har varierende risiko for å bli utsatt for stridskontakt. Disse momentene, og flere av denne art, vil høyst sannsynlig ha hatt betydning for hvordan veteranene i Sletmo sitt forskningsprosjekt opplevde sin tjeneste. Dette påpeker hun også selv.<sup>184</sup>

Uavhengig av de bakenforliggende forskjellene, var det noen tendenser som viste seg gjeldende for størsteparten av utvalget. Den første tendensen var at Afghanistan-utvalget primært ga uttrykk for at de var opptatt av de militære oppdragene de skulle løse ute i felt. Samtidig var de mindre opptatt av det overordnede målet bak operasjonen de var en del av. Dette kan muligens være noe av grunnen til at soldatene også i liten grad ga uttrykk for at de

---

<sup>177</sup> Sletmo, *Norske veteraner fra FN- og NATO-operasjoner*, 4.

<sup>178</sup> Ibid.

<sup>179</sup> Ibid., 13-14.

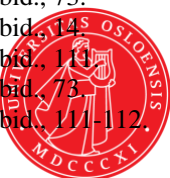
<sup>180</sup> Ibid., 73.

<sup>181</sup> Ibid., 14.

<sup>182</sup> Ibid., 111.

<sup>183</sup> Ibid., 73.

<sup>184</sup> Ibid., 111-112.



var opptatt av å hjelpe lokalbefolkningen.<sup>185</sup> Det å gjøre en god militær jobb som enkeltmann og lagsmedlem i felten, var det som ble oppfattet som viktig samt givende og det andre ble derfor muligens sekundært. Den andre tendensen omhandlet det overordnede inntrykket veteranene satt igjen med i etterkant. Samtlige av Afghanistan-utvalget ga uttrykk for at de var «... stolte av tjenesten og stolte av den jobben de [hadde] gjort»<sup>186</sup>, og en fellesnevner blant det totale utvalget var at erfaringene fra utenlandsoperasjonene var «... spesiell og lærerik på godt og vondt»<sup>187</sup>. Samtidig var brorparten av Afghanistan-utvalget «... fornøyd med mottakelsen ved hjemkomst og oppfølgingen i etterkant»<sup>188</sup>, med unntak av én informant. På den andre siden var det ikke alle i dette utvalget som identifiserte seg med rollen som veteran. To av informantene var tydelig på «... at å være veteran er noe de ikke vektlegger i særlig grad, og en rolle de ikke identifiserer seg med»<sup>189</sup>. Den ene informanten var videre tydelig på «... at han oppfatter «veteran» som et negativt ladet ord som er knyttet til «krig og elendighet, og ikke alt det positive»»<sup>190</sup>. Denne uttalelsen kan ses i sammenheng med en annen informant sin ytring. Informanten «Finn» opplevde «... at det har foregått en generell sykeliggjøring av veteraner som gruppe, som følge av fokuset på psykiske skader hos veteraner fra INTOPS»<sup>191</sup>. På den andre siden konkluderer Sletmo med at den overordnede tendensen blant det totale utvalget, alle informantene inkludert, var at de «... var positive til at det har blitt satt søkelys på slike problemer ...»<sup>192</sup>. I tillegg er hun tydelig på at veteranene «... generelt har (...) gitt uttrykk for at det er viktig at de som sliter mottar den hjelpen de behøver og fortjener»<sup>193</sup>. Det er likevel interessant å reflektere rundt informanten «Finn» sin betraktning, for som vi skal se i neste avsnitt, har det vært betydelig fokus på psykisk helse i forskningen på veteraner. Men funnet skal ikke overdrives, da det kun var to informanter som opplevde veteran-begrepet som noe negativt.

Intervjuene til Sletmo ble gjennomført i en periode der norske soldaters holdninger hadde vært et omstridt tema nasjonalt. Bakgrunnen for dette var en rekke kontroversielle uttalelser som enkeltsoldater fra Telemark bataljon hadde ytret til magasinet Alfa. Utsagnene i kombinasjon med vinklingen til media, ga publikum et inntrykk av at soldatene opplevde krig

---

<sup>185</sup> Ibid., 113.

<sup>186</sup> Ibid., 115.

<sup>187</sup> Ibid., 121.

<sup>188</sup> Ibid., 115.

<sup>189</sup> Ibid.

<sup>190</sup> Ibid.

<sup>191</sup> Ibid., 115-116.

<sup>192</sup> Ibid., 116.

<sup>193</sup> Ibid.



som «... bedre enn sex»<sup>194</sup>. I TV-dokumentaren til NRK *Norge i krig – oppdrag Afghanistan*, får seerne et innblikk i deler av denne hendelsen. Redaktøren har her klippet inn et lydopptak fra en av NRK sine nyhetsreportasjer, der det kom det frem at daværende Forsvarsministeren Grete Faremo mente at det eksisterte «... sjokkerende holdninger blant norske soldater i Afghanistan ...»<sup>195</sup>. Like etterpå vises et klipp av den da fungerende PRT-sjefen Rune Solberg i det han klikker seg inn på en VG-artikkel som gjengir soldatenes uttalelser. I dette klippet er han tydelig på at noen av uttalelsen ikke burde kommet på trykk.<sup>196</sup> Samtidig fremhever han at «... soldater i kampsituasjoner har ofte et behov for å finne en indre motivasjon, for å gå i kamp gang etter gang»<sup>197</sup>. Videre gir PRT-sjefen uttrykk for en forståelse for at soldatene har behov for å komme med kontroversielle sammenligninger i prosessen med å motivere seg selv.<sup>198</sup> Overordnet førte hendelsen til at flere sentrale politikere og forsvarsskikkelser uttalte seg om det som de mente var kritikkverdige holdninger blant norske soldater. I den sammenheng hevder Sletmo at «medias fokus på en krigerkultur i enkelte profesjonelle hæravdelinger i Forsvaret (...) har kastet lys over at det eksisterer forskjeller i profesjonskulturen i Forsvarets øverste ledelse og i den militære subkulturen»<sup>199</sup>. Dette skal også ha kommet frem i intervjumaterialet.<sup>200</sup>

Sletmo undersøkte også rolleoppfatningen til veteranene. Dette gjorde hun gjennom å anvende Torunn Laugen Haaland sin «... teori om rolleoppfatning i det norske Forsvaret etter den kalde krigen»<sup>201</sup>. Overordnet går teorien ut på at det eksisterer fire ulike forståelser av hva soldatrollen innebærer. Disse er «warrior», «citizen-soldier/homeland defender», «state employee» og «mercenary». Det som skiller disse, er blant annet oppfatningen av hvilke verdier som soldatrollen skal bygge på. En skjematisk oversikt over hovedforskjellene, finner leseren under avsnittet. Jeg vil ikke redegjøre for hva som ligger i disse ulike rolleforståelsene, men det belyser tanken om at det finnes ulike tolkninger av hva soldatrollen innebærer og bør innebære internt i Forsvaret. Haaland er tydelig på at disse rolleoppfatningene kan eksistere simultant, «... both at the collective and the individual level, but the relative importance of each role may shift»<sup>202</sup>. Det er i denne sammenhengen at Sletmo konkluderer med «... at det eksisterer en indre spenning mellom avdelingene som

---

<sup>194</sup> Johansen mfl., «Å krige er bedre enn sex».

<sup>195</sup> NRK. «Norge i krig – oppdrag Afghanistan.»

<sup>196</sup> Ibid.

<sup>197</sup> Ibid.

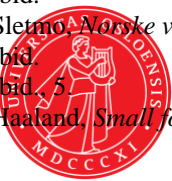
<sup>198</sup> Ibid.

<sup>199</sup> Sletmo, *Norske veteraner fra FN- og NATO-operasjoner*, 111.

<sup>200</sup> Ibid.

<sup>201</sup> Ibid., 5.

<sup>202</sup> Haaland, *Small forces with a global outreach*, 6.



tjenestegjør i Afghanistan i synet på krigerkultur og i synet på hva som er soldatenes rolle»<sup>203</sup>. Med andre ord hadde informantene ulike oppfatninger omkring hvilken type krigerkultur og soldatrolle som burde, og faktisk eksisterte, i Afghanistan.<sup>204</sup> Dette funnet mener jeg synliggjør viktigheten av å ikke behandle Forsvaret som en unison enhet. De ulike avdelingenes beskaffenhet, virksomhetsområder og dyrket kultur, vil kunne variere betraktelig internt i Forsvarets mange underavdelinger. På bakgrunn av dette mener jeg det er viktig å først og fremst foreta forskning som går i dybden på enkelte avdelinger, for så å se etter eventuelle likheter og ulikheter når dette materialet foreligger. Dette er noe av grunnen til at mitt forskningsprosjekt tar sikte på å undersøke hvordan et gitt utvalg veteraner fra et spesifikt tidsrom og kompani har opplevd sin tjeneste i Afghanistan.

The four perceptions may be summarised in the following table:

	Warrior	Citizen-soldier/ Homeland defender	State employee	Mercenary
Overall purpose	Fight wars	Protection of the homeland and nation-building	Implementation of political directives	Make a profit
Main emphasis	Professionalism	Representativity and democracy*	Effective management	Professionalism /Cost-effectiveness
Core values	Honour, duty, cohesion, loyalty	As similar to civil society as possible	Implementation of state policy/ Workers rights	Indifferent
Civilian control achieved by	Surveillance and obedience	Recruitment and education	Negotiations with unions	Market mechanisms and contracts

\*Main emphasis will depend on the predominant values in the society the armed forces are set to serve.

Hentet fra: Haaland, *Small forces with a global outreach*, 11.

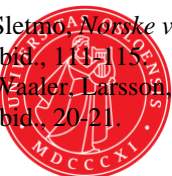
Et annet forskningsprosjekt som har gitt innsikt i hvordan veteraner har opplevd sin tjeneste i Afghanistan, er *Voldsbruk og livsfare – norske og svenske soldaters krigserfaring fra Afghanistan* av Gudmund Waaler, Gerry Larson og Sofia Nilson. Boken ble utviklet «... som et samarbeidsprosjekt mellom forskere ved Sjøkrigsskolen i Bergen og Försvvarshögskolan i Karlstad»<sup>205</sup>. Under prosjektet interjuvet forskerne til sammen 28 norske og svenske veteraner i perioden høsten 2011 til høsten 2013.<sup>206</sup> 14 av disse var «... soldater på

<sup>203</sup> Sletmo, *Norske veteraner fra FN- og NATO-operasjoner*, 112.

<sup>204</sup> *Ibid.*, 113-115.

<sup>205</sup> Waaler, Larson, Nilsson, *Voldsbruk og livsfare*, 19.

<sup>206</sup> *Ibid.*, 20-21.



lavt nivå, 8 mellomledere og 6 ledere på høyt nivå»<sup>207</sup>. Hensikten bak var «... å samle inn, systematisere og lære av de kamperfaringene norske og svenske soldater har gjort i krigen i Afghanistan»<sup>208</sup>. I den sammenheng benyttet de relevant faglitteratur til å drøfte samt analysere soldatenes beretninger i en bredere kontekst, for å synliggjøre viktige perspektiver og lærdommer.<sup>209</sup> Soldatene som ble intervjuet har det til felles at de har hatt en risikofylt tjeneste. Da forskerne selekterte informantene til prosjektet, tok de «... utgangspunkt i skarpe hendelser der våpen ble brukt»<sup>210</sup>. Videre fremhever de at «samtlige av informantene [de] har intervjuet, har vært direkte eller indirekte involvert i krevende og kaotiske kampsituasjoner»<sup>211</sup>. Dette betyr at utvalget sannsynligvis har hatt en mer belastende tjeneste enn den gjennomsnittlige norske Afghanistan-veteran. Samtidig synliggjør *Afghanistanundersøkelsen 2012* at så mange som 45% av respondentene hadde opplevd å bli «... angrepet av fienden»<sup>212</sup>. Dette betyr ikke nødvendigvis at disse situasjonen var krevende og eller kaotiske, men det viser at en stor andel Afghanistan-veteraner har opplevd å bli angrepet. Funnene i verket *Voldsbruk og livsfare* har uansett stor verdi sett opp mot mitt forskningsprosjekt, da flere av mine informanter har hatt en belastende tjeneste som innebar betydelig fare for eget liv og helse. På den måten har tematikken i boka og deres informanters opplevelse verdifull overføringsverdi til store deler av mitt utvalg. I de neste avsnittene skal vi se nærmere på hvilke funn forskerne gjorde. Det vil ikke være en redegjørelse som kartlegger alle funnene i boka, men som trekker frem de funnene som har størst relevans og nytteverdi opp mot informantene i mitt prosjekt.

*Voldsbruk og livsfare* er tematisk inndelt. Det første temaet som forskerne belyser er «stress, følelser og stressmestring i kamp»<sup>213</sup>. Her kom det frem at soldatene opplevde et «adrenalin-«rush»»<sup>214</sup> umiddelbart etter at en kampsituasjon hadde oppstått. Denne reaksjonen påvirket individene på ulike måter, som ved å for eksempel medføre redusert smertefølelse, selektiv hørsel, redusert situasjonsforståelse, høylytt stemmebruk og divergerende tidsforståelse. Disse fysiske reaksjonene var fremtredende i utvalget.<sup>215</sup> Samtidig kom det frem reaksjoner som ikke var like hyppig representert, og derav var noe sjeldnere. Dette inkluderte urolig mage, vannlating, redsel, hyperventilering, tørr munn og

---

<sup>207</sup> Ibid., 21.

<sup>208</sup> Ibid., 5.

<sup>209</sup> Ibid., 18.

<sup>210</sup> Ibid., 17.

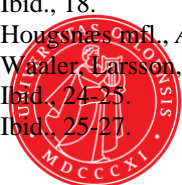
<sup>211</sup> Ibid., 18.

<sup>212</sup> Hongsnes mfl., *Afghanistanundersøkelsen 2012*, 37.

<sup>213</sup> Waaler, Larsson, Nilsson, *Voldsbruk og livsfare*, 23.

<sup>214</sup> Ibid., 24-25.

<sup>215</sup> Ibid., 25-27.



høy puls samt «kaldrush» i forbindelse med informasjon om en såret eller drept kollega.<sup>216</sup> Som eksemplene ovenfor illustrerer var det normalt at soldatene i kampsituasjoner kjente «... stresset på kroppen og preges av dette»<sup>217</sup>. Samtidig kom det frem at «noen opplever en skjerpert tilstedeværelse, mens andre mister kontrollen og blir helt satt ut»<sup>218</sup>. Kort oppsummert kom det frem at soldatene opplevde et bredt spekter av fysiske reaksjoner og at de ble påvirket svært ulikt av disse. I neste avsnitt skal vi se på hvilke følelsesmessige reaksjoner som soldatene opplevde i kamp.

Forskerne fant «... et rikt utvalg av følelser beskrevet i materialet»<sup>219</sup>. Jeg vil derfor ikke redegjøre for samtlige emosjoner, men trekke frem noen spesifikke som har direkte relevans inn mot intervjumaterialet i mitt forskningsprosjekt. Den følelsen som flesteparten i utvalget opplevde i forbindelse med kampsituasjoner, var redsel.<sup>220</sup> Hvordan denne følelsen manifesterer seg varierte derimot blant informantene. Ifølge forfatterne var det i utvalget eksempler på at redselen både førte til at soldatene ikke ønsket «... å utføre ordre»<sup>221</sup>, men også til at de fikk en følelse av å bli skjerpert.<sup>222</sup> Med andre ord førte den samme følelse til svært ulike reaksjoner hos noen av soldatene. Det som derimot gikk igjen, var at de fleste hadde følt på redsel under kampsituasjoner. På den andre siden fant forskerne flere eksempler på soldater som opplevde «... positive følelser under og etter kamphandlinger»<sup>223</sup>. Dette forekom som oftest i forbindelse med situasjoner der soldatene hadde kommet seg helskinnet gjennom en livstruende situasjon. I den sammenheng påpekte informantene at disse emosjonene kunne svinge raskt fra å være positivt preget til det motsatte og vice versa. Informantene var også tydelig på at det å delta i krig har en betydelig innvirkning på fellesskapet soldatene imellom. Dette innebar at soldatene utviklet «... sterke positive følelser for hverandre»<sup>224</sup>, og videre at soldatene over tid «... utvikler en felles stolthet over det de presterer»<sup>225</sup>. Denne relasjonsbyggingen fremstår som logisk, gitt hva soldater opplever sammen i krig. Det som derimot overrasket forskerne, var at det var få som uttrykte et sinne overfor afghanerne, med unntak av to informanter.<sup>226</sup> Avsnittet gir langt i fra et uttømmende og komplett bilde av hvilke følelsesmessige reaksjoner som utvalget opplevde, men det gir

---

<sup>216</sup> Ibid., 27.

<sup>217</sup> Ibid.

<sup>218</sup> Ibid.

<sup>219</sup> Ibid., 35.

<sup>220</sup> Ibid., 32.

<sup>221</sup> Ibid.

<sup>222</sup> Ibid., 31-32.

<sup>223</sup> Ibid., 32.

<sup>224</sup> Ibid., 32-33.

<sup>225</sup> Ibid., 33.

<sup>226</sup> Ibid.



innsikt i kompleksiteten samt noen generelle tendenser som gjorde seg gjeldende. Samtidig gir det leseren et innblikk i hvorfor og hvordan ulike soldater som har opplevd noe av det samme, kan sitte igjen med svært ulike opplevelser og erfaringer fra hendelser de har vært en del av. Videre skal vi se nærmere på hvilke typer «vanskelige beslutninger og moralsk stress» som soldatene opplevde.

«Soldater snakker ofte om at de må kunne se seg selv i speilet og leve med seg selv».<sup>227</sup> Sitatet fra *Voldsbruk og livsfare* belyser en underliggende bevissthet blant utvalget som handler om at de i ettertid må kunne leve med de handlingene de utfører. I mitt forskningsprosjekt handlet et av spørsmålene om moralske dilemmaer. Det er derfor svært interessant å undersøke hvilke typer vanskelige beslutninger og moralsk stress som soldatene i *Voldsbruk og livsfare* opplevde. Forfatterne konkluderer med at dersom «... mennesker opplever å ha personlig ansvar for vanskelige beslutninger, kan det føre til det vi kaller moralsk stress»<sup>228</sup>. Det vil si at det kan oppleves som tyngende å ikke kunne handle i tråd med sin egen samvittighet.<sup>229</sup> I analysen av intervjumaterialet oppdaget forskerne «... at det var mange (...) avgjørelser som var (...) krevende for dem»<sup>230</sup>. Overordnet viste det seg at det å ta liv i situasjoner der soldatene var under angrep og måtte yte selvforsvar, ikke ble oppfattet som problematisk.<sup>231</sup> På den andre siden ble voldsbruk i forbindelse med tvil på egen synsevne, trukket frem som utfordrende. Som vi var inne på tidligere, kan situasjonsforståelsen til soldatene påvirkes i kampsituasjoner. I den sammenheng var det spesielt én soldat som uttrykte usikkerhet som gjelder om han tolket situasjonen riktig i kampens hete. Usikkerheten førte i dette tilfelle til beslutningsvegring og at soldaten dermed valgte å ikke skyte. Som en konsekvens av dette ble en afghansk kollega drept.<sup>232</sup> Denne typen vanskelige avgjørelser kan derfor føre med seg moralsk stress. Et annet moralsk dilemma innenfor for voldsbruk, handlet om valg av våpen. Soldatene måtte i ulike scenarier avgjøre hvilken våpenkapasitet som det var riktig å benytte. Noen våpentyper har større slagkraft og virkningsområde enn andre. Det innebærer at risikoen for sivile tap som regel øker. Dette beskriver forfatterne i *Voldsbruk og livsfare* på en god måte, «å bruke kraftige våpen senker risikoen for at egne soldater blir skadet, men kan samtidig få den konsekvensen at langt flere enn nødvendig blir rammet»<sup>233</sup>. Det var flere soldater som opplevde valg av

---

<sup>227</sup> Ibid., 69.

<sup>228</sup> Ibid.

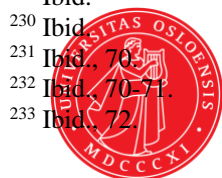
<sup>229</sup> Ibid.

<sup>230</sup> Ibid.

<sup>231</sup> Ibid., 70.

<sup>232</sup> Ibid., 70-71.

<sup>233</sup> Ibid., 72.



våpen som tyngende. Dersom soldatene valgte et mildere våpen og dette medførte tap av egne soldater eller om soldatene valgte et kraftigere våpen og dette førte til tap av sivile, kunne beslutningen uansett ha påført soldatene moralsk stress.<sup>234</sup> Men som vi skal se videre, var det ikke bare utøvelse av vold som forårsaket moralske utfordringer.

Et annet element som viste seg å kunne utsette soldatene for moralsk stress, var «ulike dilemmaer knyttet til egensikkerhet i operasjoner»<sup>235</sup>. I den forbindelse vil jeg sette søkelys på et element som har stor overføringsverdi til mitt forskningsprosjekt, og det er tilskuerrollen. I *Voldsbruk og livsfare* viste det seg at vissheten om at andre kollegaer i nærområdet var i kamp, uten at en selv kunne bistå, var krevende. Spesielt en informant beskrev dette tydelig, «... det är större stress för mig att vara (...) bredvid än att vara i när det (...) smäller»<sup>236</sup>. Her kommer det klart frem at vedkommende opplevde tilskuerrollen som mer stressende, enn det å faktisk være involvert selv. Forskerne konkluderer med at «når soldater får delta aktivt for å løse problemet, og dermed unngår tilskuerrollen, dempes det moralske stresset»<sup>237</sup>. Dette er interessant og et moment som jeg skal komme tilbake til i analysen av mitt intervjumateriale. På den andre siden kom det i utvalget frem eksempler på soldater som uttrykte vegring for å involvere seg i en kamphandling, til tross for at det var egne i avdelingen som hadde blitt angrepet. Disse soldatene hadde allerede vært «... i flere harde kamper i (...) område»<sup>238</sup>, noe som kan ha vært en faktor som påvirket hvordan de agerte. Selv om de opplevde denne motvilligheten, endte de opp med å støtte enheten som var under angrep. Konklusjonen til forskerne er tilsynelatende at det kan være vel så moralsk stressende å vite at andre egne soldater er i kamp, som å selv være involvert.

Videre vil jeg nevne noen andre elementer som forårsaket moralsk stress i utvalget. Den første omhandler «... når soldater utsetter seg for risiko, og hensynet til de nærmeste»<sup>239</sup>. Det gikk på at det var vanskelig for soldatene å vite at deres valg om å delta på skarpe oppdrag, skapte uro og bekymring hos deres nærmeste. Det at avgjørelsen var tatt med utgangspunkt i egen fri vilje, var med på å gi soldatene en følelse av å selv være ansvarlige for den redselen som de nærmeste ble påført.<sup>240</sup> Denne byrde ga samtlige soldater uttrykk for, og forfatterne trekker faktoren frem som den som «... skaper mest moralsk stress blant

---

<sup>234</sup> Ibid., 72-73.

<sup>235</sup> Ibid., 73.

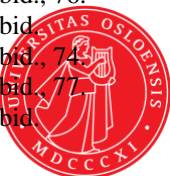
<sup>236</sup> Ibid., 76.

<sup>237</sup> Ibid.

<sup>238</sup> Ibid., 74.

<sup>239</sup> Ibid., 77.

<sup>240</sup> Ibid.





soldatene»<sup>241</sup>. I den sammenheng viste det seg at mange av soldatene hadde et «... behov for å forklare hvorfor de velger å reise ut»<sup>242</sup>. Her ble momenter som «... en sterk soldatidentitet og et ønske om å få prøve seg i strid»<sup>243</sup> trukket frem som avgjørende. Andre fremmet «... samholdet i gruppen som skaper en forpliktelse til å delta når ...»<sup>244</sup> andre i avdelingen reiser ut.

To andre elementer som innvirket på opplevelsen av moralsk stress, var divergensen mellom soldatrollen og «... ønsket om å hjelpe»<sup>245</sup> samt «... møte med en fremmed kultur»<sup>246</sup>. Det første elementet gikk ut på at soldatrollen hadde klare begrensninger når det gjaldt mulighetsrommet til å hjelpe lokalbefolkningen. Soldatene skulle forstå fra å hjelpe, selv om muligheten var der<sup>247</sup>. Til tross for denne retningslinjen valgte likevel enkelte soldater å tidvis bryte den. Flere av informantene var tydelige kritiske til det manglende mulighetsrommet som lå i rollen. I den forbindelse konkluderte forskerne med at divergensen påførte enkelte soldater moralsk stress. Det andre elementet gikk ut på at enkelte soldater opplevde en dissonans mellom deres personlige verdier og deler av den afghanske kulturen. En av de svenske informantene kom med et eksempel på en utfordrende situasjon. Under en inspeksjon hadde en afghansk soldat gjort lederen sin svært misfornøyd. Dette resulterte i at offiseren gikk til fysisk angrep på soldaten, noe som informanten opplevde som i strid med egne verdier. Likevel valgte han ikke å bryte inn. Årsaken var at en eventuell handling ville kunne krenke lederen. En leder som de svenske soldatene ønsket å opprettholde en god relasjon til.<sup>248</sup> Slike vurderinger måtte soldatene ta på løpende bånd, og dette hevder forskerne at påførte enkelte moralsk stress.

### **Forskning på konsekvenser**

Under Afghanistan-konflikten fikk veterangruppen et betraktelig større fokus i Norge.<sup>249</sup> Dette fokuset førte til flere endringer i det offentlige ivaretakelsesarbeidet samt i organisasjonen Forsvaret som helhet. Noen eksempler på dette er etableringen av Forsvarets Veteranorganisasjon i 2005, endringer av regelverket for dekorasjoner i 2009 og 2010 samt

---

<sup>241</sup> Ibid., 79.

<sup>242</sup> Ibid., 77-78.

<sup>243</sup> Ibid., 78.

<sup>244</sup> Ibid.

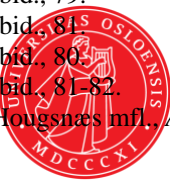
<sup>245</sup> Ibid., 79.

<sup>246</sup> Ibid., 81.

<sup>247</sup> Ibid., 80.

<sup>248</sup> Ibid., 81-82.

<sup>249</sup> Hougsmæs mfl., *Afghanistan-undersøkelsen 2012*, 11.



regjeringens handlingsplan «I tjeneste for Norge» som ble ferdigstilt i 2011.<sup>250</sup> Fellesnevneren for disse tiltakene var at de skulle sikre bedre ivaretagelse av veteraner, både før, under og etter tjenesten. Økt fokus har også ført til mer forskning på veteranfeltet. En del av denne forskningen har vært rettet mot konsekvenser, det vil si de følgene som tjenesten i Afghanistan har hatt for de som tjenestegjorde der. Som Forsvaret selv poengterer, skilte Afghanistan-konflikten seg fra andre konflikter Norge har vært en del av i nyere tid. De beskriver forskjellen på følgende måte,

«De norske styrkene har i større grad vært involvert i regulære kamphandlinger, konflikten har vært langvarig, det har vært mer bakkekrig og bruk av infanteri, hyppige bakholdsangrep, veibomber, selvmordsangrep og forholdsvis større menneskelige tap».<sup>251</sup>

Overordnet poengterer Forsvaret her at det er grunn til å hevde at Afghanistan-konflikten har vært mer intensiv og mer konflikt fylt enn tidligere INTOPS-bidrag, og at dette har innebåret risiko. I den sammenheng har Forsvaret selv gjennomført to store kvantitative undersøkelser. Hensikten bak disse var primært «... å kartlegge belastninger, psykiske- og kroppslige helseplager og livskvalitet blant norske soldater som har tjenestegjort i Afghanistan ...»<sup>252</sup>. I de kommende avsnittene, vil jeg redegjøre for undersøkelsene samt trekke frem noen sentrale funn.

Den første undersøkelsen ble gjennomført i 2012, og bestod av et spørreskjema som ble sendt ut til 7155 veteraner. Utvalget bestod av militært personell som hadde tjenestegjort i perioden 2001 til 2011. Svarprosenten var på 56,7 %, noe som tilsvarer 4053 respondenter.<sup>253</sup> I den sammenheng konkluderte forskerne med at undersøkelsen var representativ for «... hele gruppen afghanistan-veteraner (...), med en liten overvekt av litt eldre veteraner ...»<sup>254</sup>. Dette var første gang det ble gjennomført «... en så omfattende studie av den psykiske helsen til norske ...»<sup>255</sup> veteraner, siden «den første UNIFIL-undersøkelsen ...»<sup>256</sup> i 1993.<sup>257</sup> Forskerne gjorde flere interessante funn. Først og fremst var det tydelig at flesteparten hadde god psykisk helse. I den sammenheng var det flere veteraner som rapporterte en «... positiv personlig

---

<sup>250</sup> NOU 2016: 8, 182-184.

<sup>251</sup> Hougnæs mfl., *Afghanistan-undersøkelsen 2012*, 11.

<sup>252</sup> Bøe mfl., *Afghanistan-undersøkelsen 2020*, 9.

<sup>253</sup> Hougnæs mfl., *Afghanistan-undersøkelsen 2012*, 79.

<sup>254</sup> Ibid., 7.

<sup>255</sup> Ibid., 12.  
<sup>256</sup> Gjerstad mfl., *UNIFIL-undersøkelsen 2016*, 10.

<sup>257</sup> UNIFIL var en FN-styrke som var plassert i Libanon i forbindelse med Israel sin invasjon av landet, og som blant annet bestod av norske soldater, Strømmen, Leraand. *I kamp for fred*, 64-65.

utvikling etter Afghanistan-tjenesten»<sup>258</sup>. Dette kom til uttrykk i «... økt selvfølelse og bedret mestringstro»<sup>259</sup>. Samtidig kom det frem at så mange som 8 av 20 opplevde en økt psykisk robusthet som følge av oppholdet.<sup>260</sup> Disse positive effektene har trolig vært ukjente eller underkommuniserte i norsk media, noe som vi har vært inne på tidligere i dette kapittelet. På den andre siden kom det frem at 7,6 % av respondentene hadde opplevd én eller flere psykiske plager i etterkant av tjenesten i Afghanistan.<sup>261</sup> Dette tallet inkluderte plager fra underkategoriene «generelle stressplager», «posttraumatisk stresslidelse», «depresjon», «angst», «søvnproblemer» og «alkoholmisbruk/-avhengighet».<sup>262</sup> Et annet funn var at hele 9,9 % hadde opplevd stressplager i løpet av den første måneden etter hjemreise, og for de som hadde hatt en høy belastning i tjenesten var antallet så høyt som 14,7 %.<sup>263</sup> Dette utgjorde en betydelig forskjell fra det øvrige antallet, som var på 3,6 %.<sup>264</sup> I den sammenheng konkluderte forskerne med at antallet stressplager ble redusert «... fra (...) hjemkomst og frem til gjennomsnitt fire år etter ...»<sup>265</sup>. Funnet er en indikasjon på at hjemkomsten til Norge i seg selv har vært en krevende fase for flere av soldatene som tjenestegjorde i Afghanistan, og at dette spesielt har vært tilfelle for soldater som har hatt en belastende tjeneste. Videre er forskerne tydelige på at det er problematisk å sammenligne resultatene i undersøkelsen med den norske sivilbefolkningen. Dette på grunn av «sunn soldat-effekten», som går ut på at soldatene som tjenestegjorde i Afghanistan gjennomsnittlig var friskere enn den øvrige befolkningen.<sup>266</sup>

Den andre undersøkelsen ble gjennomført i 2020. Studieobjektet her var alt militært personell som hadde tjenestegjort i perioden 2001 til 2020. Av totalt 9192 mulige informanter, svarte 6220 på undersøkelsen. Dette tilsvarte en svarprosent på 67,7 %, noe som var hele ti prosent høyere enn ved forrige undersøkelse.<sup>267</sup> Metoden som ble brukt, var overordnet lik som 2012. Det vil si at informantene skulle svare på en spørreundersøkelse, men denne gangen var den digitalisert.<sup>268</sup> Informasjonen som ble etterspurt hadde klare likhetstrekk til undersøkelsen i 2012. Dette muliggjorde en gyldig sammenligning av

---

<sup>258</sup> Hougsnæs mfl., *Afghanistan-undersøkelsen 2012*, 8.

<sup>259</sup> *Ibid.*, 80.

<sup>260</sup> *Ibid.*

<sup>261</sup> Bøe mfl., *Afghanistan-undersøkelsen 2020*, 26.

<sup>262</sup> *Ibid.*, 21.

<sup>263</sup> Hougsnæs mfl., *Afghanistan-undersøkelsen 2012*, 81.

<sup>264</sup> Bøe mfl., *Afghanistan-undersøkelsen 2020*, 26.

<sup>265</sup> Hougsnæs mfl., *Afghanistan-undersøkelsen 2012*, 8.

<sup>266</sup> Bøe mfl., *Afghanistan-undersøkelsen 2020*, 16.

<sup>267</sup> *Ibid.*, 13.

<sup>268</sup> *Ibid.*



resultatene.<sup>269</sup> I den sammenheng skal det påpekes at det ble oppdaget «skjevheter» i utvalget, der respondentene i gjennomsnitt var «... litt eldre, hadde litt høyere utdanning ...»<sup>270</sup> samt bestod av flere kvinner enn ikke-respondentene. Ifølge forskerne hadde dette en minimal innvirkning på undersøkelsen, og de konkluderte derfor med at skjevhetene «... ikke har påvirket resultatene i vesentlig grad»<sup>271</sup>. I undersøkelsen kom det frem at andelen veteraner som opplevde å ha minst én psykisk plage, var på 9,8%. Dette tilsvarer en økning på 2,2 %, og er statistisk signifikant.<sup>272</sup> Forskerne hevder at det kan være flere mulige forklaringer på hvorfor det ble registrert en økning i andelen som opplevde psykiske plager, men trekker frem «forsinket sykdomsdebut» som den mest sannsynlige årsaken.<sup>273</sup> I all hovedsaken går dette ut på at de psykiske helseplagene ikke blir synlige før noen år etter den traumatiske hendelse(n).<sup>274</sup> Til sammenligning var andelen veteraner med psykiske helseplager i denne undersøkelsen, primært lavere enn lignende undersøkelser fra andre land. Men det er viktig å påpeke at denne typen sammenligning problematiseres i rapporten, fordi undersøkelsene var basert på ulike parametere.<sup>275</sup> Samtidig er forskerne tydelige på at det kan foreligge mørketall, da det er uvisst om responsraten hos veteranene med psykiske helseplager var korrekt. I den sammenheng estimerer de med en feilmargin på 1,7 prosentpoeng.<sup>276</sup> Avslutningsvis vil jeg trekke frem et funn som indikerer at det å bli værende i Forsvaret etter endt tjeneste i INTOPS, kan ha hatt en positiv effekt på soldatenes psykiske helse. Bakgrunnen for denne påstanden, er at det var langt flere som fikk psykiske helseplager i gruppen som sluttet i Forsvaret etter Afghanistan-tjenesten, enn i gruppen som forble tjenestegjørende. Forskerne mener at en mulig forklaring på dette, kan være at soldatene som forble i tjeneste opplevde økt sosial støtte i Forsvaret gjennom kollegaer som har tilsvarende opplevelser. I tillegg trekker de frem tilgang på spesialiserte helsetjenester som en mulig medvirkende forklaring. På den andre siden er de tydelige på at dette er en begrunnet antagelse, og at det trengs mer forskning på området for å kunne avgjøre årsaken til forskjellen.<sup>277</sup>

**Oppsummering.** I dette kapittelet har vi sett at det i nyere tid har blitt forsket en del på Afghanistan-veteraner. Primært har forskningen omhandlet tre temaer; hva som motiverte

---

<sup>269</sup> Ibid., 25.

<sup>270</sup> Ibid., 15.

<sup>271</sup> Ibid.

<sup>272</sup> Ibid., 25-26.

<sup>273</sup> Ibid., 28&41.

<sup>274</sup> Utzon-Frank, «Occurrence of delayed-onset post-traumatic stress disorder», 215.

<sup>275</sup> Bør mfl. Afghanistan-undersøkelsen 2020, 39.

<sup>276</sup> Ibid., 42.

<sup>277</sup> Ibid., 22-23&42.



veteranene til å tjenestegjøre i Afghanistan, hvordan de har opplevd tjenesten sin i landet og hvilke konsekvenser tjenesten fikk for veteranene i ettertid. Når det gjelder temaet opplevelse, er det vanskelig å fatte seg i korthet. Inntrykkene og erfaringene som soldatene har gjennomlevd, kan ha vært ekstreme, men også forholdsvis beskjedene. Det som kommer tydelig frem er at soldatene som har opplevde kaotiske kampsituasjoner, ofte sitter igjen med sterke emosjonelle inntrykk og fysiske reaksjoner. Noen kan ha opplevd mestring i situasjonen, mens andre kan ha opplevd at de fysiske og psykiske reaksjonene tok overhånd og førte til feilvurderinger eller handlingslammelse. Den vanligste følelsen i kamp, var redsel. Men hvordan følelsen fikk sitt utspring, positivt eller negativt, kunne variere. I kamp må soldater regelmessig foreta vanskelig avgjørelser, noe som kan oppfattes som moralsk krevende og påføre individene stress. Dette kunne handle om alt fra valg av våpentype til å være vitne til handlinger som strider med eget moralsk kompass. Et interessant funn i den sammenheng, var at enkelte soldater opplevde det som mer stressende å vite at andre egen var i kontakt enn at de selv var i kamp. Videre har enkeltsoldater opplevde fokuset på psykisk helse som noe negativt, selv om flesteparten var av en annen oppfatning. Innenfor temaet konsekvenser, er det nettopp psykisk helse som har dominert. Forsvaret har selv gjennomført to store undersøkelser, som har bidratt til å kartlegge Afghanistan-veteranene sin psykiske helse. Overordnet viser disse at de aller fleste har god psykisk helse og er fornøyd med livene sine. På den andre siden viser undersøkelsene at det har vært en økning i antallet veteraner som har opplevd minst én psykisk plage, fra 7,6 % i 2012 til 9,8 % i 2020. Videre kom det frem at det er spesielt vanlig å oppleve stressplager den første måneden etter redeployering, spesielt dersom veteranene har hatt en høy belastning i tjenesten.



### Kapittel 3: Metodekapittel

---

I dette kapitlet skal jeg redegjøre for valg av metode for denne oppgaven. Det vil si «... veien til målet»<sup>278</sup>, og viktige betraktninger i så måte. Kapitlet vil ikke inneholde en helhetlig fremstilling av forskningsprosessen, men vil handle om momenter som jeg mener har vært spesielt viktige i og for prosjektet. Dette innebærer valg av og informasjon om metode, utformingen av intervjuguiden, gjennomføringen av intervjuene, etiske betraktninger og analysegrep. Etiske betraktninger vil få en særskilt stor plass i kapitlet, da denne tematikken har vært et viktig element i forskningsprosjektet. Kapitlet kan gi inntrykk av at forskningsprosessen har vært en tilnærmet lineær prosess, men dette er ikke tilfelle. Nye erfaringer har gjort at samtlige steg i prosessen har vært utsatt for fortløpende vurderinger og justeringer. Dette er noe som kjennetegner både intervjuundersøkelser generelt og disiplinen muntlig historie.<sup>279</sup> I den sammenheng vil jeg derfor primært redegjøre for de sentrale valgene som har blitt tatt.

**Valg av metode.** «Hvis du vil vite hvordan folk oppfatter verden og livet sitt, hvorfor ikke spørre dem?»<sup>280</sup>, slik åpner Steinar Kvale og Svend Birkmann innledningskapitlet sitt i metodeboka *Det kvalitative forskningsintervju*. Dette sitatet var med på å inspirere meg til å benytte forskningsintervju som metode. Men som forfatterne selv er tydelige på, er det tema som bør bestemme metoden.<sup>281</sup> Dette fordi det er viktig at metoden er egnet til å gi forskeren den informasjonen som vedkommende søker å innhente. I den sammenheng var det flere grunner til at jeg valgte intervjuformatet. For det første var jeg opptatt av å få innsikt i EK-veteranene sine opplevelser, noe som intervjuformatet er spesielt egnet til.<sup>282</sup> Samtidig var det ikke åpenbart for meg at det eksisterte et godt metodisk alternativ. Basert på min kjennskap til miljøet og mine egne undersøkelser, har jeg ikke funnet åpne kilder som tilbyr tilstrekkelig innsikt i EK-veteranene sine tanker omkring egen tjenestegjøring og resultatet av konflikten. Som vi har vært inne på tidligere, er EKKP et kompani som har vært og er underlagt kraftige sikkerhetstiltak. Dette har gjort at det finnes minimalt med informasjon om hvordan disse soldatene har hatt det i Afghanistan. I tillegg har det ikke eksistert en kultur innad i EKKP

---

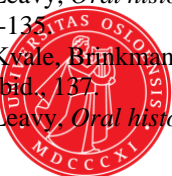
<sup>278</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 217.

<sup>279</sup> Leavy, *Oral history*, 8. & Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 134-135.

<sup>280</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 18.

<sup>281</sup> *Ibid.*, 137.

<sup>282</sup> Leavy, *Oral history*, 9.



eller EBN for å skrive selvbiografier eller memoarer om egne opplevelser, slik som for eksempel mer åpne avdelinger som Telemark Bataljonen har hatt. Denne mangelen på metodiske alternativer, gjorde at forskningsintervjuet framstod som den eneste valide metoden til å undersøke problemstillingen. Videre vurderte jeg det dit hen at mine personlige egenskaper passet til intervjuformatet og dermed til å gjøre samtalene konstruktive. Dette vil bli diskutert ved flere anledninger i kapittelet.

**Et sted mellom delvis strukturert og strukturert intervju.** Intervjuundersøkelser kan ha varierende grad av struktur. Det vil si at spørsmålene og rekkefølgen de blir stilt i, kan være mer eller mindre forutbestemte. Intervjuer som har klart planlagte spørsmål og en tydelig rekkefølge, kaller vi strukturerte intervjuer. De har en tydelig satt struktur, men også et klart tema som skal undersøkes. Dersom informanten beveger seg vekk fra tema, vil intervjueren guide informanten tilbake.<sup>283</sup> På den andre siden har vi ustrukturerte intervjuer, der veien i større grad blir til mens den går. De ulike formatene har forskjellige fordeler og ulemper ved seg. Det ustrukturerte intervjuet vil som regel kreve mer av intervjueren da det bærer preg av å ligne på en samtale.<sup>284</sup> Intervjueren må være til stede i nuet og kontinuerlig følge opp det som blir sagt på en gjennomtenkt og konstruktiv måte. Fraværet av faste spørsmål ville trolig gitt informantene i mitt forskningsprosjekt, større rom til å fremme de momentene de selv mente var avgjørende for deres opplevelse. Samtidig har ustrukturerte intervjuer den fordelen at de tilrettelegger for «... individuelle forskjeller mellom to eller flere intervjuer»<sup>285</sup>. Dette ville gitt informantene rom til å snakke om sin egen opplevelse uavhengig av hvordan denne opplevelsen passet med andre informanter sin opplevelse. I den forbindelse er det grunn til å hevde at en ustrukturert intervjuform hadde vært givende i mitt prosjekt. Men som forfatteren av *Oral history*, Patricia Leavy, poengterer, er det forskeren selv som må avgjøre hvilken grad av struktur som er gunstig i sitt eget prosjekt.<sup>286</sup> På grunn av manglende erfaring med intervju som metode, fant jeg det nødvendig å støtte meg på en intervjuguide. Det vil si en på forhånd planlagt og strukturert «... liste over temaer og generelle spørsmål som skal gjennomgås»<sup>287</sup>. I mitt tilfelle ønsket jeg at intervjuformatet skulle være av en karakter som lå mellom sjangrene «strukturert intervju»<sup>288</sup> og «delvis strukturert intervju»<sup>289</sup>. I praksis betyr det at det var

---

<sup>283</sup> Ibid., 13-14.

<sup>284</sup> Johannessen, Christoffersen, Tuft, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 108.

<sup>285</sup> Ibid.

<sup>286</sup> Leavy, *Oral history*, 14.

<sup>287</sup> Johannessen, Christoffersen, Tuft, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 111.

<sup>288</sup> Ibid., 109.

<sup>289</sup> Ibid., 108.



intervjuguiden som var førende for samtalen, men at jeg samtidig tillot informantene å snakke relativt fritt uten at de ble korrigert.<sup>290</sup> Jeg ønsket også at informasjonen som kom ut fra intervjuene skulle være relevant med tanke på tematikk som tidligere forskning hadde tatt opp. En av fordelene ved et mer strukturert intervju er nemlig at det tilrettelegger for å sammenligne informasjon, da informantene har svart på de samme konkrete spørsmålene.<sup>291</sup> I den forbindelse var kombinasjonen avgjørende for å kunne sammenligne svarene informantene imellom og med tidligere forskning, samt for å gi deltakerne anledning til å snakke relativt fritt.

**Utforming av intervjuguiden.** Det var en krevende øvelse å utforme intervjuguiden. Først og fremst fordi det jeg var ute etter informantenes egne opplevelse av tjenesten sin. Jeg ønsket derfor at spørsmålene skulle være formet på en måte som gjorde at de rommet informantenes opplevde opplevelse uavhengige av hva den måtte være. Innledningsvis hentet jeg inspirasjon fra intervjuguiden som andre forskere hadde utformet, men som omhandlet veteranfeltet. Dette gjaldt blant annet Tom Christian Blix, Yvonne Stabell og Geir Helge Westlye, som alle har forsket på motivasjonen til Afghanistan-veteraner.<sup>292</sup> Problemet var at ingen av disse hadde til hensikt å undersøke opplevelsesaspektet. Likevel fungerte guidene som nyttige modeller. Videre forsøkte jeg å utforme et sett med spørsmål som passet til hvert av forskningsspørsmålene. Det var viktig at spørsmålene var «... relatert til intervjuets «hva» ...»<sup>293</sup>. Det vil si at de åpnet for at informantene kunne gi informasjon som kunne brukes til å besvare problemstillingen på en god måte. Samtidig var det viktig å ikke lage «ledende spørsmål»<sup>294</sup> som satte føringer for hva de kunne trekke frem. Faren ved forberedte spørsmål, er nettopp at disse ofte vil være førende for innholdet som blir til.<sup>295</sup> På den andre siden hadde jeg valgt å benytte meg av en intervjuguide, slik at spørsmålene måtte utvikles. I den sammenheng er det «... et veldokumentert faktum at selv en liten omarbeiding av spørsmålsformuleringen i (...) utspørringen av et øyenvitne kan påvirke svaret»<sup>296</sup>. På bakgrunn av dette valgte jeg å utvikle guiden i en dynamisk prosess der jeg gjennomførte tre pilotintervjuer med tre veteraner fra ulike operasjoner. Tanken var at disse veteranene

---

<sup>290</sup> Leavy, *Oral history*, 13-14.

<sup>291</sup> Johannessen, Christoffersen, Tufte, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 111.

<sup>292</sup> Stabell, *What Motivates Norwegian Soldiers to Participate in International Operations*; Blix, *Skivebom eller inertier?*; Westlye, *Motivasjon for internasjonal tjeneste*.

<sup>293</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 163.

<sup>294</sup> *Ibid.*, 201.

<sup>295</sup> Leavy, *Oral history*, 12.

<sup>296</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 201.





sannsynligvis hadde svært ulike opplevelser omkring sin egen tjeneste, da de hadde tjenestegjort i forskjellige konflikter. Hvis jeg da klarte å utforme en intervjuguide som dekket samtlige pilotinformanter sin opplevde opplevelse, ville guiden kunne kategoriseres som dekkende, men samtidig relativt fleksibel. Under disse intervjuene hadde jeg og pilotinformantene en dialog om hvor treffende intervjuguiden var for deres opplevelse. Etter gode tilbakemeldinger og gjentatte revisjoner, uttalte informantene at guiden fanget essensen av deres utenlandsopphold. Pilotintervjuene var også viktige for sikre at jeg mestret intervjusituasjonen, noe som metodelitteraturen er tydelig på.<sup>297</sup> Samtidig er det viktig å påpeke at hvordan intervjuene og informasjonsutvekslingen som finner sted der blir til, avhenger av samspillet mellom meg som forsker og informantene.<sup>298</sup> Det innebærer at intervjuguiden, mine oppfølgingsspørsmål samt jeg som deltaker i «samtalen», har vært med på å påvirke hvordan intervjuet utviklet seg.<sup>299</sup> Avslutningsvis er det viktig å påpeke at mer strukturerte intervjuer også kan frembringe verdifull informasjon.<sup>300</sup>

I retrospektiv ville jeg gitt informantene deler av intervjuguiden på forhånd. Jeg bestemte meg tidlig for å ikke levere ut guiden til informantene. En konsekvens av dette var at noen av deltakerne slet med å huske enkelte detaljer under intervjuene. Ofte løsnet dette etter hvert, men sannsynligvis ville det ha hjulpet om jeg hadde gitt dem guiden eller deler av den på forhånd. På den måten ville informantene ha startet den kognitive prosessen før selve intervjusituasjonen og dermed trolig erindret mer og muligens raskere enn det som var tilfelle. Flere av informantene påpekte dette selv. I etterpåklokskapens lys, ville det derfor vært matnyttig å gi informantene guiden på forhånd samt minne informantene på viktigheten av å ha reflektert rundt tematikken før selve intervjusituasjonen. På den andre siden var det en baktanke bak valget om å holde tilbake guiden. Jeg var redd for at det ville øke sannsynligheten for at informantene ville tilpasse svarene sine ut ifra hva de trodde at jeg forventet av dem. Dette er et element som metodelitteraturen fremhever som en mulig utfordring.<sup>301</sup> Min teori var at dersom informantene hadde hatt tilgang på spørsmålene før intervjuene, ville faren for at svarene var «planlagte» økt betydelig. Dette var hovedgrunnen til at jeg valgt å holde intervjuguiden hemmelig frem til intervjusituasjonen forelå. Momentene ovenfor utgjør til sammen konteksten som intervjuene ble til i. Denne konteksten var så videre med på å sette premissene for hva som ble sagt under intervjuene.

---

<sup>297</sup> Johannessen, Christoffersen, Tufte, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 114.

<sup>298</sup> Leavy, *Oral history*, 8.

<sup>299</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 218.

<sup>300</sup> Leavy, *Oral history*, 13.

<sup>301</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 122.

**Viktige betraktninger som gjelder kildematerialet og metoden.** Det er flere mulige feilkilder når det kommer til intervju som metode. I dette forskningsprosjektet intervjuer jeg veteraner om en tjeneste som utspilte seg for omkring 10 – 14 år siden. Et logisk resonnement ville være at desto mer tid det har gått siden hendelsen fant sted, desto mindre vil informantene huske. Det viser seg derimot at det «... ikkje er nokon enkel samanheng mellom tidsavstand og gløymse. Ein gløymer mest rett etter ei hending, men så kan langtidsminnet vere godt»<sup>302</sup>. I den forbindelse er det grunn til å hevde at tidsavstanden til hendelsen, ikke har hatt stor innvirkning på hva som kom frem under intervjuene. Likevel er det åpenbart at minnet til informantene spiller en avgjørende rolle i enhver intervjusetting.<sup>303</sup> Noen av informantene kan ha glemt mye av hva de har opplevd i Afghanistan, men det er naturlig at de sterkeste minnene sitter dypest. I den sammenheng tenker jeg at det som virkelig definerte opplevelsen for informantene, det har de trolig ikke glemt. Ut ifra det resonnementet vil jeg argumentere for at opplysningene informantene fremmet under intervjuene, sannsynligvis har stor overføringsverdi til den opplevelsen de satt igjen med rett etter tjenestegjøringen.

Samtidig er det naturlig at vi mennesker former våre svar og holdninger i tråd med samfunnets til enhver tid gjeldende normer.<sup>304</sup> Individenes opplevde aksept for å ytre visse holdninger, kan, og har sannsynligvis, forandret seg fra tjenestetid til nåtid. Jeg vil ikke spekulere i hvilken retning dette eventuelt kan ha påvirket svarene, men det er et moment som bør nevnes da det kan ha hatt innvirkning på undersøkelsen. I den forbindelse spurte jeg informantene om de trodde at de ville ha svart annerledes dersom intervjuet hadde blitt gjort rett etter deployeringen, og i så fall hvordan. Samtlige veteranene mente at svarene trolig ville vært mindre reflekterte, da inntrykkene ikke hadde vært tilstrekkelig bearbeidet på dette tidspunktet. I den forbindelse kan tidsforskjellen mellom hendelse og intervju gi oss innsikt i hva veteranene faktisk sitter igjen med i ettertid.

Videre var det viktig at jeg som intervjuer «... ikkje legg svara i munnen på intervjuobjektet»<sup>305</sup>. Sånn ved første øyekast kan denne problemstillingen virke tilsynelatende innlysende og lett å forhindre, men som Blix erfarte kan dette være mer utfordrende enn hva en er forberedt på. Under intervjuene hadde han «... en tendens til å stille ledende tilleggsspørsmål og komme med ...»<sup>306</sup> personlig ytringer, noe han selv hevder «... kan ha

---

<sup>302</sup> Andresen mfl., *Å gripe fortida*, 84.

<sup>303</sup> Ibid

<sup>304</sup> Ibid

<sup>305</sup> Ibid

<sup>306</sup> Blix, *Skivebom eller innertier?*, 14.



påvirket informantenes svar noe ...»<sup>307</sup>. Det at jeg var klar over problemstillingen på forhånd, gjorde det lettere å håndtere utfordringen i den reelle intervjusituasjonen. I den sammenheng ble prøveintervjuene en viktig læringsarena. De førte til at jeg ble flinkere til å tillate taushet, samt til å stille verdifulle oppfølgingsspørsmål. Taushet kan være et nyttig verktøy i intervjusituasjonen, da det gir informanten den tiden vedkommende trenger til å forta tilstrekkelige refleksjoner omkring spørsmålet.<sup>308</sup> Samtidig var det viktig for meg å etter beste evne forsøke å unngå å tillegge informantene motiver og meninger de ikke eksplisitt hadde uttrykt. Dette er et viktig etiske hensyn som trekkes frem i arbeid med historieforskning.<sup>309</sup> Velegnede og gjennomtenkte oppfølgingsspørsmål var i den sammenheng et verktøy. De bidro til å hindre at misforståelser og feiltolkninger oppstod, men problemstillingen kan aldri hundre prosent utelukkes. Denne konklusjonen får støtte av Kvale og Brinkmann, som er tydelige på at kontrollspørsmål, eller oppfølgingsspørsmål, kan ha en nyttig effekt i arbeidet med å validere fortolkninger.<sup>310</sup> I tillegg brukte jeg jevnlig *fortolkende spørsmål* til å forsikre meg om at jeg hadde forstått informanten riktig. Det vil si spørsmål der jeg omformulerte det informanten hadde svart til et spørsmål, som «for eksempel: «Du mener altså at ...? ...»<sup>311</sup>. Dette gjorde jeg spesielt i situasjoner der jeg var i tvil om jeg hadde oppfattet vedkommende riktig. Denne typen tiltak er en viktig del av det å kvalitetssikre intervju som metode.<sup>312</sup> Samtidig er det viktig å presisere at det er jeg som har tolket og analysert informantenes svar, noe som vil si at materialet aldri fullt og helt kan sies å være et resultat av informantens virkelige opplevelse.<sup>313</sup> Det svaret er det kun den enkelte veteran som sitter på.

**Gjennomføring av intervjuer og min rolle som forsker.** Intervjuene ble gjennomført høsten 2022, og inkluderte åtte mannlige informanter. Ifølge metodeboken *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* anbefales det å ha færre enn ti intervjuobjekter i forbindelse med studentprosjekter av økonomiske og tidsmessige hensyn.<sup>314</sup> Samtidig må ikke datamaterialet være så omfattende at det overskrider hva som er mulig å analysere på en god måte. I praksis innebærer det at materiale må være av en mengde som det er mulig å analysere grundig og detaljert.<sup>315</sup> Dette var bakgrunnen for at jeg valgte åtte informanter. Et antall som

---

<sup>307</sup> Ibid.

<sup>308</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 167.

<sup>309</sup> Andresen mfl., *Å gripe fortida*, 89.

<sup>310</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 146.

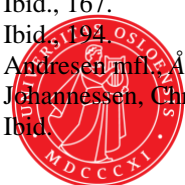
<sup>311</sup> Ibid., 167.

<sup>312</sup> Ibid., 194.

<sup>313</sup> Andresen mfl., *Å gripe fortida*, 16.

<sup>314</sup> Johannessen, Christoffersen, Tuft, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 74.

<sup>315</sup> Ibid.



er innenfor normen for intervjuundersøkelser, i henhold til Kvale og Birkmann.<sup>316</sup> Som nevnt tidligere har ikke EKKP-veteraner hatt for vane å uttale seg om sin tjeneste offentlig, noe som gjorde at jeg innledningsvis fryktet en lav oppslutning. Men takket være flere nøkkelpersoner i EKKP-miljøet, kom jeg etter hvert i kontakt med et bredt utvalg potensielle informanter. I tillegg benyttet jeg meg av det som blir kalt «snowball sampling». Det vil si at noen av informantene tipset meg om andre informanter, og på den måten så vokste antallet mulige deltakere.<sup>317</sup> Interessen var litt avventende i starten, da det kun var et mindretall som responderte på henvendelsen. Etter hvert økte derimot svarraten betraktelig, noe som resulterte i at jeg måtte takke nei til flere titalls personer. Akkurat dette var både trist og gøy. Det var trist fordi jeg skulle ønske at jeg hadde mulighet til å høre på og analysere alle veteranenes historie, men tids- og ressursbegrensninger gjorde det umulig. Samtidig var det gøy fordi det ga meg en indikasjon på at veteranene anså forskningsprosjektet mitt som relevant og viktig, samt at gruppen hadde tillit til meg som forsker.

Informantene ble valgt ut gjennom førstemann til mølla prinsippet. Dette er åpenbart ikke den beste utvalgsmetoden, men den innledende usikkerheten med tanke på informanttilgjengeligheten, gjorde at dette ble løsningen. I tillegg var det viktig at intervjuene ble gjennomført innen relativt kort tid, slik at prosjektet hadde den utviklingen som var nødvendig med tanke på innleveringsfristen mai 2023. Det tok tid før flere av de potensielle informantene meldte sin interesse til å delta, noe som gjorde at jeg prioriterte de som hadde respondert tidlig. Det er vanlig at informanttilgjengeligheten spiller en avgjørende rolle for antallet og hvilke informanter som blir brukt i et forskningsprosjekt.<sup>318</sup> Likevel var informantene valgt ut basert på visse kriterier. Dette var at de hadde tjenestegjort i Faryab i regi av EKKP innenfor tidsperioden 2005 – 2012 og at de hadde tjenestegjort på lagsnivå. Utvalget endte opp med å inneholde mannlige veteraner fra perioden 2008 – 2012.

De av informantene som bodde i nærheten av Oslo, fikk muligheten til å velge mellom digitalt eller fysisk intervju. For de som befant seg andre steder i landet, var derimot det digitale formatet det eneste alternative. Til sammen gjennomførte jeg seks digitale intervjuer og to fysiske. Årsaken til at jeg valgte denne løsningen, var for det første å hindre at intervjusituasjonen skulle bli en stor tidsmessig belastning for informantene. Flere av veteranene levde hektiske familieliv, og jeg antok derfor at det for mange var gunstigere med en digital variant. For det andre hadde jeg ikke økonomisk kapasitet til å reise landet rundt for

---

<sup>316</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 148.

<sup>317</sup> Leavy, *Oral history*, 34.

<sup>318</sup> *Ibid.*, 33.



å gjennomføre intervjuene. For det tredje tenkte jeg at det å gi informantene valget om hvilket intervjuformat de ønsket, gjorde at de valgte det formatet som de i utgangspunktet var mest komfortable med. Min teori var dermed at dette ville øke sannsynligheten for at de oppfattet situasjonen som ufarlig.

Intervjuseansen inneholdt både en «brifing» før intervjuet, som jeg i intervjuguiden har kalt «innledende samtale», og en «debrifing», som ikke er beskrevet i guiden. Intensjonene bak disse var ulike. Brifingen handlet om å varme opp informantene, samt gjøre de trygge på meg som forsker og intervjuseansen i sin helhet.<sup>319</sup> Min erfaring er at denne delen av intervjuet var svært viktig, både for å få praten i gang, men også for å løse opp en situasjon som innledningsvis kan være litt anspent og uavklar. På den ene siden benyttet jeg meg av enkle faktaspørsmål, da dette er kjent for å bidra til å skape «... en relasjon og et tillitsforhold til informanten»<sup>320</sup>. På den andre siden stilte jeg et spørsmål som det er grunn til å kategorisere som følsomt. Dette spørsmålet var «Opplevde du at en eller flere medsoldater som stod deg nær ble alvorlig skadet eller mistet livet under deployeringen?». Spørsmålet kunne ha brydd informantene og det er noe som metodelitteraturen fraråder.<sup>321</sup> Når det er sagt var det ingen av informantene som reagerte på spørsmålet og jeg observerte heller ikke noen tegn til vegring, men jeg tok en risiko ved å stille et så personlige spørsmål i den innledende fasen. Bakgrunnen for dette valget var at jeg opplevde at det allerede forelå en grunnleggende tillit mellom meg og utvalget mitt basert på vår delte militære bakgrunn. Debrifingen hadde overordnet en todelt funksjon. For det første fungerte den som en erfaringsutveksling. Jeg forhørte meg om hvordan de hadde opplevde intervjuseansen, slik at jeg kunne få tilbakemelding på hvordan jeg hadde utført virket mitt som intervjuer. Dette var tilbakemeldinger som jeg benyttet til å forbedre meg til neste intervju. Den andre funksjonen som debrifingen hadde, var at den ga meg innsikt i hvordan informantene hadde det. Dersom jeg hadde funnet spor av at intervjusituasjonen hadde vært en belastning på en av informantene, kunne jeg etter beste evne ha forsøkt å støtte vedkommende. Det forekom ingen tilfeller der jeg anså videre tiltak som nødvendig. Både brifing og debrifingen er elementer som Kvale og Birkmann trekker frem som viktige deler av intervjuet, en påstand som mine erfaringer så absolutt støtter opp under.<sup>322</sup>

---

<sup>319</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 160.

<sup>320</sup> Johannessen, Christoffersen, Tuft, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 112.

<sup>321</sup> Ibid.

<sup>322</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 160-161.



I likhet med hva forskningslitteraturen har kommet frem til, fant jeg ikke noe grunn til å hevde at det fysiske intervjuformatet var overveiende bedre enn det digitale.<sup>323</sup> Mitt inntrykk er at samtlige av intervjuene hadde en avslappet og behagelig atmosfære. Flere av informantene var villige til å dele svært personlige og sensitive detaljer omkring egen tjeneste og tiden etterpå. Dette tolker jeg som en indikasjon på at informantene opplevde situasjonen som ufarlig og at de hadde tillit til meg som forsker. Samtidig var det selvfølgelig slik at noen av informantene var mer krevende å intervjuer enn andre, da de var mer tilbaketrukket og stille i sin fremtoning. Dette gjorde at jeg måtte bruke mer tid på å trekke ut informasjon ved bruk av blant annet oppfølgingsspørsmål. Men som Kvale og Brinkmann poengterer, var det da mitt ansvar som intervjuer å tilrettelegg for at også disse intervjuene ble fruktbare.<sup>324</sup> Det var også i disse tilfellene at jeg fikk benyttet meg av mine personlige egenskaper for å få mest mulig ut av forskningsmetoden. I den forbindelse følte jeg at jeg klarte å utvikle en fin balansegang mellom «... hvilke deler av intervjupersonenes svar ...»<sup>325</sup> som skulle følges opp og ikke. Samtidig skal det understrekes at dette var en læringsprosess, og noe som jeg ble bedre på etter hvert som intervjuene ble gjennomført. Videre var sannsynligvis min evne til å virke interessert, en av de personlige egenskapene som hadde størst nytteverdi i intervjusituasjonene. Som Leavy påpeker, er evnen til å virke oppriktig interessert i informantens fortelling utrolig viktig.<sup>326</sup>

Samtlige i utvalget fylte ut en samtykkeerklæring før intervjuene fant sted. Det informerte samtykket sikrer «... at de involverte deltar frivillig, og informerer dem om deres rett til når som helst å trekke seg ut av undersøkelsen»<sup>327</sup>. Samtykkeerklæringen som ble benyttet i dette forskningsprosjektet finner leseren i sin helhet under vedlegg tre. Denne prosedyren var ikke valgfri, men er hjemlet «i (...) personopplysningsloven ...»<sup>328</sup> og skal gjennomføres før eller samtidig som datainnsamlingen blir gjort. I neste avsnitte skal jeg belyse min rolle under intervjuene.

Min rolle som forsker i dette prosjektet, hadde flere elementer ved seg som er verdt å diskutere. Først og fremst hadde jeg en relasjon til flere av informantene gjennom mitt tidligere virke i EK samt mitt private nettverk. Denne relasjonen kunne i så tilfelle fungere som et tveegget sverd. På den ene siden var det en risiko for at jeg kunne la meg «... påvirke

---

<sup>323</sup> Johannessen, Christoffersen, Tufte, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 122.

<sup>324</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 195.

<sup>325</sup> Ibid.

<sup>326</sup> Leavy, *Oral history*, 45.

<sup>327</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 104.

<sup>328</sup> Johannessen, Christoffersen, Tufte, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 115.



av dem»<sup>329</sup>. Det vil si at jeg ikke klarer å distansere meg fra informantene og dermed tolker «... alt ut fra (...) deltakernes perspektiver ...»<sup>330</sup>. Slik jeg ser det, så er den beste motgiften mot denne problemstillingen nettopp å være klar over at den eksisterer. Gjennom kjennskap til den, ble det lettere å ha et bevisst forhold til min stillingstagning. Samtidig er det ikke noe tvil om at jeg har mye til felles med mine informanter, noe som kan ha påvirket «... maktrelasjonen og etikken i intervjuet»<sup>331</sup>. Jeg har en lignende forsvarsbakgrunn som mange av informantene, da med unntak av INTOPS-erfaringen. Dette gjør at vi blant annet har vært eksponert for lignende kultur i EKKP, samt at vi grovt sett har blitt selektert inn på bakgrunn av lignende egenskaper. Listen over mulige påvirkningsfaktorer, er i den sammenheng lang. Mitt inntrykk er derimot at en bevisstgjøring rundt problematikken, er med på å forhindre dets mulige påvirkningskraft. På den andre siden mener jeg det er grunn til å hevde at min relasjon og kjennskap til informantene også var en nødvendighet og en gode for prosjektet. For det første har denne relasjonen ført til at jeg har svært gode forkunnskaper om EKKP og veterangruppen, dette til tross for at jeg selv ikke har tjenestegjort i Afghanistan. Det at forskeren har «... gode kunnskaper om temaet som undersøkes ...»<sup>332</sup>, er ifølge Kvale og Birkmann en viktig kvalifikasjon som intervjueren bør inneha. For det andre uttrykte omtrent samtlige informanter at min bakgrunn som tidligere EK-operatør og/eller mitt nettverk, var avgjørende for at de stilte opp. På bakgrunn av dette vil jeg hevde at en allerede etablert relasjon mellom meg og mine informanter, var av signifikant betydning for at intervjuundersøkelsen lot seg gjennomføre i det hele tatt. Med andre ord beror det å ha tilgang på denne informantgruppen, på den samme relasjonen som også kan ha påvirket hvordan intervjuene ble gjennomført og hva som kom frem i dem. Når det gjelder om denne relasjonen kan ha påvirket svarene som ble gitt, vil konklusjonen åpenbart være ja. Det kan den ha gjort, men jeg vil hevde at denne påvirkningen primært har vært positiv og bidratt til at informantene har vært åpne og ærlige i sine uttalelser. Jeg har i alle fall ikke grunnlag for å hevde noe annet. Min konklusjon er dermed at relasjonen jeg har til informantene og til EKKP har vært avgjørende for gjennomføringen av prosjektet og et overordnet gode.

---

<sup>329</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 108.

<sup>330</sup> *Ibid.*

<sup>331</sup> *Ibid.*, 124.

<sup>332</sup> *Ibid.*, 195.



## Etiske betraktninger

Et av spørsmålene i forbindelse med intervju som metode, er «kan intervjuene være til skade for dem som blir intervjuet?»<sup>333</sup>. I mitt tilfelle var svaret på dette definitivt ja. Årsaken til dette er at samtlige soldater skriver under en taushetserklæring når de starter i EKKP, og den varer livet ut. Taushetserklæringen setter klare føringer for hva veteranene har lov til å prate om. Her står det blant annet, «jeg forplikter meg til (...) å vise aktsomhet i min omtale av ugraderte tjenestesaker og andre arbeidsmessige forhold både i og utenfor tjeneste»<sup>334</sup>.

Nøyaktig hva dette punktet inkluderer er det etter mitt skjønn vanskelig å fastslå, men det illustrerer hvor varsomme veteranene må være i sine uttalelser. Dette var hovedgrunnen til at jeg i «innledende samtale» under intervjuene påpekte at jeg ikke representerte EBN, samt informerte informantene om at de hadde skrevet under en taushetserklæring (se vedlegg to). Hensikten bak var å bevisstgjøre individene om det ansvarsforholdet de har til sin tidligere arbeidsgiver og Nasjonale sikkerhetsmyndigheter (NSM). I tillegg valgte jeg å presisere at informantene kunne unnlate å svare på spørsmål, dersom de opplevde det som ubehagelig eller at det var i konflikt med taushetserklæringen. Dette var noen av de konkrete tiltak som jeg iverksatte for å påse at intervjusituasjonen ikke skulle få konsekvenser for informantene.

Samtidig har jeg personlig tjenestegjort i EK og har derfor selv underskrevet en taushetserklæring. På den måten er jeg ikke bare ansvarlig for å ivareta informantene som forsker, men jeg er også ansvarlig overfor EBN og NSM gjennom min egen taushetserklæring. I den sammenheng foretok jeg noen spesifikke grep for å sikre at innholdet i intervjumaterialet og oppgaven generelt, ikke er av en gradert karakter. Det skal sies at jeg har lagt lista godt under hva jeg egentlig anså som nødvendig. Under transkriberingen fjernet jeg umiddelbart innhold som jeg opplevde som «på kanten». Det vil si informasjon som jeg ikke anså som innafør å dele. Som tidligere ansatt har jeg et bredt nettverk av EK-veteraner og -personell. Jeg rådførte meg med enkelte av disse om temaer eller konkrete utsagn som jeg var usikker på om det var innafør å formilde. I tillegg har to av informantene lest gjennom analysen av intervjumaterialet i den hensikt å sikre at innholdet er forenlig med gjeldende taushetserklæringer og omkringliggende hensyn.

I den innledende fasen var jeg i kontakt med EBN både for å varsle dem om prosjektet, men også for å undersøke om de var interessert i å tilrettelegge for, eller eventuelt være med på, forskningsprosjektet. Dessverre møtte jeg en ganske tydelig avvisning der de svarte følgende,

---

<sup>333</sup> Ibid., 34.

<sup>334</sup> Nasjonal sikkerhetsmyndighet. «Taushetserklæring/Teielovnad.»





«EBN godkjenner dessverre ikke deltakelse av eget personell (...). EBN anbefaler videre at det vises varsomhet med å gjennomføre studier på veteraner som ikke lenger er ansatt i bataljonen (...) da en slik sammenstilling av informasjon potensielt kan overstige graderingsnivå akseptabelt for sivile ugraderte studier».<sup>335</sup>

Sitatet gjør det klart at bataljonen ikke ønsket at jeg intervjuet stadig tjenestegjørende personell. Det er et krav at «... berørte avdeling(er) i Forsvaret»<sup>336</sup> godkjenner innhenting på aktivt forsvarspersonell for at en søknad om «bruk av data fra Forsvaret i forskning»<sup>337</sup> skal bli godkjent. En eventuell godkjenning er det Forsvarets forskningsnemd som gir, men på det premisset at den berørte avdelingen har sagt ja.<sup>338</sup> I forbindelse med EBN sin avvisning, hadde jeg derfor kun mulighet til å intervju personell som hadde sluttet i Forsvaret. På bakgrunn av egne vurderinger samt min dialog med tidligere EKKP-ansatte, anser jeg risikoen som svært lav for at oppgaven inneholder informasjon som enkeltvis eller samlet sett utgjør noe annet enn ufarlig ugradert informasjon.

Intervjuene ble primært tatt opp med én digital diktafon før det manuelt ble lagt inn i Tjenester for sensitiv data (TSD), som kan benyttes til «... lagring og innsamling av sensitive data»<sup>339</sup>. Simultant benyttet jeg diktafon-applikasjonen til Universitet i Oslo som dobbeltsikring, for å minimere konsekvensene av mulige tekniske feil. Årsaken til at jeg benyttet TSD, var at det ble vurdert som sannsynlig at intervjumaterialet ville inneholde helseopplysninger, noe som er kategorisert som sensitive personopplysninger.<sup>340</sup> Sensitive personopplysninger har et strengere krav til behandling og oppbevaring enn annen type informasjon. Vurderingen over ble tatt i samråd med Sikt, en statelig organisasjon som hjelper forskere med å behandle personopplysninger i tråd med norsk lov.<sup>341</sup> Ifølge Datatilsynet er helseopplysninger «... alle opplysninger som kan si noe om en persons nåværende, tidligere eller fremtidige fysiske eller psykiske helsetilstand»<sup>342</sup>. I og med at informantene ble stilt ulike spørsmål om sin deltakelse i en krigsoperasjon, var risikoen stor for at datamaterialet ville inneholde helseopplysninger. Dette var den lovmessige bakgrunnen for at materialet måtte lagres i TSD.

---

<sup>335</sup> Personlig kommunikasjon i e-post fra EBN, 25.05.22

<sup>336</sup> Forsvaret. «Søknad om tillatelse til å gjennomføre spørreundersøkelser/intervju/tester i Forsvaret.»

<sup>337</sup> Forsvaret. «Bruk av data fra Forsvaret i forskning.»

<sup>338</sup> Forsvarets forskningsnemd er et faglig råd som tar stilling til om Forsvaret kan tilrettelegge for forskningsprosjektet eller ikke. Forsvaret. «Bruk av data fra Forsvaret i forskning.»

<sup>339</sup> Universitetet i Oslo. «Om Tjenester for sensitive data.»

<sup>340</sup> Datatilsynet. «Hva er en personopplysning?»

<sup>341</sup> Sikt. «Meldeskjema for personopplysninger i forskning.»

<sup>342</sup> Datatilsynet. «Korona og personvern på arbeidsplassen.»



Videre var det grunnlag for å hevde at intervjuundersøkelsen ville by på flere andre etiske problemstillinger.<sup>343</sup> Som forfatterne av metodeboka *Å gripe fortida* påpeker, kan historie gjøre vondt både på individ og kollektivt nivå, noe som kan gjøre det fristende å unngå den.<sup>344</sup> Tematikken i dette forskningsprosjektet er av en karakter som kan oppleves som spesielt sensitivt for informantene. Det er naturlig å anta at deltakelsen i Afghanistan kan innebære traumatiske hendelser, spesielt for en gruppe soldater der flesteparten har hatt en belastende tjeneste. Dette gjør at intervjusituasjonen kan være en situasjon som vekker eller bringer til overflaten uønskede minner og/eller trigger sterke reaksjoner i kroppen. Denne tanken hadde jeg i bakhodet under hele forskningsprosjektet, men spesielt under intervjuene og utformingen av intervjuguiden. Bevisstgjøring rundt mulige etiske utfordringer, er viktig i arbeidet med intervjuundersøkelser.<sup>345</sup> I mitt tilfelle førte dette blant annet til at jeg nyanserte flere av spørsmålene som jeg i utgangspunktet hadde tenkt å stille. Samtidig var jeg ute etter oppriktige og dyptgående svar, noe som tidvis gjorde det nødvendig å grave litt ekstra. ved å stille inngripende oppfølgingsspørsmål. Dette var en balansegang som var utfordrende, men som jeg opplever at jeg lyktes med uten å forkleine noen av informantene.

I lys av tiltakene i avsnittene ovenfor, mener jeg at forskningsprosessen har vært gjennomført på en måte som etter beste evne tilrettelegger for en etisk forsvarlig forskning. Intervjuobjektene har selv undertegnet en taushetserklæring med EBN og vet hva den innebærer. I tillegg har jeg som forsker gjort det jeg kan for å sikre at avhandlingen ikke bryter med taushetserklæringen eller EBN sitt ønske om å utvise varsomhet. Til tross for de mulige etiske utfordringene som ligger i forskningsprosjektet, anser jeg fordelene ved studien som mer tungtveiende enn de mulige konsekvensene. I den sammenheng er det relevant å stille seg spørsmålet, «hvordan kan studien bidra til å bedre deltakernes situasjon? Eller situasjonen for gruppen de representerer?»<sup>346</sup>. Dette er viktig fordi dersom prosjektet har en positiv effekt for deltakerne eller gruppen for øvrig, kan dette veie opp for de mulige negative konsekvenser. Jeg mener at mitt forskningsprosjekt bidrar til at EK-veteraner får en stemme i det offentlige rom. På den måten belyses sider ved deres tjeneste som foreløpig har vært ukjente for storsamfunnet, noe som potensielt kan føre til bedre forståelse for veterangruppen. I forlengelse av momentene over vil jeg påstå at intervjuundersøkelsen også kan ha hatt en

---

<sup>343</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 97.

<sup>344</sup> Andresen mfl., *Å gripe fortida*, 14.

<sup>345</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 96-98.

<sup>346</sup> *Ibid.*, 103.



positiv påvirkning på informantene selv. Ifølge metodeboka *Oral history* kan denne typen intervjuer oppleves som givende av flere grunner.

The experience of sharing one's experiences, thoughts, and feelings can be affirming for participants. They may not otherwise have the opportunity to share their knowledge, which can be a validating and rewarding experience. In this vein, participants might find the interview process to be empowering. Further, the interview process gives participants an opportunity to reflect on their life experiences, which may lead to greater understanding and self-awareness.<sup>347</sup>

Flesteparten av informantene ga uttrykk for at de ikke hadde for vane å snakke om Afghanistan-opplevelsen til andre. I den sammenheng mener jeg at intervjuundersøkelsen ga deltakerne en anledning til å både dele og reflektere rundt tjenesten, noe som kan ha hatt en positiv effekt på deres egne liv. Samtlige veteraner ga uttrykk for at intervjuseansen var en positiv opplevelse, noe som jeg mener forsterker denne påstanden. Denne typen etiske betraktninger er generelt essensielle i intervjuundersøkelser.<sup>348</sup> I dette forskningsprosjektet har etikk derimot hatt en særdeles viktig plass på grunn av tematikken og informantenes bakgrunn. Dette har gjort at det har vært behov for ekstra vurderinger og tilrettelegging.

**Transkribering av intervjuene.** Å transkribere handler om å overføre talespråk til skriftspråk.<sup>349</sup> Denne overgangen er ikke uproblematisk. Omkring 90 prosent av all kommunikasjon som vi mennesker produserer, uttrykkes gjennom ikke-verbal kommunikasjon.<sup>350</sup> Dette innebærer blant annet kroppsspråk. En direkte oversettelse fra tale til skrift, vil dermed strippe innholdet i intervjuene for mye av den informasjonen som informantene indirekte har uttrykt. Et poengterende blick, en bristende stemme eller et ironisk tonefall, kan være meningsbærende momenter som en direkte oversettelse vil miste. Eksemplene er ikke tilfeldige, men faktiske virkemidler som informantene benyttet jevnlig under mine intervjuer. Denne typen problemstillinger er kjente og en gjennomgående utfordring ved transkripsjon av intervjuer.<sup>351</sup> Kvale og Birkmann beskriver transkripsjoner på følgende måte, «transkripsjoner er kort sagt svekkede, dekontekstualiserte gjengivelser av direkte intervjusamtaler»<sup>352</sup>. Med andre ord vil det skriftlige produktet ofte være mangelfullt i

---

<sup>347</sup> Leavy, *Oral history*, 20.

<sup>348</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 107.

<sup>349</sup> *Ibid.*, 205.

<sup>350</sup> Bohn, Dypedal, *Veien til interkulturell kompetanse*, 82-83.

<sup>351</sup> Leavy, *Oral history*, 28.

<sup>352</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 204-207.



forhold til selve intervjusituasjonen.<sup>353</sup> I avsnittet nedenfor skal vi se nærmere på noen tiltak som jeg tok under transkriberingen for å forhindre at viktig informasjon ble utelatt.

Jeg valgte å transkribere intervjuene mine selv, til tross for at mange velger å sette bort denne noe kjedsommelige arbeidsoppgaven.<sup>354</sup> Dette valget førte med seg noen verdifulle erfaringer. For det første gjorde det at jeg raskt ble kjent med intervjumaterialet og fikk et gunstig overblikk. Samtidig gjorde det at jeg allerede i denne fasen så smått kunne begynne å analysere materialet. Det ga meg også mulighet til å iverksette noen tiltak for å forsøke å kompensere for utfordringene i avsnittet over. I den forbindelse førte jeg inn bemerkninger i transkripsjonene, der viktige ikke-verbale meningsbærende momenter ble notert. På den måten unngikk jeg å tolke noe som var ironisk eller sarkastisk for å være oppriktig ment. Ifølge *Oral history* kan det være lurt å foreta slike bemerkninger.<sup>355</sup> Når det er sagt, forutsetter denne manøveren at jeg oppfattet når informanten var ironiske og ikke, noe jeg ikke kan garantere. Videre etterstreba jeg å transkribere materialet så raskt som mulig, for å sikre at det skriftlige produktet ble så korrekt som mulig og for å sikre at viktige bemerkninger ble notert. På den måten hindret jeg at sentrale detaljer forsvant fra hukommelsen. I tillegg hørte jeg gjennom intervjumaterialet en rekke ganger, da det anbefales at forskeren gjør seg svært godt kjent med intervjumaterialet og hvordan ting har blitt sagt.<sup>356</sup> Dette var med på å minimere risikoen for feiltolkning. Riktig nok manglet selvfølgelig taleopptakene viktig informasjon om kroppsspråk, men det inkluderte tonefall og lignende virkemidler. Ut over dette valgte jeg å transkribere materialet tilnærmet ordrett, da jeg kun fjernet fyllord som «eh» og lignende. Det var mange av disse, og de bidro til å gjøre det skriftlige produktet rotete og uoversiktlig, dermed ble de fjernet. Årsaken til at jeg valgte å transkribere datamaterialet, var for å gjøre analysearbeidet lettere. Tekstformen gjorde informasjonen enklere å strukturere og dermed også mer oversiktlig og håndterbar.<sup>357</sup>

I forbindelse med transkriberingen var det noen etiske forhold som var førende for prosessen. Som vi har vært inne på tidligere, var det grunn til å anta at intervjumaterialet ville inneholde sensitive personopplysninger. På bakgrunn av dette samt metodelitteratur på området, valgte jeg å skjule informantenes identitet allerede ved transkriberingen.<sup>358</sup> Det innebar å bytte ut navnene på intervjuobjektene med pseudonymer. Informasjonen om hvilket

---

<sup>353</sup> Johannessen, Christoffersen, Tufte, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 117.

<sup>354</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 207.

<sup>355</sup> Leary, *Oral history*, 49.

<sup>356</sup> *Ibid.*, 58-59.

<sup>357</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 206.

<sup>358</sup> *Ibid.*, 213.



pseudonym som tilhørte hvilken informant var tilgjengelig via en koblingsnøkkel. Det vil si «en kode som gjør det mulig å finne tilbake til personidentifiserende informasjon i aidentifiserte data»<sup>359</sup>. Dette betyr ikke nødvendigvis at informantene er uidentifiserbare, da transkripsjonene kan inneholde annen form for identifiserende informasjon. Etter at samtlige intervjuer var transkribert, gikk jeg over transkripsjonene på nytt og anonymiserte de. Dette er en mer krevende prosess og innebærer «... å gjøre tilknytningen mellom informasjon og individ umulig»<sup>360</sup>. På dette tidspunktet skal det ikke lenger være mulig å identifisere informantene via datamaterialet. Gjennom å iverksette tiltakene over, var informantene bedre sikret mot mulige konsekvenser etter at transkriberingen av intervjuene hadde blitt gjennomført.

**Analyse av intervjumaterialet.** Det finnes «... ikke noen standardmetoder (...) for å komme frem til vesentlige meninger og dypere implikasjoner ved det som sies i et intervju»<sup>361</sup>, konkluderer Kvale og Brinkmann med. Overordnet betyr det at forskeren selv må avgjøre hvilken metode som er best egnet til å analysere materialet i sitt eget forskningsprosjekt. I mitt tilfelle valgte jeg å benytte metoden koding.<sup>362</sup> Det finnes to typer koding. Det er begrepsstyrt og datastyrt. Jeg vil konsentrere meg om datastyrt, da det var denne metoden som jeg valgte å bruke. Datastyrt koding går ut på «... at forskeren starter uten koder og utvikler dem gjennom tolkning av materialet»<sup>363</sup>. I mitt tilfelle innebar dette at jeg gikk grundig gjennom intervjumaterialet imens jeg identifiserte ulike koder, som kan ses på som en form for nøkkelord. Kodene skulle bestå av «... word or short phrase that symbolically assigns a summative, salient, essence-capturing, and or evocative attribute for a portion of (...) data».<sup>364</sup> Å identifisere disse nøkkelordene var en møysommelig prosess, som innebar stadige revideringer. Den videre fremgangen gikk ut på å sortere disse kodene i større grupperinger ut ifra deres innholdsmessige likheter og ulikheter.<sup>365</sup> Disse gruppene dannet noen overordnede temaer, som vil bli introdusert i neste kapittel. Noen av disse temaene ble vesentlig bredere enn andre, og inneholdt også en større variasjon av koder enn andre. Kodene og de videre temaene danner utgangspunktet for min analyse av EK-veteranenes opplevelse. Gjennom å identifisere forskjellige likheter og ulikheter blant informantenes svare, kan jeg si noe om de

---

<sup>359</sup> Universitetet i Tromsø. «Definisjoner og forklaringer.»

<sup>360</sup> Datatilsynet. «Anonymisering av personopplysninger.»

<sup>361</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 217.

<sup>362</sup> Leavy, *Oral history*, 58-59.

<sup>363</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 227.

<sup>364</sup> Leavy, *Oral history*, 59.

<sup>365</sup> *Ibid.*, 60.



ulike individenes opplevelse av tjenestegjøringen samt om denne har blitt påvirket av Taliban sin maktovertakelse. Dette indikerer ikke hvor vanlig denne opplevelsen er ut over utvalget som er undersøkt, da datamaterialet ikke er generaliserbart. Men det viser de ulike oppfatningene som eksisterte innenfor et gitt utvalg EK-veteraner. Fordelene med koding er på generelt plan at det gir forskeren en god og grundig oversikt over materialet, noe som jeg selv erfarte.<sup>366</sup> Metoden var også håndterlig, noe som gjorde at jeg opplevde den som gjennomførbar og treffende for en førstegangsforsker. Videre er koding som metode «... utviklet gjennom praksis uten noe teoretisk grunnlag ...»<sup>367</sup>. Dette er noe av bakgrunnen for at analyseprosessen i dette forskningsprosjektet ikke tar utgangspunkt i noen form for teori, annet en muntlig historie som fenomen. Hva muntlig historie er, kommer frem i et senere avsnitt.

En annen viktig del av analyseringsprosessen som helhet, var å klargjøre hvilket materiale som analysen skulle være basert på. En mulighet hadde vært å kun forholde seg til transkripsjonene, men dette valget møter kritikk i Kvale og Birkmann sin metodebok.<sup>368</sup> Bakgrunnen for dette, er som vi har vært inne på, at viktige deler av intervjukonteksten dermed uteblir. Jeg valgt derfor også å benytte intervjunotatene mine i analyseprosessen. I notatene stod det viktige beskrivelser og betraktninger som kun hadde vært mulig å fange i intervjuøyeblikket, med mindre intervjuene hadde blitt filmet. Eksempler på denne typen beskrivelser, kan være at informanten nikker eller at det renner en tåre fra informantens øye. Slike observasjoner vil ikke være tilgjengelige i transkripsjonene da det ikke var mulig å oppfatte dette via lydopptakene. På den måten sikret jeg intervjunotatene mine at viktig ikke-verbal kommunikasjon også ble identifisert og analysert. Denne typen notater kan ofte være en kilde til viktig informasjon.<sup>369</sup>

Mitt forskningsprosjekt er overordnet et bidrag til fagdisiplinen oral history, også kalt muntlig historie. Dette er en sjanger der forskere primært benytter muntlig materiale som kilde i historieforskning. Overordnet har disiplinen tatt sikte på å forstå «... people's subjective experiences and perspectives»<sup>370</sup>. Dette sammenfaller bra med min problemstilling, som først og fremst handler om en gruppe individers subjektive opplevelse av en historisk hendelse. Ifølge metodeboka *Oral history*, er to vanlige formål innenfor disiplinen å forstå «...

---

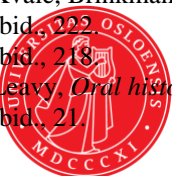
<sup>366</sup> Kvale, Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, overs. Anderssen og Rygge, 227.

<sup>367</sup> *Ibid.*, 222.

<sup>368</sup> *Ibid.*, 218.

<sup>369</sup> Leavy, *Oral history*, 46-47.

<sup>370</sup> *Ibid.*, 21.



people's subjective experiences of historical events»<sup>371</sup> og/eller forstå «... people's subjective experiences of current or recent events»<sup>372</sup>. Primærforskjellen mellom disse formålene er når hendelsen som skal erindres foregikk. I mitt forskningsprosjekt vil jeg hevde at begge formålene gjør seg gjeldende. Den første delen av problemstillingen min omhandler en historisk hendelse, da denne hendelsen skjedde for mer enn ti år siden. Det vil si et gitt utvalg soldaters opplevelse av Afghanistan-tjenesten. Del to derimot er hva jeg ville kategorisere som en nylig hendelse, da denne hendelsen er svært fersk og skjedde i 2021. Det vil si Taliban sin maktovertakelse. Muntlig historie er velegnet til å utforske begge disse aspektene.<sup>373</sup> Samtidig vil hukommelsesaspektet spille inn vedrørende informantenes erindringer, noe som vi har vært inne på tidligere. Videre mener jeg at forskningsprosjektet har en annen funksjon, det er med på å produsere ny kunnskap i historien om norske veteraner i Afghanistan. Mange ulike veteran-beretninger har vært tilgjengelige i tiden etter konflikten, men ingen av disse har vært av EKKP-soldater. På den måten bidrar prosjektet til «nyansering og utfylling» innenfor et viktig område. Ifølge forfatterne av *Å gripe fortiden*, er det nettopp dette minnemateriale kan være spesielt egnet til.<sup>374</sup> I tillegg er det med på å bevare førstehåndsberetninger som ellers muligens ville gått tapt. Disse momentene har vært og er en viktig del av disiplinen muntlig historie.<sup>375</sup>

**Oppsummering.** Forskningsmetoden som har blitt brukt i dette prosjektet har vært en mellomting mellom strukturert og delvis strukturert intervju, noe som min manglende erfaring med intervjuformatet var bakgrunnen for. To av intervjuene ble gjennomført fysisk og de resterende digitalt. Intervjuguiden ble utviklet i samråd med tre veteraner som har tjenestegjort i forskjellige INTOPS-oppdrag. På den måten var spørsmålene testet og vist seg egnet til å kartlegge ulike opplevelser. Samtidig vil en intervjuguide kunne ha den svakheten at den setter føring for informasjonen som veteranene fremmer. Dette kan være en mulig svakhet ved metodevalget for forskningsprosjektet. Veteranene som deltok fikk ikke intervjuguiden på for hånd, noe som kan ha påvirket hvor utfyllende svarene de kom med var. Sett i ettertid ville jeg gitt informantene intervjuguiden på et tidligere stadium. Veteranutvelgelsen var basert på førstemann til mølla prinsippet, da det eksisterte en usikkert tilknyttet informanttilgjengeligheten. Videre har forskningsprosjektets utforming gjort at

---

<sup>371</sup> Ibid., 22.

<sup>372</sup> Ibid., 23.

<sup>373</sup> Ibid., 22-23.

<sup>374</sup> Andresen mfl., *Å gripe fortida*, 85.

<sup>375</sup> Leavy, *Oral history*, 17.



etiske betraktninger har vært spesielt viktig under gjennomføringen. Jeg har både måtte hensynta at veteranene, samt meg selv, har undertegnet en taushetserklæring, samt at temaet som intervjuene omhandler kan være av en sensitiv karakter for enkelte. For å forhindre mulige lovbrudd og emosjonelle overtramp, ble informantene påminnet deres gjeldende taushetserklæring og at de kunne unnlate å svare på spørsmål dersom de opplevde spørsmålet som ubehagelig. Intervjuene ble tatt opp på en digital diktafon og videre transkribert og anonymisert. Analysen av intervjumaterialet har blitt gjennomført via datastyrt koding, men mine personlige notater har også blitt brukt i analysearbeidet. Overordnet er prosjektet et tilskudd til fagdisiplinen muntlig historie.





## Kapittel 4: Analyse av intervjuene

---

I dette kapittelet skal jeg gjennomgå funnene jeg har gjort i analysen av intervjumaterialet. Analysen vil være delt inn i temaer ut ifra hva veteranene vektla i sine intervjuer. Men som jeg har vært inne på tidligere, vil funnene også være preget av spørsmålene i intervjuguiden. Jeg vil trekke frem typiske betraktninger, det vil si de momentene som flere veteraner vektla og som dermed gikk igjen. Samtidig vil jeg trekke frem utsag som skilte seg ut fra det øvrige utvalget. På den måten har jeg både gitt rom til de momentene som har virket representative for flere i gruppen, men også de som virket annerledes og som skilte seg ut fra mengden. Dette har jeg gjort for å vise bredden av opplevelser som kom frem i intervjuene. Essensen bak prosjektet og oppgaven i sin helhet, har vært å tilgjengeliggjøre informantenes opplevelser for allmennheten. Samtidig har jeg gjort utvelgelses og dermed tidvis lagt ekstra vekt på momenter som jeg mener har vært av særlig interesse. Med særlig interesse mener jeg momenter som sannsynligvis tilfører forskningen på veteranfeltet noe nytt, noe som primært innebar opplysninger som kan skille denne spesifikke veterangruppen fra andre veteraner.

### Generelle betraktninger

Samtlige åtte informanter i mitt utvalg tjenestegjorde imellom 2008 og 2012. Som nevnt i kapittel én, var dette en periode der sikkerhetstilstanden i Faryab spesielt, og Afghanistan generelt, forverret seg betraktelig. Denne tendensen kom blant annet til uttrykk i intervjuet med Basse som hadde tjenestegjort i tre kontingenter. Han sa følgende da han ble spurt om hvordan han opplevde det å tjenestegjøre i Faryab: «det var en opplevelse som forandret seg relativt radikalt gjennom den perioden jeg var der»<sup>376</sup>. Videre beskrev han en sikkerhetssituasjon som innledningsvis var preget av det han oppfattet som lav risiko og få farlige situasjoner, til høy risiko med regelmessige truende situasjoner. Denne betraktningen støttes av Fredrik som påpekte at hans siste kontingent var svært ulik hans første. Dette begrunnet han med at kontingent nummer to inneholdt langt flere og mer alvorlige stridshendelser. Han sa følgende: «det var en helt annet opplevelse. (...) Man ser alvorlighetsgraden i mye større grad og man er også innstilt på at både venner og kollegaer kan bli alvorlig skadet». Basse og Fredrik sine inntrykk støttes opp av det totale intervjumaterialet, der de som tjenestegjorde tidlig i den aktuelle perioden gjennomgående har

---

<sup>376</sup> Dette sitatet, og alle kommende, er hentet fra mine transkriberte intervjuer. Jeg vil i den sammenheng benytte informantenes pseudonymer i teksten framfor å referere til den enkelte informant og hvert enkelt intervju i fotnoteform. Informantene er: Albert, Basse, David, Even, Fredrik, Gustav, Håkon og Ingar.



hatt en mindre konfliktfylt tjeneste enn de som tjenestegjorde senere. Veteranen David, som tjenestegjorde tidlig i perioden, poengterte dette ved å si: «om jeg hadde reist ut igjen to år etterpå, så hadde det ikke vært likt». I uttalelsen siktet han til at sikkerhetssituasjonen forverret seg betraktelig etter hvert som årene gikk, og at soldatene som tjenestegjorde senere derfor hadde en annen opplevelse av tilværelsen i Faryab.

Tendensen ovenfor kan være med på å forklare hvorfor jeg som forsker satt igjen med et inntrykk av at veteranene hadde opplevd Afghanistan ganske ulikt ut ifra når de tjenestegjorde i området. De av informantene som under deployeringen hadde opplevd å bli angrepet, tenderte til å vektlegge opplevelser tilknyttet denne tematikken. De som derimot ikke hadde opplevd dette, eller som hadde opplevde angrep av en mild karakter, satte søkelyset på andre momenter ved oppholdet. Med mild karakter regnes her stridssituasjoner der individene selv hevdet at de aldri var i en reell fare. Inndelingen er dermed basert på veteranenes subjektive oppfatning av situasjonene. I den sammenheng indentifiserte jeg noe som skilte veteranene i utvalget ganske markant fra hverandre. Primært gikk dette ut på at de som hadde vært utsatt for strid, attribuerte hovedvekten av sin opplevelse til stridsrelaterte erfaringer. På bakgrunn av denne observasjonen var det naturlig å konkludere med at det forelå et tydelig skille som gjelder hvordan utvalget har opplevd sin tjeneste i Faryab. De som hadde hatt en belastende tjeneste i form av hyppige stridskontakter, opplevde dette som en stor del av tjenesten sin og brukte mye av taletiden sin på tematikken. Hos den andre gruppen var dette derimot åpenbart ikke en del av opplevelsen. Årsaken til at jeg har valgt å poengtere dette innledningsvis, er for å synliggjøre at strid, som beskrevet i neste avsnitt, var noe som skilte hvordan utvalget hadde opplevd tjenesten sin.

**Stridsopplevelser i Afghanistan.** Som jeg var inne på i forrige avsnitt brukte veteranene som hadde opplevd kampsituasjoner, mye av taletiden sin på denne tematikken. I den sammenheng vil jeg skille mellom tre typer stridssituasjoner som kom frem i intervjuene: angrep i form av veibombe, angrep i form av skuddveksling, som inkluderer rakettrevne eksplosiver, og angrep på andre egne enheter. Årsaken til at jeg valgte å dele inn temaet på den måten, var at de ulike situasjonene har noen særtrekk ved seg som det var viktig å få frem samt at de har påvirket informantene ulikt.

Når det gjaldt angrep i form av veibomber, var det flere av veteranene som hadde opplevd dette. To av veteranene, Fredrik og Basse, fortalte om at de satt i et kjøretøy som detonerte en veibombe. Ingen av dem ble nevneverdig skadet i situasjonen, men intervjuene avdekket at hendelsen satte sitt preg på hvordan det videre oppholdet opplevdes. Fredrik



beskrev sekundene etter detonasjonen som følger: «man blir jo litt slått ut av (...) veibomben, så vi var litt i ørska noen sekunder. Så kommer man seg litt til hektene igjen, også gjør man de tiltakene man har trent på for å komme seg ut av situasjonen». Basse på sin side konkluderte med at hendelsen gjorde «jævlige vondt», og gikk ikke mer i dybden enn det. Begge var derimot tydelige på at erfaringen satte sine spor i kroppen. Fredrik beskrev den følelsesmessige reaksjonen som oppstod i kjølvannet på følgende måte:

Når man er ute av situasjonen, så kom galgenhumoren for oss (...). Men så gikk det en halvtime eller noe sånt, så var jeg aleine et lite øyeblikk, og da traff det meg litt sånn. Dette var starten (...). Det er seks og en halv måned igjen. Det er ikke sikkert at vi alle kommer hjem fra dette her (...). Det lille øyeblikket der, så tok den der følelsen av frykt over og man kanskje feller et par tårer ...

Det tok altså litt tid før Fredrik opplevde å få en tydelig emosjonell reaksjon på situasjonen han hadde vært gjennom. Denne reaksjonen inneholdt både refleksjoner omkring fare for kollegaers og eget liv samt en realisering av at han akkurat hadde vært gjennom en livstruende situasjon. Videre var han selv tydelig på at reaksjonen sprang ut av en frykt eller redsel for å ikke komme hjem til familien sin.

I tillegg til den følelsesmessige reaksjonen som Fredrik beskrev, kom det frem at begge to kjente på en frykt for å havne i lignende situasjoner igjen. Både Fredrik og Basse trakk frem at de følte på en underliggende bekymring i tiden etter veibomben, som gikk ut på å bli utsatt for nye eksplosjoner. De ga to eksempelsituasjoner for når denne frykten kunne komme spesielt til uttrykk. Den første var når steiner eller andre gjenstander slo opp i bilen og dermed lagde høye smell. Den andre typen situasjoner var dersom det så ut som om veien var tuklet med, noe som kunne indikere at det var blitt gravd ned en veibombe. Disse situasjonene kunne gjøre at veteranene opplevde å få «hjertet i halsen» eller å få en fornemmelse av den «intense smertefølelsen» som fulgte den forrige veibomben. Det var tydelig at den kontinuerlige trusselen, som veibomber utgjorde, var krevende å håndtere for disse veteranene. Dette var også tilfellet for veteranene Even og Gustav.

Veteranen Even ble ikke direkte truffet, men fikk stridsmiddelet, altså veibomben, tett på kroppen. Han trakk frem veibombeeksponeringen som noe av det han husket best fra oppholdet i Faryab. Even fortalte om en episode der han satt i kjøretøyet bak noen som kjørte på en veibombe. Personene som satt i ulykkesbilen, var lagkamerater. Even beskrev episoden på følgende måte:



Jeg og nestlagfører satt i et kjøretøy rett bak. Vi kjørte fem meter bak kjøretøyet og da så vi jo hele detonasjonen. (...). Vi kikket på hverandre og skjønnte at den var det krefter

i. Vi prøvde å kalle opp de i vogna foran. Vi fikk ikke kontakt i starten, så vi trodde jo et minutt tid der at de faktisk var ferdige da. Men heldigvis gikk det bra med alle i etterkant.

Det er tydelig at situasjonen umiddelbart etter eksplosjonen var preget av en høy grad av usikkerhet, der Even var i tvil om lagkameratene var i live eller ikke. Samtidig var Even tydelig på at veibomber var noe av det de fryktet mest i utgangspunktet, og at denne frykten dermed ble løftet opp noen nivåer i kjølvannet av eksplosjonen. Even sa følgende:

Det vi fryktet mest det var jo veibomber. Og frykten ble jo på en måte bekreftet, når vi kjørte på en så tidlig. For mitt lag sin del, så tror jeg den frykten hang ved ganske sterkt resten av den kontingenten, naturlig nok. (...). Det skapte nok (...) et merstress for vårt lag da.

I likhet med Fredrik og Basse var Even tydelig på at detonasjonen av veibomben forårsaket en sterk fryktreaksjon i kroppen, og at denne frykten satt i over en lengre periode. Det var tydelig at alle disse tre veteranene opplevde eksponering for veibombe som en belastende hendelse, da samtlige påpekte at episoden forårsaket en umiddelbar og en lengre fryktreaksjon.

Forskerne bak *Voldsbruk og livsfare* fant at redsel var en vanlig reaksjon under kampsituasjoner, og mine funn samsvarer med dette.<sup>377</sup> Samtidig var det ikke bare de som hadde vært direkte eksponert for veibomber som opplevde fenomenet som stressende. Gustav beskrev trusselen på følgende måte:

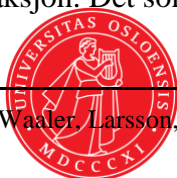
Man hadde jo en trussel med veibomber som var litt vanskelig å gripe fatt i, fordi du har liksom så liten mulighet til å påvirke det. (...). Den er så udefinerbar den trusselen da, så den var veldig vanskelig å forholde seg til. (...). Det var det som skapte mest stress tror jeg, men man ble jo veldig vant til det etter hvert.

I sitatet kom det tydelig frem at Gustav opplevde veibombetrusselen som en belastning og et stressmoment i Faryab, men at han etter hvert ble vant til å leve med trusselen. Selv om Gustav påpekte at han kjente på veibombetrusselen, kan det virke som om denne frykten var mer fremtredende hos dem som faktisk hadde blitt direkte eksponert for stridsmiddelet.

På den andre siden har vi veteranen Håkon. Han opplevde at laget gravde frem en veibombe ved et uhell. Situasjonen oppstod da de skulle grave frem plasser til feltsengene sine. Et av lagsmedlemmene traff da bomben med hakken sin, men den detonerte ikke. Under intervjuet reflekterte ikke Håkon rundt om hendelsen forårsaket noen form for emosjonell reaksjon. Det som derimot kom frem, var at noen på laget hans opplevde situasjonen som

---

<sup>377</sup> Waaler, Larsson, Nilsson, *Voldsbruk og livsfare*, 32.



krevende. Håkon husket at enkelte lagsmedlemmer hadde uttrykt et behov for å ha en samtale med psykolog etter oppdraget. Selv stusset han over dette behovet, og opplevde det hele som unødvendig da veibomben aldri gikk av. Dette tydet på at han selv anså hendelsen som uproblematisk, men at dette ikke var tilfellet for de andre individene. I den sammenheng kom det frem at samme situasjon kunne bli tolket svært ulikt innad i laget. Samtidig tydeliggjorde det at toleransegrensen for hva som ble opplevd som belastende og nødvendig å fordøye, var forskjellig innad i gruppen.

Den andre typen stridssituasjoner var skuddvekslinger. Seks av de i alt åtte veteranene svarte at de hadde blitt skutt på av fienden. De resterende veteranene hadde tjenestegjort i 2008, noe som samsvarer med tendensen om en tiltagende trusselsituasjon. Samtidig skal det understrekes at både intensiteten og alvorlighetsgraden på skuddvekslingene varierte betraktelig. Det kom tydelig frem i intervjumaterialet at hvor mange og hvor alvorlige skuddvekslinger den enkelte veteran hadde opplevd, var svært forskjellig.

Veteranene Fredrik og Gustav var tydelige på at de hadde vært i skuddvekslinger der den fiendtlige ilden var svært presis og intens. Fredrik beskrev en av skuddvekslingene på følgende måte: «det er jo spesielt når det begynner å hagle kuler rundt beina dine, og du prøver å finne korteste vei til vesten din og neste stilling». Fredrik sin beskrivelse dannet et bilde av en hektisk og intens situasjon, der trusselnivået var svært høyt. En lignende beskrivelse har Gustav om en av skuddvekslingene han opplevde: «da ble jeg sånn bråvekt av at nå må du komme deg i stilling. (...) Det var ekkelt. Da var jeg ikke i kjøretøyet, men ute i stilling. Du føler deg mye mer naken liksom, for du har ikke den der blikkboksen rundt deg». Situasjonene fremstod som både kaotiske og livstruende, og veteranene var tydelige på at denne typen situasjoner kunne ha en sterk emosjonell effekt. Gustav husket denne situasjonen som den hendelsen der han fryktet mest for eget liv, mens for Fredrik var det den tidligere nevnte veibombehandelsen som hadde skapt den største frykt for eget liv. Likevel var de begge tydelig på at denne typen situasjoner, altså skuddvekslinger, fremprovoserte en fryktreaksjon i kroppen. Denne oppfatningen delte også Basse, og han var tydelig på at i likhet med veibombeopplevelsen så var denne frykten noe som kunne påvirke en fremover i tid. Han sa følgende: «... etter forskjellige episoder hvor vi ble angrepet, når vi da kom i situasjoner som lignet. Så, jeg vil ikke si at det var sånn intens frykt akkurat, men det var et ubehag som gjorde at jeg ble mer skjerpet». Basse var her tydelig på at tidligere stridsopplevelser, om det var veibomber eller skuddvekslinger, kunne frembringe et ubehag i kroppen da lignende situasjoner oppstod. Slik jeg forstod veteranen handlet ikke dette om at



han faktisk befant seg i reell fare, men at situasjonen minnet vedkommende på tidligere stridsopplevelser.

Et annet moment som Gustav kom inn på, var hvordan skuddvekslingen førte til at han kjente stridsreaksjoner på kroppen. Han sa følgende: «man merker litt av de stridsreaksjonene man har lest om i forkant eller etterkant da. (...). Jeg husker at jeg stod i stillingen også la jeg merke til at nå får jeg tunnelsyn». Gustav sin reaksjon korrelerte her med funn fra *Voldsbruk og livsfare*, som pekte på at det var vanlig å få en redusert situasjonsforståelse i kampsituasjoner.<sup>378</sup> Veteranen Basse reflekterte også over hvordan han reagerte under ulike stridssituasjoner. Han sa følgende:

Men når den første kulen flyr, så forsvant, i alle fall for min del da, alt stresset. Det ble borte fordi da går det på drill. (...) Jeg kjente ikke nødvendigvis noe særlig på frykttfølelsen der og da, fordi da er det mer den mestringsfølelsen. Okei nå, ja nå går det bra. Nå tar vi dem. (...) Også kan en kjenne litt på det i etterkant da, at liksom. Det var kanskje litt for nært.

I Basse sin beskrivelse kom det tydelig frem at han ikke opplevde følelser som frykt og redsel under selve stridshandlingen, men at denne typen følelser overordnet var mer til stede før og etter en hendelse. Før som en slags «varsellampe» om at dette var en situasjon der noe kunne skje, og etter som en form for realisering av hva som hadde skjedd og at dette kunne skje igjen. Samtidig var Basse klar på at han kjente på en mestringsfølelse i stridssituasjonen, noe som Even også var inne på. Even opplevde en indre ro og kontroll i strid, noe som kan tolkes som en form for opplevd mestring. Dette funnet stemmer også overens med funn i *Voldsbruk og livsfare*, og gikk ut på at soldatene kunne kjenne på positive følelser i forbindelse med kampsituasjoner.<sup>379</sup>

Den siste typen stridssituasjoner var der andre egne enheter ble angrepet. Det vil si stridssituasjoner der veteranene var i nærheten av hendelsen, men ikke direkte involvert. Albert, Basse, David og Gustav påpekte i sine intervjuer at dette var situasjoner som opplevdes som ubehagelig. Primært gikk ubehaget ut på at soldatene var bekymret for kollegaene sine som var i en farlig situasjon. I intervjuene med Albert, Basse og David kom det frem at de eksplisitt spurte om å få støtte enheten som var under angrep, men fikk nei fra sine overordnede. Bakgrunnen for avslagene kunne variere, men soldatenes opplevelse av situasjonen hadde likevel klare likhetstrekk. David beskrev en slik situasjon på følgende måte:

---

<sup>378</sup> Ibid., 25–27.

<sup>379</sup> Ibid., 32.



Afghanske og amerikanske styrker var i stridskontakt noen kilometer unna oss da, og vi var en hel gjeng som kunne ha støtta, men fikk ikke lov da. (...) det er jo sykt frustrerende da. Fordi da vet du at det er potensiale for at noen dør fordi du ikke får lov til å kjøre noen kilometer.

David følte altså på en tydelig frustrasjon over å ikke kunne støtte andre egne enheter. Albert og Basse var også tydelige på at det å vite at kollegaer var i kamp og ikke ha muligheten til å hjelpe, var noe som opplevdes som tyngende og ubehagelig. Disse veteranene opplevde med andre ord en oppriktig bekymring for sine medsoldater i denne typen situasjoner, og uttrykte frustrasjon over å ikke kunne hjelpe til. Denne formen for frustrasjon ble også påvist i *Voldsbruk og livsfare*, og der konkluderte forskerne med at tilskuerrollen kunne være svært krevende for enkelte soldater og påføre de betydelig moralsk stress.<sup>380</sup>

**Følelser under tjenesten i Afghanistan.** Jeg har allerede vært inne på hvordan veteranene opplevde ulike stridssituasjoner, men i dette avsnittet skal vi se på hvordan de opplevde tjenestegjøringen i stort. Hvilke typer følelser gjorde seg spesielt gjeldende eller fraværende under oppholdet i Faryab. To av spørsmålene i intervjuguiden spurte direkte om hvilke følelser som var en del av hverdagen i Faryab. I likhet med forskningen som ligger til grunn for *Voldsbruk og livsfare*, ble det i mitt datamateriale også beskrevet et bredt spekter av følelser.<sup>381</sup> Likevel var det noen følelser som veteranene løftet spesielt frem samt tilla mye vekt og vice versa. I de kommende avsnittene skal vi se på hvilke emosjoner dette var. Følelser blir i dette tilfellet brukt som et veldig vidt begrep. Dette fordi formålet var å få frem veteranenes inntrykk og ikke at de skulle forholde seg til en forhåndsdefinert definisjon av hva begrepet følelser innebar. Visse typer følelser, som for eksempel stress og spenning, ble ofte brukt om hverandre. Jeg vil ikke forsøke å skille begrepene, men heller poengtere hvilke begreper veteranene faktiske brukte. Bakgrunnen for dette var at jeg ønsket å la veteranene få snakke fritt, og at de skulle få muligheten til å bruke sitt eget språk og sine egne ord i sine fremstillinger.

Samtlige informanter var tydelig på at de under oppholdet i Faryab kjente på et ekstra høyt spenningsnivå i kroppen. I den sammenheng brukte veteranene mange ulike ord for å beskrive denne tendensen, noen av disse var «skjerpet», «fokusert» og «påskrudd». Felles for de alle var at de handlet om en form for forhøyet beredskap i kroppen. Et slags underliggende

---

<sup>380</sup> Ibid., 76.  
<sup>381</sup> Ibid., 35.



stress som ikke nødvendigvis var like følbart der og da. Dette kom blant annet til uttrykk i interjuvet til Ingar:

Du er på hele tiden. (...). Det tar deg veldig kort tid fra å være så av som du kan bli (...) til å være fullstendig på. Det er egentlig en sånn sak som du ikke merker helt før du kommer hjem. Da merker du at du har vært veldig på i lang tid, at når du har hvilt i Afghanistan, så har du egentlig ikke hvilt helt. Så det er egentlig det å leve over lang tid med et stressnivå som er høyere enn hva det bør være når du slapper av. Sånn var min opplevelse av det.

Ingar var her tydelig på at han gjennom kontingenten hadde kjent på et høyt spenningsnivå, noe som medførte en stressbelastning på kroppen. Denne belastningen opplevde han at kom spesielt til uttrykk etter at han hadde returnert til Norge. Dette var en refleksjon som flere andre veteraner også gjorde seg. Basse, Even, Fredrik og Gustav var alle tydelige på at da de ankom norsk jord og fikk muligheten til å «skru av bryteren», da gikk energinivået brått ned. Fredrik, som hadde hatt en svært belastende tjeneste, sa følgende: «jeg kunne sove i 18 timer om dagen. Det var et høyt press på kroppen og når man først skrudde av bryteren, så forfalt du veldig fort da». Denne beskrivelsen stemte også godt overens med hva Basse, Even, Gustav og Ingar sa i sine intervjuer. Det var tydelig at alle disse veteranene kjente på en avspenningsperiode i kjølvannet av hjemkomsten. Spesielt ut ifra reaksjonen på å komme hjem, ble det tydelig for veteranene hvor høyt stress kroppen faktisk hadde vært utsatt for. Vi skal komme tilbake til andre momenter som gjaldt hjemkomsten i neste underkapittel.

Ingar, Fredrik og Gustav kom også inn på at de kjente på en ekstra spenning eller nervøsitet under den første tiden av oppholdet sitt i Afghanistan. Starten på den første kontingenten var litt ekstra spesiell og nervepirrende, da usikkerheten omkring hva en ville møte og hvordan en ville reagere på det var ekstra sterk. Etter hvert som de ble kjent med den nye hverdagen senket imidlertid skuldrene seg noe. Samtidig så var det klart at det å oppleve spesielt faretruende hendelser kunne gjøre at skuldrene forble høye over en lengre periode. Når det er sagt påpekte både Gustav og Fredrik at store deler av oppholdet bestod av venting og opplevdes som kjedelig, men at denne følelsen hadde druknet litt over tid i de mer opplevelserike begivenhetene. Fredrik sa følgende: «du kjeder deg jævlig mye. Du sitter i en bil i 15 timer i strekk, så går noen runder med seg selv. Det er mange dager (...) der man bare å herregud skal jeg gjøre dette igjen». Gustav har en relativ lik oppfatning som Fredrik: «det er ekstremt mye venting ... (...). Men det husker jeg ikke noe av». Ut ifra beskrivelsene til Fredrik og Gustav gikk mye av tiden til venting, noe som de opplevde som kjedelig. Men når de nå så tilbake på tiden i Faryab, så var det ikke disse stundene som primært kom til





overflaten. Det var heller de mer spesielle eller actionfylte stundene der adrenalinet boblet i blodet.

Et annet moment som Albert, Basse, David og Gustav trakk frem, var fraværet av dagligdagse bekymringer. Dette opplevde de som en form for «frihet fra hverdagen» eller «bekymringsløs tilstand». Det betydde ikke at de faktisk hevdet at tilværelsen i Afghanistan var bekymringsløs, men at de hverdagslige bekymringene eller gjøremålene som en har i normalhverdagen i Norge var fraværende. David beskrev dette på følgende måte: «det var en litt sånn frihetsgreie. Du slapp å gjøre veldig mye sånn kjedelige dagligdagse ting som alle gjør. (...) Du fikk mat og du fikk vasket klærne dine, og alt det der ble jo ordnet». Basse trakk frem noe av det samme: «du slapp å tenke på regninger. Du slapp å tenke på å handle mat. Du slapp å tenke på at bilen skulle på service. Du slapp alt mulig sånn støy da, som er hjemme. Der ble det håndtert». I sitatene og intervjuene som helhet, kom det frem at fraværet av dagligdagse gjøremål opplevdes som en lettelse og noe befriende for disse veteranene. For meg virket det som at veteranene opplevde denne «friheten» som en avlastning, og noe som gjorde hverdagen i Faryab lettere. Samtidig er det interessant at så mange som halvparten av utvalget trakk frem dette momentet, da det sannsynligvis ikke er det funnet som er mest åpenbart for utenforstående.

Flere av veteranene trakk også frem rollen som humor hadde under tjenesten, men på ulike måter. Albert og Fredrik var tydelige på at galgenhumor var noe som ble brukt aktivt i Faryab. Fredrik hadde som kjent hatt en actionfylt og belastende tjeneste, og det var i den forbindelse han i intervjuet trakk frem galgenhumor som et fremtredende element. Etter at veibomben han kjørte over hadde eksplodert og situasjonen var avklart, blomstret galgenhumoren innad i laget hans. Han beskrev hendelsen slik: «når man var ute av situasjonen, så kom galgenhumoren for oss. Vi begynte å kødde og trekke paralleller til treningen, og da spesielle mennesker som hadde utsatt oss for lignende hendelser under trening». I den konteksten som galgenhumoren her forekom, var det naturlig å tenke at dette var en beskyttelsesmekanisme. Denne funksjonen ble spesifikt fremhevet i et av intervjuene. Albert sa følgende:

Vi hadde en veldig sånn galgenhumor på ting. Vi var oppi en ulykke med noen afghanske soldater som hadde kjørt ut. Det var vel et par som døde tror jeg. Vi stod ikke å lo av det da, men sånn etterpå så. Man har litt sånn der galgenhumor på ting da. Det er jo litt for å beskytte seg selv da, tror jeg. Man må jo bare komme seg gjennom alt sammen på et vis.



I sitatet kom det eksplisitt frem at Albert anså bruken av galgenhumor som en beskyttelsesmekanisme. Samtidig knyttet både Fredrik og Basse humorbruken direkte til en potensielt traumatiserende hendelse. I Fredrik sitt tilfelle var det veibomben og i Albert sitt tilfelle var det bilulykken. På den måten kan det virke som om galgenhumoren særlig var fremtredende i situasjoner som var belastende.

Det var ikke alle som var enig i at humor spilte en nevneverdig rolle i Afghanistan. Håkon var nemlig tydelig på at humor hadde hatt en tilbaketrasket rolle under hans opphold i Faryab, da tilværelsen hadde et alvorlighetstyngende preg over seg. Han sa følgende:

Man ler mye mindre, for du kørder ikke med så mye. (...). Der nede så har alt konsekvenser ... Det ødelegger litt for det å kunne ha sånn humor eller glede i mye. (...). Man er mye mindre glad rett og slett.

Håkon mente altså at humor hadde en mindre rolle under tjenestegjøringen. I den forbindelse skal det nevnes at han var den eneste veteranene som eksplisitt minimaliserte humorens rolle i Faryab.

En annen følelse som to av veteranene trakk frem, var aggresjon. Både Even og Håkon var tydelig på at de personlig kjente på mer aggresjon under Afghanistan-oppholdet, enn hva de var vant til hjemme i Norge. Even knyttet denne aggresjonen til det høye spennings- og stressnivået som var i kroppen. I den sammenhengen mente han at trening var en viktig avlaster i så tilfelle. Han sa følgende: «trening var jo viktig da, for å få bort litt steam. For det er klart at hvis du går og er anspent en periode, så kan det naturligvis bygge seg opp en del aggresjon. Du blir fortere aggressiv selvfølgelig, når stressresponsen er aktiv». Her kom det frem at Even opplevde en økt fornemmelse av aggresjon i kroppen under tjenestegjøringen, og at han attribuerte denne reaksjonen til det forhøyede stressnivået. Håkon derimot begrunnet aggresjonsfølelsen med de tette arbeidsforholdene som de opererte under. Det vil si det å kontinuerlig jobbe så tette på hverandre som laget hans måtte gjøre i operasjonsområdet. Han beskrev det slik:

En annen ting jeg kjente litt mer på, sinne. Det vokser kanskje litt etter hvert, fordi ting blir litt intenst da. Når du skal gjøre det samme om og om igjen med de samme folka, så er du så mye oppå hverandre på godt og vondt at man begynner å bli forbanna på småting. Den sinnefølelsen var det overveiende mer av der nede, fordi i Norge kan man gå andre steder, her må man være med de samme folka hele tiden.

I sitatene var det tydelig at både Even og Håkon opplevde aggresjon som en spesielt tilstedeværende følelse i Faryab. Bakgrunnen for at den oppstod var ikke innlysende lik, men har sannsynligvis fellestrekk ved seg. For eksempel er det rimelig å anta at det økte



spennings-/stressnivået hadde en medvirkende effekt på at Håkon opplevde aggresjon overfor sine kollegaer, da særlig når de jobbet og bodde tett på hverandre over tid. Uavhengig av om dette stemmer eller ikke, så er det klart at Even og Håkon opplevde en økt følelse av aggresjon i Faryab.

**Å komme hjem igjen.** Til slutt vendte veteranene hjem fra Afghanistan for godt. Samtlige veteraner hadde da vært hjemme i Norge ved en eller flere anledninger på det som ble kalt for leave. Dette var en form for ferie eller avspenningsperiode fra tjenesten, der soldatene fikk reise hjem et par uker. I tillegg hadde flere av veteranene tjenestegjort i mer enn én kontingent, og hadde dermed vekslet mellom å være i Afghanistan og hjemme i Norge gjentatte ganger. I dette underkapittelet skal jeg legge frem hvordan veteranene opplevde det å komme hjem, altså enten på leave eller etter endt kontingent. Der veteranene har uttrykt et tydelig skille mellom disse måtene å komme hjem på, vil jeg fremheve dette. Samtidig poengterte samtlige veteraner at det overordnet ikke var noen betydelig forskjell på de ulike måtene å komme hjem på.

En av de tingene som gikk igjen i intervjuene, var at flere av veteranene opplevde ulike utfordringer tilknyttet det å dele erfaringene fra Afghanistan med familie og venner. Både Albert, Basse, David og Håkon tok opp denne utfordringen, men på ulike måter. Albert var tydelig på at han møtte en manglende forståelse for opplevelsen han hadde hatt i Faryab, og at det var dette som gjorde det utfordrende å prate om Afghanistan-oppholdet. Venner og familie hadde altså ikke den innsikten som skulle til for å ha en konstruktiv samtale omkring tjenestegjøringen, eller for å forstå hvordan de hadde hatt det. Albert beskrev denne problematikken på følgende måte:

Jeg merka fort at det ikke var noe vits å prate om hva vi hadde gjort der nede, for det var jo ingen som hadde noe forståelse. Hvis jeg skal gjenfortelle en historie til noen andre som ikke har vært med på den historien, så blir det litt sånn du måtte ha vært der historie. (...). Du vil aldri klare å få det samme inntrykket av ting.

Albert opplevde altså samtalene han hadde med familie og venner om Afghanistan-oppholdet som utfordrende. Da han derimot pratet med andre Afghanistan-veteraner, så var det noe annet. Da var forståelsen på plass og samtalene virket langt mer givende og konstruktive. Samtidig påpekte Albert at noe av grunnen til dette, var begrensingene som kom med taushetserklæringen. Basse fremhevet også at taushetserklæringen satte klare begrensinger for hva han kunne dele. Han skilte seg likevel ut, da han var den eneste som eksplisitt uttrykte at han ikke hadde noe ønske om å snakke om det han hadde opplevd med familie og venner etter



hjemkomsten.

Håkon og David trakk på sin side frem en manglende interesse blant venner og familie som utfordrende og skuffende. Primært handlet dette om at de var overrasket over hvor lite interessert og spørrende folk var, og da spesielt venner og familie. Her virket det som om det oppstod en brist mellom forventningen veteranene hadde til nysgjerrigheten som venner og familie ville utvise og det som faktisk forekom. Denne bristen var innledningsvis tung å møte for disse to veteranene, og krevde en umiddelbar omstilling. Håkon beskrev situasjonen på følgende måte:

Man tenker kanskje at kompiser utenfor Forsvaret, liksom familie, venner og lengere ut, at det interesserte de mer da, men. (...). Det var utfordrende fordi man har en forventning, eller kanskje et ønske også, om å få liksom litt sånn anerkjennelse for det man har gjort. Når man da ikke får det, så blir det utfordrende. Man blir kanskje litt sånn forbanna og sur.

Håkon opplevde altså mindre interesse fra venner og familie rundt Afghanistan-oppholdet enn hva han hadde ønsket og forventet. Dette var også tilfellet for David:

En ting jeg ikke hadde tenkt over, og som ikke ble kommunisert, det var hvor lite interessert folk var i å høre om det her da. Det ble jeg litt overrasket over (...). Men nå har jeg jo lært det, at de eneste som bryr seg er egentlig de som du var med. De andre gir faen.

Også denne veteranen opplevde en manglende interesse, og med det en brist mellom forventet nysgjerrighet og det som møtte en ved hjemkomst. David var tydelig på at dette var en lærepenge som raskt ble notert og at forventningen ble justert der etter. Men at det faktiske interessenivået var overraskende lavt og at det ble en brist med forventningene til disse veteranene, det var det ingen tvil om i intervjuene. I dette avsnittet, og avsnittet over, har vi sett at både Albert, Basse, David og Håkon, opplevde kommunikasjonen med venner og familie som utfordrende da de skulle prate om Afghanistan-oppholdet. Denne utfordringen manifesterte seg enten i manglende interesse eller forståelse.

Fire av veteranene, Albert, Basse, Even og David, var tydelige på at de oppfattet det som en fordel å bli værende i militæret etter endt tjeneste i Afghanistan. Albert, Basse og David fortsatte å jobbe i Forsvaret etter oppholdet i Faryab, noe som de opplevde som positivt i prosessen med å bearbeide inntrykkene og de kroppslige reaksjonene som kom i kjølvannet av tjenesten. Basse sa følgende om det å komme hjem fra en belastende kontingent: «jeg må innrømme at spesielt etter den deployeringen så var jeg veldig glad for at jeg jobba i Forsvaret fast, og ikke ble kastet rett ut i det sivile. For da tror jeg kanskje at omstillingen hadde blitt litt



verre». For Basse bidro den fortsatte tilhørigheten til Forsvaret til å gjøre det enklere å tilpasse seg tilværelsen hjemme i Norge igjen. Albert og David var også inne på dette. David hadde ikke selv hatt en belastende tjeneste, men han hadde hatt tre måneder fri rett etter hjemkomst. Hans erfaring var at spesielt de som kom fra en belastende kontingent med fordel kunne ha blitt værende i Forsvaret en gitt periode. Even, som sluttet rett etter at han kom tilbake fra Afghanistan, mente også dette:

Da var jeg ferdig i Forsvaret, så var jeg sivil i tre år etterpå. Det ser jeg kanskje var litt sånn uheldig, fordi at sånn sett i etterkant så tror jeg nok jeg hadde en del sånn ubearbeidet greier. At man bar på en god del kroppslige spenninger, noen år etterpå. Det tror jeg en kunne ha bearbeidet mye hurtigere hvis en fremdeles hadde jobbet i EBN da, og omgått folk som en har vært ute med. Så for min del, så tror jeg nok det var negativt at jeg slutta i Forsvaret rett etter deployeringen.

Her kom det tydelig frem at Even opplevde det å ikke lenger jobbe i Forsvaret, som en ulempe i prosessen med å fordøye ettervirkningene etter Afghanistan-oppholdet. I den sammenheng trakk han frem det å omgås tidligere medsoldater som en viktig del av bearbeidingsprosessen. Disse veteranenes erfaringer får støtte fra funnene i *Afghanistan-undersøkelsen 2020*. Undersøkelsen fant at det å bli værende i Forsvaret etter endt Afghanistan-tjeneste, trolig har hatt en positiv effekt på veteranenes mentale helse.<sup>382</sup>

Samtidig var det noen beretninger om hjemkomsten som skilte seg ut. En av disse var en hendelse som Basse fortalte om. Han hadde vært og tatt noen pils med en kollega. Etterpå ble han hentet av faren sin. Under kjøreturen hjemover oppstod det en uventet situasjon. Basse forklarte:

Så er det noe bygningsarbeid foran oss eller noe sånt. Og det var veiarbeid, så det er manuell dirigering. Med en sånn anleggsarbeider, og så er det en brink på høyre side av veien som jeg ikke ser over. Og i det pappa bremsar og vi er jo først, så tar jeg av meg bilbelte og er på vei ut døren. Og han liksom app, app, app, hva skal du nå? (...). Jeg sa jeg skulle pisse, men i huet mitt så skulle jeg bare opp å sikre flanken.

Videre utdypet Basse at han gjorde dette på drill og at det ikke var en bevisst tanke bak, men at det var en refleksiv handling. Basse fremstilte denne episoden som en engangshendelse og ikke som en vedvarende tendens, men likevel illustrer den at veteranen var i en omstillingsprosess. Hendelsen kan tyde på at det tok litt tid for Basse å omstille seg helt etter hjemkomsten. Den andre beretningen som skilte seg ut, kom fra Even. Han fortalte at han i to

---

<sup>382</sup> Bøe mfl., *Afghanistan-undersøkelsen 2020*, 22-23&42.



til tre år etter hjemkomsten hadde opplevd å være var for store folkemengder. Han sa følgende: «når jeg tenker tilbake nå (...) så var jeg mer sensitiv til store folkemengder. Jeg var mer på vakt enn vanlige folk, som ikke har vært ute. Helt klart. Det har jo avtatt med årene da». I motsetning til opplevelsen til Basse, så fulgte Even sin reaksjon med han i flere år etter hjemkomsten.

En annen reaksjon som kom frem under intervjuene, handlet om at vedkommende følte seg ekstra sensitiv for kritikk i perioden rett etter hjemkomst. Dette kom frem i intervjuet med Fredrik. Han sa følgende:

Jeg tenkte ikke så mye på det der og da, men jeg har merket at etter hver kontingent så var jeg litt mer hårsår for kritikk som omhandlet den jobben jeg gjorde der nede. Om for eksempel folk slang med leppa om oppdraget eller noe sånt, så har jeg vært krassere, mye mer konfronterende da. Fordi jeg på et eller annet hvis har følt at de kanskje har tråkket meg på tærne da, selv om de ikke har ment det i det hele tatt. En reaksjon som varte i en, to eller tre måneder etter at jeg har kommet hjem.

Fredrik opplevde altså kritikk av jobben soldatene gjorde i Afghanistan, som ekstra tyngende og reaksjonsskapende i den første tiden etter hjemkomst. Senere i kapittelet skal vi se at Fredrik kjente på en sterk stolthetsfølelse omkring tjenesten sin. Det fremstår som logisk at denne stolthetsfølelsen kan ha gjort at han var ekstra varsom for kritikk, særlig rett etter hjemkomsten. Det er naturlig at dersom en person opplever kritikk rettet mot noe en selv er stolt over, og som en akkurat har vært en del av, så ligger forholdene til rette for å være spesielt reaktiv. Når det er sagt, var det flere andre veteraner som trakk frem denne stolthetsfølelsen uten at disse eksplisitt fortalte om lignende reaksjoner på kritikk. Samtidig er det interessant at denne reaksjonen var til stede hos Fredrik etter hver eneste kontingent, og dermed hadde en form for systematisk kontinuitet ved seg.

Basert på funnene i underkapittelet så langt, kan det virke som om veteranene så tilbake på tjenesten sin som en belastning for livet videre. Dette danner imidlertid et uriktig bilde av det veteranene formidlet til meg. Samtlige veteraner understreket nemlig at tjenesten i Afghanistan har vært noe de ser tilbake på «med positivt fortegn». Et av spørsmålene veteranene fikk presentert, var om de syntes tjenesten hadde vært en belastning eller et gode for livet videre. Her var det en unison enighet blant veteranene om at tjenesten hadde vært et gode, og noe de hadde vokst på som personer. Dette samsvarer med funn fra både *Voldsbruk og livsfare* samt *Afghanistan-undersøkelsen 2012*, der veteraner rapporterte om økt psykisk



robusthet, selvfølelse og mestringstro.<sup>383</sup> Spesielt tydelig kom dette frem i intervjuene med Basse, Fredrik og Håkon. Håkon sa følgende: «det har vært belastende der og da, men gjort meg sterkere over tid på en måte. (...). Det har gjort meg veldig mye mer robust, (...) mer trygg på meg selv. Så kanskje bottom line, selvtillit og selvdrive da, evnene til å pushe seg selv dit man vil». I intervjuet var det tydelig at Håkon opplevde en personlig utvikling under, og i tiden etter, Afghanistan-tjenesten. Dette ga økt selvtillit og tro på egne evner, noe som også ble bekreftet i Basse og Fredrik sine intervjuer. De fremhevet blant annet økt «selvtillit», «psykisk robusthet» og «evne til å pushe seg selv». Overordnet var det tydelig at hele utvalget så tilbake på perioden i Afghanistan, som et punkt i livene deres der en positiv personlig utvikling fant sted. For Basse, Fredrik og Håkon, var dette spesielt tydelig. Dette funnet samsvarer også med hvor mange av veteranene som uttrykte at de ville ha reist på nytt, dersom den kontekstuelle forutsetningen var lik. Samtlige informanter svarte ja på dette. Det er med på å underbygge den innledende påstanden om at veteranene opplevde tjenestegjøringen som et gode for livet videre. Samtidig er det klart at tjenestegjøring i Afghanistan også har hatt alvorlige følger, noe som veteranen Trym Olsen er et eksempel på. Olsen stod i 2021 frem i mediene og fortalte om de alvorlige følgene tjenesten hadde hatt, en sterk skildring av en soldat som aldri helt ble den samme igjen.<sup>384</sup> Men i mitt utvalg, var den klare trenden at soldatene opplevde Afghanistan-oppholdet som noe positivt.

På den andre siden opplevde også noen av veteranene episoder som var med på å sette et mer negativt preg på tjenesten for noen av dem. Veteranene Basse og Even trakk uoppfordret frem en hendelse der tolken de brukte i Afghanistan ble nektet oppholdstillatelse i Norge og endte opp med å bli drept av Taliban. Om drapet skyldtes hans rolle som tolk i det respektive laget eller andre faktorer, var ifølge informantene uvisst. Samtidig var veteranene tydelig preget av dette. Basse sa følgende:

Vi fikk vite at tolken vi hadde brukt over flere år, han ble skutt og drept av Taliban. (...). Det husker jeg var litt sånn der, kall det kollisjon da av to verdener. Og liksom, men faen de tok jo han (...). Personlig, altså det traff jo ganske lenge etterpå, men jeg må innrømme at jeg ble jo irritert da på at liksom, ja men for faen vi må jo ta vare på dem vi jobber tett med.

---

<sup>383</sup> Hougsnæs mfl. *Afghanistan-undersøkelsen 2012*, 8&80; Waaler, Larsson, Nilsson, *Voldsbruk og livsfare*, 172

<sup>384</sup> Furrevik mfl. «Trym elsket militæret».



Basse ble altså emosjonelt opprørt av å få nyheten om at tolken var drept. Veteranene hadde også forsøkt å hjelpe tolken med å få oppholdstillatelse i Norge, og hadde utformet et skriv, lignende en referanse, for å støtte søknaden hans. Even sa følgende:

Det hører jo med til historien at vi skrev et skriv som han skulle få vedlegge søknaden sin til den norske stat, om å prøve og få asyl i Norge. (...). Men dessverre så fikk han avslag på det. Så ja. Det fikk jo store konsekvenser for han dessverre.

Om skrevet ble utformet på bakgrunn av veteranenes eller tolken sitt initiativ kom ikke frem i intervjuet, men sannsynligvis ble skrevet utformet før veteranene returnerte til norsk jord.

Drapet skjedde en god stund etter at veteranene hadde returnert hjem og kan derfor ikke fortelle oss noe direkte om hvordan de opplevde tjenestegjøringen i Afghanistan. Likevel har jeg valgt å ta det med, da det illustrerer hvordan ulike hendelser i etterkant kan påvirke veteranenes syn på egen tjenestegjøring.

**Moralske utfordringer som oppstod i Afghanistan.** Et av spørsmålene i intervjuguiden gikk direkte på moralske betenkeligheter som veteranene hadde opplevd. Spørsmålet lød som følger, «hvilke typer moralske dilemmaer opplevde du?». Som jeg var inne på i kapittel én så er det grunn til å hevde at etterretning er en fagdisiplin der soldater er særlig utsatt for å møte på etiske eller moralske dilemmaer. Dermed var det interessant å undersøke om dette faktisk var tilfelle blant utvalget i dette prosjektet. Basert på veteranenes svar, har jeg valgt å dele tematikken inn i to underkategorier: moralske dilemmaer direkte knyttet til EK-virksomhet, og dilemmaer av generell karakter, ikke tilknyttet EK-virksomhet.

Jeg vil starte med de generelle dilemmaene. En utfordring som halvparten av veteranene tok opp, var i hvilken grad en skulle gripe inn i sivile anliggende. Samtlige informanter var tydelige på at sivilbefolkningens lidelser gjorde sterkt inntrykk under oppholdet i Faryab, og noen av disse lidelsene hadde soldatene midler til å stanse, om så for en kort periode. Det kunne være alt fra å gi vann og mat til en tørst og sulten unge, stanse en ektemann i å mishandle sin hustru eller hindre en forelder i å bruke vold mot barnet sitt. Situasjonene som kom frem var mange, men det overordnede dilemmaet var likt. Når skulle en gripe inn, og når skulle en la det være? Veteranen Håkon formulerte problemstillingen på følgende måte: «de slo jo det kvinnfolket, men ringvirkningene er rett og slett bare at hun får en hardere straff etterpå når vi drar. (...) Hvis jeg gjør det jeg tror er riktig nå, så får det større følger enn det som på en måte er her i nuet». Håkon problematiserte her følgene av en eventuell inngripen i situasjonen der en mann mishandlet sin kone på det grovest. Hendelsen skjedde da laget kjørte forbi en landsby, men førte ikke til at noen grep inn. Han vurderte det



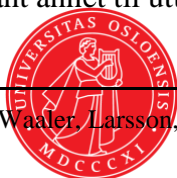


slik at en inn gripen kunne ha hatt en forverrende effekt på kvinnens situasjon. Soldatene kunne ha stanset overfallet mens det pågikk, men konsekvensen av dette kunne blitt at mannen hadde følt seg ydmyket og dermed straffet kona enda hardere når soldatene hadde dratt. Under intervjuet tydeliggjorde Håkon at denne typen dilemmaer oppstod jevnlig. Dette elementet ble også berørt i *Voldsbruk og livsfare*, noe jeg var inne på i kapittel to. Her kom det frem at manglende mulighetsrom til å gripe inn i lokalbefolkningens lidelser, kunne påføre enkelte soldater moralsk stress.<sup>385</sup> Soldatene i *Voldsbruk og livsfare* hadde derimot ikke lov til å gripe inn, selv om enkelte gjorde det. I mitt utvalg uttrykte informantene at det i stort var den enkelte operatør sin moralske vurdering som var styrende for om laget grep inn eller ikke. På den måten virker det ikke som at det forelå noen klart definerte retningslinjer eller standardisert opptrening med tanke på hvilke situasjoner soldatene skulle gripe inn i og ikke, når det kom til sivile anliggende. Dette bekreftet også Håkon i sitt intervju, at det ikke gjorde. Veteranen Albert reflekterte rundt hvordan hans lag løste et lignende moralsk dilemma: «Akkurat der og da, så var det vel det at vi snakket sammen. (...). Det var ikke det at det var en felles beslutning, men det rant over for den ene av oss litt før resten da. Men alle var jo enige at han gjorde det rette». «Det rette» i dette tilfelle, vil si at en kollega av Albert valgte å stoppe en person fra å mishandle et esel. Det at slike vurderinger i praksis så ut til å hvile på den enkelte soldat, kunne føre med seg utfordringer. Dette kommer frem i neste avsnitt.

Håkon trakk frem et eksempel på hvordan ulike moralske vurderinger kunne være en utfordring i laget. Situasjonen som han beskrev, gikk ut på at laget var ut på oppdrag og kjørte på et tidspunkt over et jorde. Jordet ble brukt til dyrking av vannmeloner, og et militært pansret kjøretøy ville åpenbart påføre avlingen betydelige skader. Dette fikk et av lagsmedlemmene, som var på sin første kontingent, til å reagere. Vedkommende mente at denne typen handlinger ikke var akseptable. Håkon valgte på dette tidspunktet å ta en prat med vedkommende, da han oppfattet problemstillingen som uviktig i settingen de befant seg i. Han beskrev deler av samtalen på følgende måte: «hvor jeg må ha en alvorsprat om liksom. Halo, våkne opp, helt feil perspektiv. Vi er her. Det får de tåle». I sitatet kom det frem at Håkon og lagsmedlemmet hadde motstridende oppfatninger av om denne typen handlinger var moralsk problematiske eller ikke. Videre i intervjuet kom det frem at Håkon opplevde at lista for hvilke handlinger som ble oppfattet som moralsk akseptable, gradvis ble større etter hvert som tjenestedagene gikk og personellet opplevde mer alvorlige situasjoner. Dette kom blant annet til uttrykk i påfølgende kommentar: «når taket er å skyte på hverandre for å ta

---

<sup>385</sup> Waaler, Larsson, Nilsson, *Voldsbruk og livsfare*, 79-81.



livet av hverandre, så blir mindre ting lett å bagatellisere (...) og det gjorde nok at masse falt under radaren på ting man tok seg litt sånn til rette på da». Her erfarte Håkon at etter hvert som en opplevde flere kontroversielle moralske situasjoner, så økte også terskelen for hva en oppfattet som moralsk betenkelig. Han får tildeles støtte fra veteranen Albert:

Også er det kanskje det at man tok litt sånn følelsmessig avstand fra de som bodde der (...). Jeg hadde jo selvfølgelig medfølelse med dem (...). Hvis jeg skal sette meg inn i hver og enkelt person sin skjebne, da tror jeg at jeg hadde kommet til og fått det trasig. (...) Men man får det jo med seg.

Albert var i utsagnet tydelig på at han tok avstand fra de lidelsene som han observerte, og at dette var en forsvarsmekanisme for å ikke bli betydelig påvirket av denne lidelsen. Det både Håkon og Albert indirekte antyder, er at de justerte hvor stor påvirkningsgrad følelsmessige inntrykk hadde på dem. Dette skjedde enten bevisst gjennom å aktivt velge å ta følelsmessig avstand, eller mer ubevisst gjennom at de gradvis ble utsatt for mer alvorlig lidelse og moralske utfordringer. På den måten fikk de etter hvert en forhøyet toleranse.

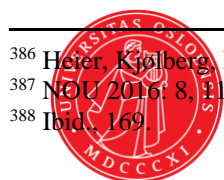
**Dilemmaer i forbindelse med afghanske allierte.** Håkon trakk i sitt intervju frem to ulike situasjoner der han mente at det oppstod moralske utfordringer i samarbeidet med afghanske allierte. Den første episoden utspilte seg i forbindelse med kamphandlinger mellom Afghan National Army (ANA<sup>386</sup>), altså den afghanske hæren, og Taliban. Norske styrker hadde fra 2009 og utover et tett samarbeid med den afghanske hæren i Faryab. Dette samarbeidet gikk primært ut på at norske soldater drev med mentorering og opptrening av afghanerne, men innebar også at de havnet i stridssituasjoner sammen som allierte.<sup>387</sup> Håkon og laget hans var i dette tilfelle en del av en større enhet som støttet ANA og var til stede i området, men ikke direkte involvert i kamphandlingene. På et tidspunkt fanget ANA noen individer i en hule som ble antatt å være Taliban-soldater. Det var i denne settingen at dilemmaet oppstod, fordi ANA-personellet sin behandling av disse individene var svært brutal. Dette var en kjent problemstilling ifølge rapporten *En god alliert*.<sup>388</sup> Håkon beskrev behandlingen på følgende måte: «metoden som ble brukt der var jo det at de for det første ble slått og brutalt håndtert. Det var veldig vanlig». Videre dro ANA «... en piggrådkveil over vedkommende, med en påle og da stod han stille. Det husker jeg veldig godt». En viktig informasjonsbit i denne sammenhengen er at veteranen ikke valgte å gripe inn. Håkon utdypet videre at han visste at

---

<sup>386</sup> Heter, Kjølborg, Rønnfeldt, *Norge i internasjonale operasjoner*, 206.

<sup>387</sup> NOU 2016: 8, 118-119 & 126.

<sup>388</sup> *Ibid.*, 169.



denne behandlingen ikke var i tråd med gjeldende regelverk, men uttrykte likevel en forståelse for at ANA agerte som de gjorde. Dette kom blant annet til uttrykk gjennom følgende kommentar: «dette er folka du har sett to/tre-hundre meter unna deg drive å skyte mot ANA, som på en måte representerer deg da (...). Så det putter det jo i en kontekst». I dette utsagnet lå det en fornemmelse av empati for ANA sin fremgangsmåte, ved at han påpekte at disse menneskene minutter tidligere sannsynligvis hadde forsøkt å drepe ANA-personell. Håkon trakk også frem enn annen grunn til at han ikke valgte å bryte inn, som mer angikk hans egen plass i et større hierarki og frykt for å skille seg ut. Dette kom til uttrykk i følgende utsagn:

Så har du den delen, ok hvem er jeg til å skulle si noe. Det er 200 soldater rundt situasjonen, masse offiserer høyere enn meg. De har vært der lenger, så skal jeg komme. (...) Det hadde jeg aldri gjort, og det var det ingen andre som gjorde heller.

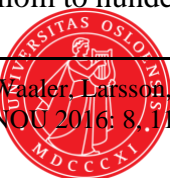
I sitatet kom det frem at han ikke følte at han var i posisjon til å gripe inn i situasjonen, men at det heller ville vært naturlig om en med høyere rang og med mer erfaring grep inn. Implisitt i utsagnet lå det en forståelse av handlingen som moralsk uakseptabel, da han tydeliggjorde at situasjonen burde ha blitt stoppet, men at det ikke ville vært naturlig at det var han som stod for inngripenen. Samtidig kan denne situasjonen fungere som et eksempel på de øyeblikkene som var med på å flytte grensen for hva som var moralsk akseptabelt, noe som Håkon selv påpekte. Denne typen dilemmaer ble også løftet frem i *Voldsbruk og livsfare*, da det kom frem at flere soldater hadde opplevd et misforhold mellom egne verdier og den afghanske kulturen. Videre påførte dette misforholdet soldatene moralsk stress.<sup>389</sup> Om Håkon opplevde situasjonen som moralsk stressende der og da, kom ikke eksplisitt frem. Men ut ifra at han valgt å trekke frem situasjonen som et moralsk dilemma, var det logisk at han kjente på noe moralsk stress under hendelsen. I neste avsnitt skal vi se nærmere på den andre situasjonen som Håkon nevnte.

Under intervjuet trakk nemlig Håkon også frem en episode som involverte Afghan National Police (ANP). I likhet med ANA drev norske soldater i Faryab med mentorering av det lokale politiet.<sup>390</sup> Episoden ble først og fremst trukket frem som en av de tingene Håkon husket best fra oppholdet sitt i Faryab, men den samme episoden ble hentet opp igjen under spørsmålet om moralske dilemmaer. Laget til Håkon skulle overnatte innenfor leirgjerdet til en ANP-stasjon, der ble det arrangert en hundekamp. I dette tilfellet vil det si en kamp mellom to hunder som pågikk til en av de ikke var i stand til å sloss mer, sannsynligvis døden.

---

<sup>389</sup> Waaler, Larsson, Nilsson, *Voldsbruk og livsfare*, 81-82.

<sup>390</sup> NOU 2016: 8, 118-119 & 135.



Under intervjuet reflekterte Håkon omkring det moralske aspektet i situasjonen. Her kom det frem at han ikke opplevde hendelsen som et moralsk dilemma der og da, men at det har blitt tydelig etter som han har reflektert over hendelsen i ettertid. Håkon sa følgende:

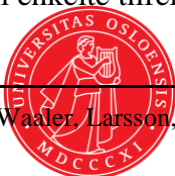
Skal jeg være helt ærlig, når jeg så det her skjedde, så var nok min første tanke dæven så kult. Og hvorfor er det det. Jeg vet ikke, men jeg følte. Skal jeg være helt ærlig så følte jeg ikke noe kjempemoralsk dilemma på det. Vi var i Afghanistan. (...) Selv om jeg på en måte viste at, det er ikke bra og riktig og så videre.

I dette tilfelle nevnte ikke veteranen noe om forholdet mellom sin egen posisjon og posisjonen til de som arrangerte hundekampen. Det vil si personell fra ANP. I og med at Håkon ikke opplevde situasjonen som moralsk betenkelig da den forekom, ville det heller ikke vært naturlig å gripe inn i situasjonen. Men Håkon var tydelig på at han ikke ville ha handlet annerledes selv om han hadde opplevd situasjonen som moralsk uakseptabel, da dette handlet om kulturforskjeller. Det inngikk ikke i hans rolle å forsøke å forandre den afghanske kulturen. Samtidig var Håkon tydelig på at det var ønskelig å ha et godt forhold til ANP, noe som en eventuell inngripen kunne ha påvirket negativt. Denne vurderingen lignet veldig på en avveining som kom frem i *Voldsbruk og livsfare*. En svensk soldat hadde muligheten til å gripe inn i en voldshendelse internt i ANA, men valgte av hensyn til fremtidig samarbeid å la være.<sup>391</sup> En sentral forskjell ved disse senarioene, var at Håkon ikke oppfattet situasjonen han var i som et moralsk dilemma da hendelsen pågikk. På den måten er det ikke grunn til å hevde at situasjonen påførte Håkon særlig moralsk stress.

**Moralske EK-dilemmaer.** «Litt kynisk sagt kanskje, men de menneskene som døde de fortjente å dø». Dette sitatet er hentet fra intervjuet med Fredrik og omhandlet de vanskelige beslutningene han måtte ta i rollen som EK-operatør. Tre av informantene var tydelige på at de hadde opplevd moralske utfordringer i forbindelse med utøvelsen av EK-virksomhet. På grunn av at denne typen tematikk fort kan inneholde operasjonell informasjon, gikk ikke informantene inn på spesifikke situasjoner i detalj. De løftet derimot frem utfordringer som de hadde opplevd på et overordnet plan. Det var for eksempel naturlig at en etterretningsenhet kommuniserte med beslutningstagere omkring informasjon som kunne påvirke oppdragsløsningen deres. Det var først og fremst i den sammenheng at disse veteranene opplevde situasjoner som de mente var moralsk utfordrende. Hovedsakelig gikk dette ut på at de i enkelte tilfeller følte på et press fra beslutningstagere om å verifisere spesifikke

---

<sup>391</sup> Waaler, Larsson, Nilsson, *Voldsbruk og livsfare*, 81-82.



informasjon. Dette kunne være informasjon som disse sjefene var avhengige av for å kunne agere på en gitt måte, for eksempel dersom de ønsket å bombe et mål. I den forbindelse oppstod det situasjoner der beslutningstagerne kunne være svært pågående i søken etter å få et positivt svar fra EK-enheten, slik at disse individene kunne løse sine respektive oppdrag på en gitt måte. Denne iveren beskrev Fredrik på følgende måte:

Det er enkelte tilfeller du tenker at jeg kan dette her, men bør jeg. Hva er det vi prøver å oppnå med dette her. Også sier man nei. Også har man beslutningstagere som er utrolig på, og prøver å presse en da. Og spesielt når man er ganske mye yngre, prøver å presse en da til å bare, ja med det her kan vi jo gjøre fordi vi gjorde noe lignende en eller annen gang (...). Vi har ofte tilfeller der folk prøver å presse oss til ting, til å gjøre ting som vi mener at kanskje vi ikke kan stå inne for.

I sitatet var Fredrik tydelig på at han ofte opplevde press fra beslutningstagere, og at dette presset var ekstra tyngende på grunn av aldersgapet mellom beslutningstagerne og han selv. Samtidig medga han at det av og til oppstod situasjoner der Fredrik opplevde å ha nok informasjon til å gi overordnet grønt lys til en viss handling, men at han på tross av dette valgt å si nei på bakgrunn av en personlig moralsk vurdering. To av de tre veteranene som ble nevnt innledningsvis, uttalte at de hadde kjent på dette presset fra beslutningstagere. Veteranene var også tydelige på at det kunne oppstå surmuling fra disse individene når de ikke fikk det svaret de ønsket seg.

Et annet moment som også kom frem i avsnittet ovenfor, var at Fredrik dro et skille mellom juridisk og moralsk beslutningsgrunnlag. Dette gjorde han ved å tydeliggjøre at det var enkelte tilfeller der han nødvendigvis ikke foretok en handling selv om han kunne det. I den sammenheng trakk han inn det normative spørsmålet, «men bør jeg». Dette gjorde også informanten Basse i sitt intervju, men mye mer eksplisitt. Han sa følgende: «jeg opplevde det mer som et moralsk dilemma enn et juridisk dilemma, for ROE-en var klar. Vi kunne gjøre det». ROE står for Rules of Engagements og er de reglene som soldatene til enhver tid må forholde seg til i en militær operasjon.<sup>392</sup> Basse beskrev her en situasjon der han hadde lov til å handle, men der moralske vurderinger vanskeliggjorde beslutningen. I denne spesifikke situasjonen snakket Basse om å «gi tommelen opp» for et angrep mot et gitt mål. Basse og Fredrik var alene i utvalget om å fremheve skilnaden mellom det juridiske og moralske beslutningsgrunnlaget og den effekten det tidvis hadde på avgjørelsene de tok.

---

<sup>392</sup> Forsvaret, *Forsvarets fellesoperative doktrine*, 51.



På den andre siden har vi informantene Albert og Gustav. Albert opplevde ikke at han møtte på noen betydelige moralske dilemmaer i forbindelse med sin oppdragsløsning, og uttrykte heller eksplisitt det motsatte. Han sa følgende: «men når det kom til sånn der jobbmessig, så. Vi gjorde ikke noe sånt moralsk. (...) ... der var det veldig sånn der klargjort på forhånd hva du hadde lov til og ikke lov til ...». Albert var tydelig på at han ikke opplevde noen form for moralske dilemmaer i EK-rollen. Gustav derimot trakk frem en annen moralsk problemstilling, og den dreide seg om etterretningssamarbeid. Det er ikke lenger en hemmelighet at Norge har hatt et tett etterretningssamarbeid med andre nasjoner i Afghanistan, noe som den amerikanske varsleren Edward Snowden sin kompromittering av hemmelige dokumenter i 2013 bidro til.<sup>393</sup> Gustav uttalte følgende: «jeg tror den største bekymringen min var at vi leverte informasjon til en partnernasjon, som ikke var like forsiktige med collaterale som oss». Her brukes «collaterale» som et uttrykk for sivile tap. På den måten påpekte Gustav at han under deployeringen kjente på en bekymring som gjaldt om han bidro til å sette sivile liv i fare, da på bakgrunn av mulige etterretningssamarbeid med land med en høyere aksept for sivile tap. Dette var en problemstilling som NRK også tok opp i kjølvannet av Snowden-saken, men da på et overordnet plan. Gustav trakk videre frem en spesifikk episode der han kjente på en usikkerhet omkring hva han ville gjort dersom han fikk bekreftet den informasjonen de var ute etter. Gustav var den eneste i utvalget som tok opp denne bekymringen, men samtidig er det et interessant tema sett i lys av debatten som raste da det omfattende etterretningssamarbeidet mellom USA og Norge ble kjent.<sup>394</sup> Det som lå i bunn av begge disse moralske dilemmaene, både presset fra beslutningstagere og etterretningssamarbeid, var at de gitte soldatene tydelig følte på et medansvar i den informasjonen de sendte videre. Basse uttrykte dette på en konkret måte: «det er ikke nødvendigvis at det er vi som hadde trykket på knappen eller avtrekkeren, men du vet likevel at du er skyld i at det skjedde». Det kom her tydelig frem at Basse følte et klart ansvarsforhold overfor den informasjonen som han videreformidlet og hvordan den blir brukt, da spesielt med tanke på de negative konsekvensene informasjonen kunne få for sivile. Denne tendensen har vi også sett at kom frem i Fredrik og Gustav sine intervjuer. De resterende fem informantene kom ikke inn på moralske betraktninger i forbindelse med EK-virksomheten, men trakk i stedet frem tidligere nevnte generelle dilemmaer. Samtidig skal det påpekes at samtlige av informantene som har opplevd moralske EK-dilemmaer, var tydelig å at de selv oppfattet at de tok riktige avgjørelser i de situasjonen de ble stilt ovenfor.

---

<sup>393</sup> Skille, «Norges hemmelige krig i Afghanistan».

<sup>394</sup> Skille, «Forsker mener E-sjefens åpenhet kan øke terrorfare».



Om EK-veteraner var i en særskilt posisjon tilknyttet det å bli utsatt for press fra beslutningstagere, sier ikke intervjumaterialet noe om. Det som derimot kom frem, var at tre av veteranene hadde opplevd ulike moralske dilemmaer tilknyttet rollen som EK-operatør. I den forbindelse vil et dypdykk i tematikken kunne bidra med viktig innsikt i hvilke særegne påkjenninger denne soldatgruppen ble utsatt for. Funn i denne sammenhengen vil potensielt kunne bli brukt til å forbedre utdanning og oppfølging av EK-soldater.

**Livet i felt.** Jeg har tidligere reflektert rundt hvordan de som var i truende kampsituasjoner, opplevde det. I dette underkapittelet vil jeg legge frem hvordan tilværelsen i felt var utenom kampsituasjoner. Jeg vil også trekke frem enkelt episoder som skilte seg ut, for å illustrere kompleksiteten i hva veteranene opplevde og hva de vektla i beretningene sine. Begrepet felt brukes i dette tilfellet om den delen av tjenesten som foregikk utenfor leirgjerdet til hovedbasen. Ifølge Albert, Even, Fredrik, Håkon og David var EK-enhetene en av de enhetene som var mest i felt. Livet i felt var derfor noe som utgjorde en stor del av tiden til EKKP-veteranene i Faryab. Samtidig vil jeg minne om noe som har blitt nevnt tidligere, nemlig at mye av tiden ute på oppdrag gikk til venting og kunne bli oppfattet som kjedelig. Jeg gjentar poenget, slik at leseren har dette i bakhodet når det gjelder livet i felt.

En ting som samtlige av veteranene påpekte, var at tilværelsen i Faryab var preget av rutiner. Dette gjaldt ikke bare livet i felt eller i leir, men fordelingen mellom dem. Even beskrev den overordnede rutinen på følgende måte:

Det var et mønster på det. Det var planlegging på oppdrag, kanskje i en, to eller tre dager. Så var det ut på oppdrag. Ja vanligvis fem til syv døgn var normalt ... Kom tilbake til camp så var det puss og gjøre klart til nytt oppdrag. Også var det å hvile noen dager da. Også begynte planlegging og sånt på nytt da. Så sånn gikk syklusen. At syklusen som Even beskrev gjaldt for samtlige veteraner, var sannsynlig. Samtidig var det naturlig at for eksempel oppdragets varighet varierte en del, men beskrivelsen gir en pekepinn på hvordan hverdagen til soldatene var strukturert. Dette ble tydelig gjennom David sin lignende beskrivelse av samme rutine. Dette til tross for at David tjenestegjorde flere år tidligere enn Even. David sa følgende:

Du var laget ditt og utstyret ditt og bil og ja.. Kjørte en plass og var der. Kjørte litt sånn over alt. Så etter en uke eller to reiste vi inn i leir. Dusjet og fikk mer drivstoff og mat og alt det der, også reiste vi ut igjen etter et par dager.

Uttalelsene til Even og David stemte godt overens til tross for at de var i Faryab med litt over to års mellomrom. På bakgrunn av dette var det logisk å konkludere med at den overordnede



rutinen var slik som David og Even beskrev den, også for de andre veteranene. Det vil si noen dager med planlegging av oppdraget, én til to uker med oppdragsløsning og tilbake i leir i noen dager for hvile og forberedelse på nytt oppdrag. Denne rutinen oppsummerte Basse veldig konkret, «enten så er du utenfor leirgjerdet og da gjør vi tingene våre, eller så er vi innenfor leirgjerdet og der forbereder vi eller driver etterarbeid». Samtidig skal det understrekes at Fredrik fortalte om tilfeller der de hadde vært på oppdrag i tre-fire uker i strekk, men dette fremstod mer som et unntak enn regelen.

Veteranene David og Håkon ga uttrykk for at også tilværelsen ut i felt var rutinepreget. De gikk ikke veldig i dybden på hva dette innebar, muligens av frykt for å si for mye. David sa følgende: «vi kom jo inn i en slags rytme på arbeidsoppgaver, arbeidstid, hviletid, kontroll på utstyr, biler og alt det greiene der». Det David snakket om her var viktige komponenter av lagsdriften ute i felt, og han var tydelig på at fordelingen raskt ble satt og at dette ble en vedvarende rutine. Håkon sa noe lignende:

Du gikk fort inn i en sånn der rutine på ting da. Du kjørte dit, du snakka med dem.

Altså det var ikke skyting hver dag. Det var ikke så heftig der i perioden jeg var der.

Så veldig mye sånn kjøre rundt, være i møter, snakke med folk. Så dagene gikk skikkelig inn i hverandre på et tidspunkt.

I utsagnene til David og Håkon kom det tydelig frem at de opplevde hverdagen som overordnet rutinepreget. Dette var også noe som implisitt kom frem i mange av de andre intervjuene, altså at tilværelsen var rutinepreget. I den sammenheng er mitt samlede inntrykk, etter å ha analysert samtlige intervjuer, at rutine utgjorde en meget stor del av hverdagen til veteranene i utvalget. Dette uavhengig av når de tjenestegjorde og hvor intens kontingenten var.

Ut over rutinepreget trakk tre av veteranene frem prestasjonsfokus og gode resultater som noe de husket spesielt godt fra tiden i Faryab. Basse, Gustav og Ingar var klare på at de opplevde et betydelig prestasjonsfokus. Ingar sa følgende: «du er fokusert på oppdraget, og du vil gjøre ditt beste. Så det er klart at prestasjon står jo i fokus her, og du er jo redd for å feile. Altså du har ikke lyst til å feile laget ditt». I uttalelsen kom det tydelig frem at Ingar opplevde et overhengende prestasjonsfokus, der det å prestere var en viktig del av tilværelsen. Det at veteranen presiserte at han kjente på en frykt for å ikke prestere, indikerer at prestasjonsfokuset opplevdes som meget sterkt for denne veteranen. En annen interessant del av uttalelsen til Ingar, var at han var redd for å feile «laget sitt». Dette er interessant fordi det kan være med på å synliggjøre hvor viktig lagsmedlemmene og laget som helhet var for





veteranene, noe jeg skal komme tilbake til på et senere tidspunkt. Veteranen Basse var også klar på at prestasjon stod sentralt. Han sa blant annet følgende:

Det blei kultur i laget om at vi skulle. Vi var der for å levere best mulig resultat og ha best mulig påvirkning på beslutningstagere. Og da gikk det jo, kall det sport i det da, og strekke strikken langt for at vi skulle klare å få til det. (...).

I likhet med Ingar var Basse tydelig på at han opplevde et betydelig prestasjonsfokus. Det at Basse eksplisitt påpekte at de var villige til å strekke seg langt for å få gode resultater, kan være med på å forsterke den sentrale rollen som prestasjon hadde. Det tyder på at prestasjonsfokuset var reelt for disse veteranene. Samtidig fører et genuint ønske om å prestere ofte også til at en presterer. I neste avsnitt skal vi se at flere av veteranene følte på en stolthet som følge av resultatene de oppnådde.

Basse, Fredrik og Gustav var tydelig på at de kjente på en mestringsfølelse både under og i tiden etter oppholdet i Faryab, da med tanke på hva lagene deres hadde prestert. Fredrik beskrev dette på følgende måte: «man har en følelse av stolthet, fordi man er litt stolt av seg selv og at man fungerer da i ganske. Ja i både stridskontakt, men også andre hendelser som man opplever som ganske stressende da». Både i sitatet, men også i intervjuet i sin helhet, var det tydelig at Fredrik bar på en mestringsfølelse over det han hadde prestert i Afghanistan. Det gjorde også Basse. Han sa følgende:

Det er jo ganske sterk yrkesstolthet i de yrkene. Jeg følte på en stolthet de gangene vi leverte inn. Det var ikke alltid vi skjønnte betydningen av det vi samlet inn der og da, fordi det blir mye puslebrikker som for oss bare er brikker da. (...). Så når vi da får tilbakemelding på at liksom det dere har fått nå gjør at vi skjønner hvorfor de gjør det her og at vi må tilpasse oss sånn og sånn. Det bidrar til yrkesstolthet, og at du føler nå har vi faktisk levert akkurat det vi skulle.

Basse kjente altså på en sterk yrkesstolthet, og at mestringsfølelsen han opplevde ved å levere underveis bidro til denne yrkesstoltheten. Samtidig kom det frem at det ikke var alltid at han var klar over informasjonens betydning, men at det da var svært tilfredsstillende å få tilbakemelding på at informasjonen hadde bidratt til å tette sentrale kunnskapshull. På den andre siden har vi situasjoner der veteranene visste hvor tidskritisk og viktig informasjonen de hadde fått inn var. I slike sammenhenger kunne operatøren avvike fra ordinært handlingsmønster og foreta en mer direkte handling. I den forbindelse uttalte Basse følgende:

Også har du selvfølgelig den andre delen av det, når du leverer tidskritisk informasjon til andre parter, som gjør at de kan gjøre valg som rett og slett bidrar til at vi redder liv



da, i situasjonen. Det gir jo en umiddelbar god følelse, men jeg tenker mer på den til det store bildet egentlig

Basse påpekte her at også denne delen av oppdragsløsningen bidro til å gi en solid mestringsfølelse, men at det egentlig var den vanlige prosedyren som opplevdes som mest givende. På lik linje med Basse og Fredrik var Gustav også tydelig på at mestringsfølelsen hadde en stor plass i opplevelsen av tjenestegjøringen. Det at har veteranene utviklet en stolthetsfølelse tilknyttet egen prestasjon, kom som kjent både frem i *Voldsbruk og livsfare*<sup>395</sup> og *Norske veteraner fra FN- og NATO-operasjoner*.<sup>396</sup>

Selv om tilværelsen i Faryab kunne være svært rutinepreget, inneholdt livet i felt også hendelser som skilte seg ut fra hverdagen. Det vil si episoder som veteranene husket spesielt godt og derfor valgte å løfte frem i intervjuene, da med unntak av kamphandlinger og moralske situasjoner. Episodene har ikke noen fremtredende fellestrekk, ut over at de avviker fra normalen og på den måten var minneverdige. Samtidig vil det være umulig for meg å redegjøre for dem alle, men jeg vil trekke frem noen eksempler. Dette vil jeg gjøre for å illustrere kontrastene i opplevelsene som veteranene trakk frem, men også for å gi leseren et helhetsinntrykk av hva tjenesten kunne inneholde. David trakk i så måte frem følgende:

Jeg husker spesielt fine soloppganger. Våkne i ørkenen på feltmadrass med morgensolen i ansiktet. Det var ganske fint, sitter der å nyte livet. Ellers så husker jeg kanskje litt sånn. De turene vi var på basarer og sånt. Vi kjøpte jo mat fra de lokale av og til, bare for å komme oss litt ut av bilen. Og for å få litt ferskere mat enn den boksmaten.

Hendelsene han beskrev her kan i utgangspunktet virke hverdagslige, men også trolig gjenkjennbare for de andre i utvalget. Det er naturlig at også de resterende veteranene opplevde fine soloppganger og turer på basarer, selv om ingen av dem eksplisitt trakk frem akkurat disse lystige situasjonene. Ingar derimot trakk frem en litt mer spenningsfylt situasjon:

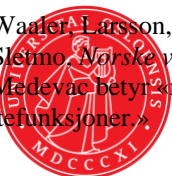
Vi hadde en ulykke hvor en bil falt ned i en, ja egentlig utenfor et stup. Falt ned fem meter, og da var det jo medevac<sup>397</sup> med helikopter. Det var svensker i bilen (...). Ja jeg tror det var tre som ble evakuert da med helikopter og en som vare var litt forslått. Det

---

<sup>395</sup> Waaler, Larsson, Nilsson, *Voldsbruk og livsfare*, 33.

<sup>396</sup> Sleimo, *Norske veteraner fra FN- og NATO-operasjoner*, 115.

<sup>397</sup> Medevac betyr «medisinsk evakuering av sykt og skadd personell». Regjeringen. «Beredskap og støttefunksjoner.»



gikk bra med alle sammen, men de var rimelig ut av det en periode der. Falt ned med pansret bil. Det er sikker ingen som brukte belte heller.

Bilulykken var en hendelse som Ingar dro frem i forbindelse med situasjoner han husket spesielt godt. Dette var også tilfellet ved sitatet fra David. Eksemplene viser litt av bredden med tanke på hendelser og momenter som veteranene løftet frem. Andre minneverdige feltøyeblikk var mange av de som allerede har kommet frem i tidligere temaer, som strid og moralske dilemmaer.

Avsnittet ovenfor kan gi inntrykk av at veteranene ikke trakk frem ulike kulturelle aspekter ved Afghanistan-oppholdet, men det gjorde de. Det var ingen tvil om at kulturelle inntrykk var en naturlig del av opplevelsen for samtlige veteraner. I den sammenheng trakk de spesielt frem levekårsforskjellen mellom Norge og Afghanistan, og de enorme lidelsene som lokalbefolkningen levde under. Samtlige informanter var tydelige på at det var tøft å se de forholdene som lokalbefolkningen, og da spesielt ungene, levde under. Even omtalte tema på følgende måte: «så det var jo klart at når du så unger på vinterstid. Det var minus. De løp rundt uten sko. Det var jo helt klart en hard livsførsel, så det er klart det er ting som gjør inntrykk». Even var her tydelig på at det gjorde spesielt inntrykk å se barn som hadde det tøft. Håkon portretterte en lignende oppfatning i forbindelse med hva som hadde gjort sterkest inntrykk ved oppholdet: «akkurat nå, så ville jeg nok sagt elendigheten der nede. Nå som jeg har unger selv på en måte, og er litt mer voksen og alt sånt no. De ungene der nede. Og de forholdene de lever under». Håkon opplevde altså, i likhet med Even, at de tøffe forholdene som barna levde under, var noe som gjorde veldig sterkt inntrykk. Hvilken type utfordringer denne typen erfaringer kunne medføre, var jeg inne på i forbindelse med generelle moralske dilemmaer. Det var overordnet tydelig at fattigdommen og lidelsene som veteranene bevitnet, gjorde inntrykk på samtlige veteraner og at disse inntrykkene fortsatt sitter godt i minnet deres den dag i dag. I neste avsnitt skal vi se på hvordan veteranene beskrev tilværelsen innenfor leirgjerdet.

**Livet i leir.** I likhet med livet i felt, ga veteranene uttrykk for at livet i leir var rutinepreget. Når det er sagt, så skal det nevnes at veteranene jevnt over brukte minimalt med tid på å snakke om tiden i leir. Det kan være en konsekvens av hvilke spørsmål jeg stilte veteranene, men det kan også være et tegn på at livet i leir var rutinepreget og mindre minneverdig. Etter å ha luftet problemstillingen for personer i veteranmiljøet i EK, er det overhengende sannsynlig at den første forklaringen er den korrekte. Likevel var det noen av veteranene som kom inn på tematikken. Basse sa følgende om tilværelsen:



Du trener. Er alt gjort så ligger du på senga og ser en film. Maten blir servert. Det er ingenting å ta stilling til da, så liksom du lever fullstendig i din egen boble. Veldig isolert, og der er en ting jeg har tatt med selv i å savne relativt ofte da, liksom den enkle tilværelsen. (...). Enten så er jeg på oppdrag, eller så driver jeg etterarbeid eller forberedelse. Og hvis jeg ikke gjør noen av de tingene, nei da tar jeg en løpetur, trener eller så ligger jeg på senga og ser film da på pc-en. Det er veldig enkelt.

Basse tegnet her et bilde av tilværelsen i leir som veldig enkel og rutinepreget. Dette samsvarte med den bekymringsløsheten som jeg var inne på i underkapittelet «følelser». Videre hevdet han at tiden primært gikk til forberedelse, etterarbeid, trening, avslapping og spising. Denne beskrivelsen stemte godt overens med uttalelser fra de andre veteranene.

En annen ting som kom frem i intervjuene, var at EK hadde sitt eget område i hovedleiren. Ingar beskrev dette på følgende måte: «inne i leiren der så var det jo et eget sånn avlokke for EK, så der var det litt mer sånn fritt spillerom». Håkon fortalte også om dette området: «vi hadde et eget område inne i hovedleiren, der kun personell med tjenstlig behov hadde tilgang. På grunn av at utstyret vi brukte var hemmelig, så var det sånn». Ingar tjenestegjorde tidlig i perioden og Håkon sent, slik at dette avlokke må ha eksistert i brorparten av det aktuelle tidsrommet. Om det var der i 2008, er noe usikkert, men sannsynlig. Som Ingar påpekte i sitt intervju ga dette avlokke EK-personellet friere spillerom, noe som de kommende episodene kan være et eksempel på. Både Håkon og Ingar fortalte nemlig om hver sin episode der de hadde fått tak i sprit. Ingar erkjente ikke at spriten ble drukket, men Håkon gjorde det. Sistnevnte sa følgende:

Da husker jeg at vi, og det er egentlig ulovlig å drikke. Du får ikke kjøpt noe alkohol der, men det var smugla inn litt sånt. Noe god konjakk og noe greier. Hvor vi, et par av oss i alle fall. Nei vi var vel tre/fire stykker, som satt og tok noen av dem og liksom snakke litt røverhistorier. Det husker jeg veldig godt.

Ut ifra «fritt spillerom»-utsagnet til Ingar og de to episoden med alkohol, så kan det virke som om det eksisterte en avslappet stemning innenfor EK-avlokket. Denne påstanden ble ytterligere forsterket ut ifra helhetsinntrykket mitt av intervjuene til Håkon og Ingar. Det alkohol-episodene ubestridelig indikerte, var at det eksisterte en vilje til å ta seg visse friheter blant disse tre/fire veteranene som Håkon refererte til. I tillegg til disse spesifikke hendelsene, kom det frem et bredt utvalg minneverdige situasjoner, som fant sted innenfor leirgjerdet. Dette inkluderte blant annet besøk fra kronprinsen, selvtesting av pepperspray og kjæledyr i form av en kneier. Med andre ord rommet livet i leir ikke bare den rutinepregede hverdagen,



men også positive enkeltepisoder som satte sitt preg på den respektive veteran sin opplevelse av tjenestegjøringen.

**Et unikt samhold.** Spesielt da veteranene ble sprut om hva de opplevde som givende med tjenesten, var det et ord som gikk igjen, og det var samhold. Samtlige veteraner, med unntak av to, uttrykte eksplisitt at det oppstod et unikt samhold innad i laget under tjenestegjøringen. Samtidig skal det presiseres at dette budskapet også var å spore i de resterende to intervjuene, men da i en mer subtil form. I forsøket på å beskrive dette fenomenet, brukte veteranene mange ulike ord og uttrykk, noen av disse var «vennskap», «kameratskap» og «bånd». Men det begrepet som ble brukt flest ganger og som jeg derfor har valgt å bruke som hovedbegrep, var samhold. Veteranen Even sa følgende:

Kall det en positiv ting jeg vil trekke frem, det er jo samholdet i det laget og alle de fine stundene vi hadde sammen da både når det var trening i camp. Det var tilberedning av måltider ute i felt. I tillegg til den sosiale dynamikken vi hadde.

Spesielt innad i laget da ute i felt. Det ble jo et sterkt samhold selvfølgelig etter hvert. I Even sitt utsagn kom det frem at han opplevde et spesielt sterkt samhold innad i laget. Samtidig lå det implisitt i presiseringen «innad i laget» at dette økte samholdet strakk seg utenfor lagssirkelen. Dette fikk han støtte i av Albert som sa følgende:

Alt var veldig sånn kameratslig da. Det var en fordel. Også at det var veldig sånn på tvers av andre avdelinger og. ja. (...). Det kjentes ut som man var på en sånn kamerattur egentlig. (...). Det synes jeg både var en fordel og at det var veldig annerledes i forhold til hjemme da.

I likhet med Even uttrykte Albert at det eksisterte et ekstra sterkt samhold innad i laget, da gjennom begrepet kameratslig. En annen ting som Albert poengterte var at dette samholdet strakk seg ut over bare lagskjernen og derfor også gjaldt folk fra andre avdelinger. Dette fikk han støtte fra Basse på. Samtidig skal det nevnes at det kun var Albert og Basse som eksplisitt trakk frem samhold i relasjon til soldater utenfor avdelingen. De resterende veteranene satte kun søkelys på fenomenet i lagsforband.

Veteranene Even og Gustav var også tydelig på at samholdet som oppstod i Faryab, var noe som fremdeles eksisterte. Dette er betraktninger som ikke nødvendigvis sier noe direkte om hvordan disse veteranene opplevde sin tjeneste i den angitte perioden, men indirekte så er det med på å belyse hvor sterkt det samholdet som oppstod i Faryab faktisk var. I den sammenheng sa Gustav følgende:



Jeg har noen venner som jeg kanskje. De jobber på andre siden av landet, men hvis jeg ringer de så tar de alltid telefonen eller hvis vi er i samme by så prøver vi alltid å ta kontakt. Og praten sitter like løst nå som den gjorde for ti år siden, når vi var i Afghanistan. Og det vil jeg si er noe av det beste på en måte, ja. (...). Det er noe jeg setter pris på i dag.

I sitatet kom det tydelig frem at samholdet som oppstod innad i laget i Afghanistan, var meget sterkt. Samtidig påpekte veteranene at dette samholdet hadde skapt vennsforbindelser som strakk seg helt frem til nåtid. Forbindelser som veteranen har satt ekstremt stor pris på. Even var like tydelig i sitt intervju på at dette også var tilfelle for han. Korte oppsummert opplevde veteranene et sterkt samhold under tjenestegjøringen. En tendens som også kom frem i *Voldsbruk og livsfare*, og som jeg redegjorde for i kapittel to.<sup>398</sup> Samtidig kan Even og Gustav sine beretninger fungere som en illustrasjon på hvor sterkt dette samholdet faktisk ble. Jeg vil avslutte avsnittet med et sitat fra Fredrik, som også kan være med på å forklare hvorfor samholdet ble så sterkt blant veteranene: «vennskapet oss imellom ble veldig dypt på grunn av forholdene som lå til grunn». Fredrik var en av veteranene som hadde en belastende tjeneste, og det var i den sammenheng at han trakk en parallell mellom de ekstreme situasjonene laget var i og samholdet som oppstod.

**Var veteranene forberedt på det som møtte dem?** Et av avslutningsspørsmålene i intervjuet handlet om Afghanistan-oppholdet korrelerte med de forventningene veteranene hadde før avreise. I den sammenheng kom det frem at seks av veteraner opplevde at de var godt forberedt på tilværelsen som møtte dem i Faryab. Dette var Basse, David, Even, Fredrik, Gustav og Håkon. Basse kom med følgende uttalelse: «jeg føler at den oppsetningen<sup>399</sup>, opptreningen og brifingene vi fikk. Det samsvarte veldig godt, så jeg følte at jeg var veldig godt skodd når jeg kom ned». Basse opplevde altså at han var godt forberedt på det som møtte han under tjenesten. Det som gikk igjen i intervjuene var at erfaringsutvekslingen mellom de som kom hjem fra operasjonsområdet og de som skulle ned, var noe av det som gjorde at veteranene følte seg godt forberedt. Dette kommenterte Basse, David og Fredrik. Sistnevnte sa følgende:

---

<sup>398</sup> Waaler, Larsson, Nilsson, *Voldsbruk og livsfare*, 32-33.

<sup>399</sup> Ifølge Håkon var oppsetning en periode på seks måneder, der fokuset var spesielt rettet mot tjeneste i Afghanistan. Det anbar intensiv trening på ulike deler av jobben soldatene skulle utføre i tjenesteområdet. Hva som inngikk i oppsetningen og hvordan den var utformet kan ha vært forskjellige ut ifra når den enkelte soldat tjenestegjorde.



Vi fikk ganske god erfaringsutveksling fra laget som hadde vært ute tidligere, både på opptreningen før deployeringen, men også før det. Kall det muntlig historier og brifer, så vi var ganske godt forberedt på det som kom. Vi fikk et ganske klart bilde på hva det var vi ville møte.

I utsagnet til Fredrik kom det frem at informasjonsflyten mellom av- og påtroppende personell var god og at dette gjorde at han opplevde å være forberedt. Dette var inntrykket Basse og David også satt med. På den andre siden har vi Albert. Han opplevde ikke at han var tilstrekkelig forberedt på det som møtte han i Faryab:

Det var nok litt annerledes, men det var fordi at vi var ute i en periode det begynte å bli et sånt skifte på ting. Man hadde jo hørt historier og debrifinger fra andre lag som hadde vært nede og da var det jo. Da skapte man seg et inntrykk ut av det. Men siden vi kom ned til en situasjon som begynte å bli litt verre, så forandret det litt på ting. Det bli litt mer sånn aha i forhold til det at, ja det skjer faktisk ting.

Albert opplevde altså et misforhold mellom de forventningene han reiste ned med og de erfaringene som møtte han. I den sammenheng kan det virke som at trusselsituasjonen i tjenesteområdet, var mer alvorlig enn hva han hadde forventet. Han begrunnet dette avviket med at han var ute i en periode der sikkerhetssituasjonen var tiltagende. Dette kan ha ført til at han hadde forventinger om å møte en relativ trygg sikkerhetssituasjon, noe som ikke stemte med virkeligheten. Den siste veteranen, Ingar, var tydelig på at han ikke husket hvilke forventinger han hadde til Afghanistan-oppholdet, men det kom ikke frem informasjon som tilsa at han følte seg uforberedt.

**Interne konflikter av ulik karakter.** To av veteranene fortalte i intervjuene sine om ulike interne konflikter som oppstod og utspilte seg i forbindelse med tjenestegjøringen i Faryab. Overordnet var disse konfliktene av en slik karakter at det vil være svært krevende, om ikke umulig, å redegjøre for dem uten å muliggjøre identifisering av de respektive informantene. På bakgrunn av dette vil jeg derfor behandle tematikken svært overfladisk og med et generelt ordlag. Jeg vil heller ikke nevne veteranenes pseudonymer, nettopp for å gjøre identifisering umulig. Til tross for mangelen på konkrete eksempler i dette avsnittet, mener jeg at det er viktig å synliggjøre temaets tilstedeværelse i utvalget. Dette fordi disse konfliktene var med på å forme hvordan veteranene opplevde tjenestegjøringen sin, noe som spesielt var tilfelle for to av veteranene. Situasjonene som ble nevnt i intervjumaterialet handlet om mistillit til en leder og mistillit til et lagsmedlem. Det som kom tydelig frem i intervjuene, var at disse situasjonene forårsaket en betydelig mengde frustrasjon og merstress hos de respektive



veteranene under tjenestegjøringen. I den sammenheng påpekte en av veteranene at mistillitssituasjonen gjorde at det eksisterte en usikkerhet innad i laget, noe som igjen opplevdes som en ekstra belastning. En belastning som ifølge han selv burde og kunne ha vært forhindret. Funn ifra *Voldsbruk og livsfare* slår fast at tillit «... øker muligheten for at [soldatene] mestrer som team under ekstremt press». <sup>400</sup> I den forbindelse kan de interne mistillitssituasjonene ha hatt en negativ effekt på lagenes evne til å mestre belastende hendelser.

**Bearbeiding av inntrykk og oppfølging i tjenesteområdet samt hjemme i Norge.** Et av spørsmålene i intervjuguiden handlet om hvilke muligheter veteranene hadde for å bearbeide sterke inntrykk under tjenestegjøringen. I den sammenheng var ikke fokuset å kartlegge hvilke bearbeidingsmuligheter som formelt sett eksisterte, men heller å kartlegge om veteranene opplevde at det fantes slike muligheter. Under intervjuene kom det frem informasjon som både omhandlet bearbeidingsprosesser og oppfølgingen veteranene opplevde nede i Faryab og hjemme i Norge. På bakgrunn av dette har jeg derfor valgt å dele tematikken i kategoriene «bearbeiding og oppfølging i Faryab» og «bearbeiding og oppfølging i Norge». Jeg vil starte med Faryab.

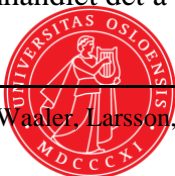
Da Håkon skulle prate om bearbeiding av inntrykk i tjenesteområdet, valgt han å dele temaet inn i to. Den første delen var «kultur» og den andre var «system». Under kultur var han tydelig på at delingskulturen innad i laget var svak, men at dette var noe han selv ønsket. Han sa følgende:

Jeg føler nok kanskje ikke at kulturen var der for å si ifra om ting. Og de gangene det ble sagt ifra om ting. Den ene gangen var som sagt det her med stridsvognminen, hvor det blei litt sånn greie bare. Hvor ligger listen på hva vi skal tåle på en måte, som ble den praten i stedet plutselig, og det kan jeg nok ha vært med på å påvirke veldig selv. At på en måte kulturen ikke blei å si ifra.

Stridsvognminen som ble nevnt her, var den samme som ble omtalt i underkapittelet «strid», der Håkon opplevde at enkelte lagsmedlemmer hadde et langt større behov for å snakke om hendelser enn hva han hadde. I den forbindelse antydte Håkon i sitatet over at listen ble flyttet til et høyere nivå, slik at det i hans lag ble en høy terskel for å snakke om ubehagelige opplevelser. Dette var han tydelig på at han selv bidro til. I en annen kontekst, som også omhandlet det å ta opp vanskelige ting, kom Håkon med følgende utsag: «dette er ikke noe

---

<sup>400</sup> Waaler, Larsson, Nilsson, *Voldsbruk og livsfare*, 174.





jævla syklubb hvor vi liksom skal kaste opp alle følelsene våre og lage masse greier. Her er det litt sånn, hold kjeft og gjør jobben du er satt til å gjøre. Litt kynisk sagt, men ja». I sitatet og i intervjuet i sin helhet, ble det dermed tydelig at Håkon opplevde at det innledningsvis var en altfor lav terskel til å si ifra om ting og at denne ble høyere etter at den ble justert internt. Når det kom til det organisatoriske systemet derimot, så sa han at det eksisterte et godt apparat med flere muligheter til å luften vanskelige ting, dersom en ønsket det. På den måten ga Håkon uttrykk for at oppfølgingsmulighetene i tjenesteområdet i utgangspunktet var gode, men at han selv, og laget, ikke benyttet seg av disse.

Håkon sin opplevelse av en laber delingskultur, skilte seg markant fra de andre veteranene. De opplevde at det ved behov, var rom for å dele tanker og følelser. I den sammenheng erfarte de at terskelen for å dele internt var lav. Dette kom spesielt til uttrykk i intervjuet til Basse. Han uttalte følgende:

Vi kjørte alltid en debriefing etter egentlig alle oppdrag, men de ble litt lenger etter de oppdragene som det var tyngre hendelser i. Hva man tenkte. Hva du følte. Hva du opplevde. (...). Men også luftet ut hvordan man reagerte selv da ... (...). Så jeg opplevde at det var veldig bra både for å få luftet ut, men også for dynamikken innad i laget da, altså tilliten blir jo mye større.

Basse beskrev således en lagskultur der det var rom for å luften vanskelige ting. Samtidig var han tydelig på at denne delingskulturen bidro til å skape tillit mellom lagsmedlemmene. Basse sin beskrivelse stemte godt overens med de seks andre veteranene sine uttalelser. Det skal understrekes at det ikke var like klar tale fra dem, men de ga også et overordnet inntrykk av at det eksisterte en god delingskultur innad i lagene deres. Gustav var på sin side klar på at hvor konstruktiv en debriefingssekvens ble, avhengte av hvem som valgte å uttrykke seg. Han sa følgende:

Men så var det litt sånn. Det har mye å si, altså hvem var du på oppdrag med. Hvem var det som tok ordet. Det var litt sånn tilfeldighet som spilte inn også, ikke sant. Så hvis man hadde vært på oppdrag med noen andre, også var det en felles debriefing med dem. Så var det en person som på en måte startet og var åpen og ærlig, så er det kanskje lettere for andre og være sånn også. Men hvis det var feil person som startet da, så er det ikke. Så kan det hende at det satte en litt sånn demper for ventileringen da Gustav var altså klar på at både gruppesammensetningen i debriefingen og hvem som valgte å ta ordet, kunne ha en avgjørende betydning for hvor konstruktiv bearbeidingsmuligheten ble. Dette kan være med på å belyse hvorfor Håkon sin oppfatning av delingskulturen var så



annerledes, fordi at individsammensetningen og lagskulturen gjorde at delevilligheten var minimal.

Under temaet «strid» ble vi kjent med at Fredrik og Basse hadde opplevd å kjøre på en veibombe, og hvordan denne hendelsen preget det videre oppholdet. I den sammenheng kom det frem at Fredrik opplevde mottakelsen han fikk i leir i etterkant av denne hendelsen, som svært positiv. Fredrik beskrev hendelsen slik:

Jeg følte meg så god ivaretatt når jeg kom inn til leir, og så det enorme apparatet som tok oss imot. (...). Det var et jævla hopprenn med hundre mann. Og de bare røsket fra oss alle tingene, bilen. Det var orden, og det var system. Det var prosess. Vi ble tatt rett inn til legene. Vi fikk mat. Alt var klargjort til oss. Hele systemet var tilrettelagt. Det ga en så enorm trygghetsfølelse, og fjernet en del av den der frykten for hva som kunne gå galt. Fordi jeg følte at hvis det skulle gå galt og det ikke skulle ende helt jævlig umiddelbart, så hadde man et godt system i ryggen som faktisk kunne ivareta en da.

Fredrik følte med andre ord at mottakelsen som han fikk når han returnerte til leir, var så god at han følte på en «enorm» ivaretagelse. Veibombe-opplevelsen må kunne kategoriseres som en traumatiserende hendelse. Ivaretagelsen han møtte i leir bidro derimot til at det ble lettere å bære denne belastningen. Tanken på at det eksisterte et solid apparat og system ved denne typen hendelser, gjorde det dermed enklere for Fredrik å håndtere faren for denne typen situasjoner fremover. Fredrik beskrev på den måten et system som håndterte alvorlige og traumatiske situasjoner på en svært god måte.

En annen veteran som omtalte elementer ved systemet og den oppfølgingen som skjedde i leir, var Basse. Han fortalte om en episode der avdelingen hjemme i Norge hadde bestemt at laget hans i Afghanistan skulle snakke med et stressmestringsteam<sup>401</sup>. Denne seansen beskrev Basse som pinlig, og årsaken til dette var psykologenes manglende kjennskap til hva laget drev med og hvordan det opererte. Basse sa følgende:

Og det opplevde jeg som en fantastisk flau affære. Fordi da kom det psykologer da som ikke hadde satt seg inn i hvem vi var, hva vi gjorde eller noen ting. Kulturen i miljøet var også litt da, at vi snakker ikke med folk utenfra. Så det var ingen som sa noen ting. (...). Det var sånn pinlig stillhet, og psykologen stakkar begynner liksom å

---

<sup>401</sup> Stressmestringsteamene «... har 4–7 ansatte, og alle er oppsatt med fagpersoner som enten er psykiatere eller spesialister i klinisk psykologi. (...). Teamene har (...) en beredskap for bistand og tilstedeværelse i operasjonsområdet dersom personellet skulle oppleve potensielt traumatiserende hendelser av et omfang som de militære lederne i operasjonen ønsker bidrag til å håndtere». St.meld. nr. 34 (2008-2009), 34.



grave da. (...). Og litt senere så spør han oss da ... (...). Ja hva slags enhet er dere? Er dere stort sett inne i camp eller er dere noe utenfor leirgjerdet? Det krevde all selvbeherskelse jeg hadde og ikke bare reise meg opp å gå fra det rommet. (...). Og da meldte vi videre at skal det her ha noe som helst for seg så må det være folk som kjenner miljøet, kjenner avdelingen, og som vi gjerne har pratet med før da.

Basse var tydelig på at tiltaket kunne ha hatt en konstruktiv effekt i bearbeidelsesprosessen, men at dette forutsatte at psykologen hadde hatt kjennskap til avdelingen og en relasjon til soldatene. Dette støttes opp av funn fra *Voldsbruk og livsfare*, der en allerede etablert relasjon trekkes frem som en avgjørende suksessfaktor ved bruk av psykolog og feltprest.<sup>402</sup> I Basse sitt tilfelle ble derimot sekvensen en pinlig og lite konstruktiv affære. Albert omtalte også hvordan han opplevde samtalen han hadde hatt med psykolog, men denne hendelsen fant sted i forbindelse med returen til Norge. Han beskrev situasjonen på følgende måte:

Det var nok litt samme som når vi møtte det psykologteamet når vi kom hjem å. Det er litt sånn der.. Jeg vet ikke hvor godt forberedt dem var da, men. Jeg følte mer at de bare var på en jobb også skulle du sitte og fortelle hva du hadde opplevd. Ja det bare virka litt sånn meningsløst kanskje, ja.

Albert var altså usikker på hvor godt forberedt psykologteamet som møtte han var, noe han mente påvirket kvaliteten på samtalen. Samtidig påpekte han ikke nøyaktig hvordan psykologen burde ha vært bedre forberedt, men det er logisk å anta at Basse sine momenter var overførbare til Albert sin samtale også. Det som ble tydelig i begge disse intervjuene, var at de opplevde samtalen med psykologen som meningsløs. Samtidig var de åpne for at slike samtaler kunne ha vært konstruktive, men da burde psykologen ha hatt inngående kjennskap til EK-lagets virksomhetsområde og en allerede etablert relasjon til soldatene. Det skal også fremheves at Albert trakk frem situasjoner fra andre veteraner der han mente at psykologsamtalen hadde vært givende for vedkommende, men ingen i mitt utvalg påpekte dette eksplisitt selv.

I kontrast til flertallet i utvalget, uttrykte to av veteranene misnøye med tanke på oppfølgingen de hadde opplevd hjemme i Norge. Veteranen Ingar måtte dra tidligere hjem fra sin kontingent som følge av en skade han pådro seg. Skaden krevde oppfølging av helsetjenesten hjemme i Norge, og det var i den sammenheng at han var svært kritisk til bistanden han fikk. Han beskrev episoden slik:

---

<sup>402</sup> Waaler, Larsson, Nilsson, *Voldsbruk og livsfare*, 161&178.



Det var vel en kontaktperson som skulle hjelpe meg med det, fra Forsvaret. Men det funka jo ikke i det hele tatt, for det var jo bare. Ja, så du har en yrkesskade da. (...). Da er det fem måneders ventetid på behandling. (...). Det er samme å bli skadet i Afghanistan som om du hadde falt på kontoret hjemme i Norge. (...). Det var et helvetes styr. Så da satt jeg med en følelse av å bli veldig lite verdsatt da.

Det kom tydelig frem at Ingar opplevde en brist mellom den behandlingen han hadde forventet og den faktiske medisinske oppfølgingen han fikk da han returnerte til Norge. Dette kom spesielt til uttrykk i sammenligningen mellom «å falle på kontoret» og det «å bli skadet i Afghanistan». Den bristen og den svake oppfølgingen, førte videre til at veteranen opplevde å bli lite verdsatt. I det samme tidsrommet som dette foregikk, var lagkameratene hans fortsatt i Afghanistan. Usikkerheten om hvordan det gikk med kollegaene, gjorde at perioden var krevende i utgangspunktet. I den forbindelse ser vi her hvordan et tøft møte med systemet hjemme i Norge, bidro til å gjøre hjemkomsten for veteranen vanskeligere enn den muligens ville vært dersom oppfølgingen hadde vært bedre.

Even var også kritisk til deler av oppfølgingen hjemme i Norge. Han mente at Forsvaret burde ha hatt et bedre system på å følge opp de veteranene som sluttet i perioden etter tjenestegjøringen. Denne kritikken korrelerer med det som jeg var inne på i underkapittelet «å komme hjem igjen». Her viste det seg at fire av veteranene mente det var en fordel å bli værende i Forsvaret etter endt tjeneste, fordi det ville gjøre det lettere å bearbeide inntrykkene fra Afghanistan-oppholdet. Dette var et tema som også preget Even sine refleksjoner, og han sa følgende:

Forsvaret burde kanskje hatt et system som ivaretar de som slutter også da. (...). Nå ble det jo etablert veterangruppe i EBN, noen år etterpå. Men jeg tror nok de var litt for sent ute da, for mange. Nå har jo jeg kanskje vært (...) litt heldige da. Jeg vil ikke si at jeg sliter noe i etterkant (...). Men jeg vet jo flere som gjør det da. Jeg tror kanskje at noen sånne tiltak tidligere hadde vært bra. Nå er jo kanskje én gang i året litt lite da, så jeg tror nok det skulle vært et annet tilbud, at du kan få snakke med noen. Sånner dersom det er et behov da.

Ifølge Even opplevde han at det eksisterte en mangel på tilbud for veteraner i perioden han tjenestegjorde, og at de tilbudene som kom muligens kom for sent for mange. Ifølge rapporten *En god alliert* var ivaretakelsesarbeidet i en kraftig utviklingsfase da veteranene i mitt utvalg tjenestegjorde, noe som kan være med på å forklare denne opplevelsen.<sup>403</sup> Samtidig skal det

---

<sup>403</sup> NOU 2016: 8, 182-183.



understrekes at de resterende veteranene overordnet virket fornøyde med oppfølgingen de fikk i Norge, noe som samsvarer med funn i *Norske veteraner fra FN- og NATO-operasjoner*.<sup>404</sup>

**Forholdet til de pårørende.** Noen av veteranene kom inn på hvordan de opplevde forholdet til sine pårørende under Afghanistan-oppholdet. I den sammenheng reflekterte Albert, Basse, David og Gustav over kommunikasjonen de hadde hatt med sine pårørende. Veteranene var samstemte om at de hadde hatt minimal kontakt med de hjemme under tjenestegjøringen, noe som var en konsekvens av at de tilbragte mye tid ute i felt og derfor ikke hadde muligheten til å ringe. I tillegg var det begrenset med telefoner i leir, som også gjorde at de holdt kommunikasjonen til et minimum. Basse beskrev dette på følgende måte:

Der nede så var vi jo isolert. Det var jo for all del gode internett- og telefonforbindelser, men det blei jo til at det var kø på det. Det var ikke så mange telefoner. Det var ikke så mange pc-er. Du prøvde å ikke okkupere mer tid enn det du strengt tatt trengte og i utgangspunktet så ville ikke jeg fortelle altfor mye hjem heller. Og jeg har inntrykk av at sånn var det relativt mange som tenkte, så da ble det til at du heller knyttet deg sterkere til gjengen der.

Basse valgte altså bevisst å ikke ringe mer en nødvendig, både av hensyn til de hjemme og til sine medsoldater. Albert og David var også tydelige på at kommunikasjonen hjem var svært begrenset, men i motsetning til hos Basse handlet ikke dette om at de ønsket å skåne de hjemme. Det handlet heller om at de ikke hadde et utstrakt behov for å ringe mer enn de gjorde og at mulighetene var få. I motsetning til Basse, som hadde en litt tilbaketrukket holdning til hvor mye han skulle dele med de hjemme, så var Gustav mer åpen. Han fortalte følgende:

Så ringte jeg jo hjem til mamma og.. Jeg pyntet jo på ting, men jeg sa jo ting som det var. Og selv om det sikkert var ubehagelig for hun å høre, på enkelte av episodene, så tror jeg det var godt for meg også bare få liksom snakket litt med noen som også kanskje ikke var der.

Gustav var altså ganske åpen med sine pårørende om det han opplevde under tjenestegjøringen. Dette til tross for at Gustav var i flere intense skuddvekslinger. Samtidig var han tydelig på at dette muligens var belastende for de hjemme, men at det hadde en positiv effekt på han selv. En interessant ting her var at Basse og Gustav hadde motsatte strategier angående hvordan kommunikasjonen med de pårørende ble gjennomført. Basse var

---

<sup>404</sup> Sletmo, *Norske veteraner fra FN- og NATO-operasjoner*, 115.



restriktiv, mens Gustav var åpen. Det samtlige veteraner var tydelig på, var at kommunikasjonen hjem var svært begrenset. I neste avsnitt skal vi se nærmere på relasjonen mellom veteran og pårørende.

Håkon fortalte i sitt intervju om en sterk episode med en av sine pårørende. Denne episoden ga innsikt i hvor krevende Afghanistan-tjenesten var på de som ble igjen hjemme. Håkon skulle reise ut på sin andre kontingent, og fikk i den anledning skyss av faren til flyplassen. Ved ankomst begynte faren å grine, noe som gjorde sterkt inntrykk på Håkon. Han beskrev episoden slik:

Det husker jeg jævlig godt for det var (...) bursdagen hans, så kjørte han meg til Gardemoen. Jeg hadde på meg uniform, og det tror jeg var første gangen jeg så (...) faren min gråte. I alle fall på veldig lenge. (...). Det var utfordrende, fordi da (...) skjønte jeg at det kanskje ikke var helt uproblematisk. (...). Han hadde nok et annet refleksjonsnivå. Hvilken risiko det innebærer, og at du ser det på han, så kanskje går det litt over på en selv. (...). Det var litt vondt å dra fra noen som griner (...) da, så du så at det var liksom. Det betydde noe spesielt da. Og da, da var det vondt å dra.

Under intervjuet var det åpenbart at episoden satt friskt i minne, og at hendelsen hadde gjort et sterkt inntrykk. Håkon hadde selv ikke reflektert nevneverdig rundt hvor krevende tjenestegjøringen var for hans nærmeste, og var tydelig på at hendelsen ble en øyeåpner i så måte. Samtidig kom det frem at farens reaksjon også påvirket Håkon, da det gjorde det tøffere for han å reise. Episoden blir også et kikkhull inn i hvordan tilværelsen til pårørende kunne være, og da i dette tilfelle spesielt foreldre. Kombinasjonen av Håkon sine tanker og farens reaksjon, antyder at avreisen var en emosjonell svært tung situasjon for dem begge. I likhet med Håkon reflekterte Fredrik over hvordan tjenestegjøringen påvirket de hjemme. Fredrik opplevde som kjent både en veibombe og flere skuddvekslinger. I den sammenheng uttrykte han følgende:

På personlig plan, så hadde jeg akkurat forlovet meg. Så det hadde jo en naturlig innvirkning på meg, fordi man tenker at shit om det skulle gå galt nå så er det liksom. Det er ikke bare meg, men det påvirker så mange fler da plutselig.

Fredrik var tydelig på at forlovelsen gjorde at det vokste frem en dypere refleksjon omkring de potensielle konsekvensene av tjenestegjøringen. På den måten fungerte begge episodene, Fredrik sin forlovelse og Håkon sin avskjed med faren, som en øyeåpner omkring situasjonen til de pårørende. Samtidig var det sannsynlig at disse hendelsene forårsaket stress hos veteranene, da begge to ga uttrykk for at hendelsene var ubehagelige. Dette samsvarer også



med funn fra *Voldsbruk og livsfare*, der det å utsette pårørende for uro ble trukket frem som en vanlig faktor til moralsk stress.<sup>405</sup>

**Hvordan påvirket Taliban sin maktovertakelse veteranene?** Del to av problemstillingen handlet som kjent om å finne svar på i hvilken grad Taliban sin maktovertakelse høsten 2021 har påvirket veteranenes syn på egen tjenestegjøring. I den sammenheng kom det tydelig frem at samtlige veteraner hadde forventet en tilbakekomst av Taliban. Albert uttrykte dette på følgende måte:

Det var bare sånn som måtte skje tenkte jeg. For når man så dem som man dreiv å jobba med der nede, som var lokale, så skjønnte man at dem her kommer ikke til å klare å styre noe som helst. Så at det skjedde, det var ikke noe bombe.

Albert mente altså at maktovertakelsen var noe han følte lå i kortene allerede da han tjenestegjorde i Afghanistan, noe som Basse og David også var tydelige på. I sitatet kom det også frem at det var kvaliteten på de lokale samarbeidspartnerne som hovedsakelig skapte denne overbevisningen, noe som David også fremhevet. Basse derimot tilla den manglende evnen NATO hadde til å holde og bygge opp et område i Faryab, som grunnen til at dette ble tydelig. Uavhengig av årsak, så opplevde disse veteranene at de allerede under tjenestegjøringen kunne ane en fremtidig maktovertakelse. De resterende veteranene utdypet ikke eksakt når de følte at Taliban sin tilbakekomst ble tydelig, men de var klare på at det lå i kortene. Sannsynligvis var denne forventingen med på å forberede veteranene på nyheten om at maktskiftet faktisk kom til å bli en realitet, og kanskje har nettopp dette vært med på å redusere effekten skiftet har hatt på veteranene. I neste avsnitt skal vi nemlig se at påvirkningsgraden i dette utvalget har vært meget begrenset.

Samtlige veteraner uttrykte klart og tydelig at maktovertakelsen ikke hadde påvirket deres syn på egen tjenestegjøring. Det som i tillegg kjennetegnet svarene på dette spørsmålet, var at de kom raskt og uten nøling. Dette kan tyde på at det ikke eksisterte noen tvil hos veteranene, og at de dermed var overbevist om at resultatet ikke hadde hatt noen nevneverdig innflytelse på totalopplevelsen. Veteranene ga blant annet følgende svar: «Nei. På ingen måte», «Nei. Nei. Nei. Ikke i det hele tatt» og «nei det har det ikke gjort». Som sitatene gir uttrykk for, var svarene jevnt over bastante og umulige å misforstå. I den sammenheng kom Ingar med en interessant forklaring på hvorfor resultatet hadde hatt en svært liten innvirkning. Han sa følgende: «Mye av de refleksjonene jeg har delt rundt hva jeg opplever som eget

---

<sup>405</sup> Waaler, Larsson, Nilsson, *Voldsbruk og livsfare*, 77.



bidrag i det store bilde. De har jeg jo gjort meg for lenge siden, så det har hatt veldig lite å si for min persepsjon av egen nytte der nede da». Ingar påpekte altså at de refleksjonene han hadde gjort rundt hva hans egen tjeneste hadde bidratt til, de hadde han gjort for lenge siden. På bakgrunn av dette hadde ikke maktovertakelsen noen spesiell betydning på totalopplevelsen, og den hadde heller ingen tilbakevirkende kraft. Men om dette var årsaken til at de andre veteranene også ikke ble nevneverdig påvirket av resultatet, kom ikke frem i intervjuene.

En annet moment som Ingar var inne på i sitatet over og som jeg også spurte samtlige veteraner om, var hva de opplevde at deres eget bidrag i Afghanistan hadde bidratt til. I den sammenheng trakk veteranene frem flere konkrete momenter. Det som kjennetegnet disse, var at de var på mikronivå. Basse og Fredrik opplevde at de hadde bidratt til å redde norske menneskeliv, noe de var veldig stolte over. Håkon, David, Ingar og Basse trakk frem den positive påvirkningen de hadde hatt på lokalbefolkningen, da for eksempel i form av å kunne gi de mat og vann, men også gjennom at de hadde bidratt til å muliggjøre oppbygning av infrastruktur. Albert, Even og Gustav satte søkelys på at de hadde løst oppdrag på en god måte i lagsforband. Felles for alle disse momentene, er at de primært var knyttet til tiden de skjedde i og derfor ikke endret seg i lys av at landet fikk en ny maktelite. Dette kan være med på å forklare hvorfor samtlige veteraner var så tydelige på at maktskiftet ikke har påvirket deres syn på egen tjenestegjøring.

Når det er sagt, kom det frem informasjon som tydet på at en veteran faktisk mente at maktovertakelsen hadde satt noe preg på opplevelsen. Håkon sa følgende:

Det påvirker egentlig ikke hvordan jeg ser på det, men hvordan andre ser på det. Som jeg sa i stad på en måte, hvordan jeg kan snakke med andre om det. Det gjør det litt annerledes da. For da har man ikke gjort den endringen man ble sendt ned for å gjøre. Så mye penger man dytta inn, så mange liv, så lenge man stod der nede, også er de samme folka tilbake til makten. Den blei vanskelig å svelge, spesielt for de som har mista noen. Så det er det lille snevet jeg tenker at det er kjipt, for da betyr det ikke så mye, det jeg har gjort.

Det kom her frem at Håkon opplevde at resultatet på konflikten hadde påvirket opinionen sin mening omkring krigen i Afghanistan i negativ retning, noe som gjorde det vanskeligere å prate om det han hadde vært en del av. Denne uttalelsen korrelerte med et element som jeg løftet frem tidligere i kapittelet, nemlig at veteranen følte at venner og familie var minimalt interesserte i det han hadde opplevde i Afghanistan. I den sammenheng kan resultatet ha bidratt til å gjøre det enda vanskeligere å snakke om tjenesten. Når det er sagt, skal det sies at





Håkon brukte beskrivelsen «det lille snevet» som indikerte at påvirkningsgraden var svært liten og at han i realiteten ikke anså dette som problematisk. Med bakgrunn i det skal ikke funnet overdrives, men det var interessant at det akkurat var Håkon som løftet frem denne problemstillingen, da dette sammenfaller med hans tidligere uttalelser.



## Avslutning

---

Formålet med denne oppgaven har vært å få innsikt i hvordan veteraner fra EKKP har opplevd sin tjeneste i Afghanistan. Sekundært har det vært å kartlegge om Taliban sin gjenerobring av makten har påvirket denne opplevelsen. I den sammenheng har jeg intervjuet åtte veteraner med bakgrunn fra den norske PRTen i Faryab. Veteranene har delt sine personlige historier og tanker omkring egen tjenestegjøring. Det er disse beretningene som konklusjonen bygger på.

Veteranene tjenestegjorde i perioden 2008 – 2012. Dette var en periode der sikkerhetssituasjonen i landet forverret seg ganske kraftig. Denne trenden ser ut til å ha påvirket hvordan veteranene har opplevd sin tjeneste. Der de som tjenestegjorde sent i perioden som regel har vært utsatt for flere og tyngre kamphandlinger, enn de som tjenestegjorde tidlig. For de som tjenestegjorde sent, var ulike stridssituasjoner de erfaringene som satt sterkest i kroppen og som preget innholdet av intervjuene.

Stridsopplevelsene bestod av tre ulike situasjonstyper. Det var veibombe, skuddveksling samt angrep på andre egne. Det å bli direkte utsatt for en veibombe, satte sitt preg på oppholdet. Først og fremst gjennom at eksponeringen var belastende i seg selv, men også gjennom å påføre veteranene frykt for å havne i lignende situasjoner. En av veteranene påpekte at eksponeringen medførte en tydelig emosjonell reaksjon og at dette var tidspunktet da han fryktet mest for eget liv. Veibombetrusselen var en trussel som veteranene opplevde som krevende å forholde seg til, da den kontinuerlig utgjorde en fare. Det uttrykte også enkelte av de som ikke direkte hadde blitt utsatt for dette stridsmiddelet.

Seks av veteranene hadde opplevde å bli beskyttet av fienden, men intensiteten og alvorlighetsgraden i disse situasjonen var svært varierende. Videre redegjørelse gjelder de mer alvorlige hendelsene. Veteranene opplevde disse skuddvekslingene som belastende. I den forbindelse fremprovoserte hendelsene en frykthølelse i kroppen. Dette var en følelse som kunne dukke opp igjen da de befant seg i situasjoner som minnet om tidligere scenarioer, noe som korrelerte med opplevelsen av veibombe. Andre reaksjoner som kom frem, var redusert situasjonsforståelse og mestringsfølelse.

Den siste typen stridsopplevelse som ble nevnt, var angrep på andre egne. Fire av veteranene uttalte at det var krevende å vite at kollegaer var i kamp uten å ha muligheten til å gripe inn. I den sammenheng kjente de på en overhengende frustrasjon og bekymring.

Veteranene ble stilt flere spørsmål tilknyttet hvilke følelser som var spesielt til stede eller fraværende under tjenesten i Faryab. Det som gikk igjen var at veteranene kjente på et



ekstra høyt spenningsnivå i kroppen, noe som spesielt var tilfelle i starten av tjenestegjøringen. Videre utalte enkelte veteraner at mye av tiden gikk til venting og at dette kunne oppleves som kjedsommelig. Humor ble også trukket frem, men på ulike måter. To av veteranene opplevde en aktiv bruk av galgenhumor, da spesielt i forbindelse med potensielt traumatiserende hendelser. Som kontrast til dette var en veteran tydelig på at humor hadde en generelt nedjustert rolle under tjenestegjøringen. To av veteranene opplevde en økt aggresjonsfølelse i kroppen og knyttet dette til det forhøyede spenningsnivået. Videre fortalte fire veteraner at de følte på en frihet fra hverdagslige bekymringer, noe som opplevdes som en lettelse og en avlastning i situasjonen de befant seg i.

Veteranene vendte på et eller annet tidspunkt hjem til Norge. I den forbindelse kom det frem at flere av veteranene opplevde utfordringer tilknyttet det å dele erfaringene sine med familie og venner. Utfordringene var enten at veteranene opplevde en manglende forståelse hos samtalepartner eller at disse personene ikke viste tilstrekkelig interesse for tematikken. Dette opplevde enkelte av veteranene som tungt og det krevde en rask omstilling. Videre var fire av veteranene klare på at de opplevde det å bli værende i Forsvaret etter endt tjeneste i Afghanistan som en fordel. En begrunnelse for dette var at det å omgås tidligere medsoldater var viktig i bearbeidingsprosessen. I intervjuene kom det også frem noen funn angående hjemkomsten som skilte seg ut. En av veteranene fortalte om en hendelse der han opptrådte på en unormal måte, da han under en kjøretur var i ferd med å gå ut av bilen for å sikre en bakketopp. En annen veteran fortalte at han i et par måneder etter hjemkomst var ekstra sensitiv for kritikk angående oppdraget i Afghanistan, noe som gjentok seg etter hver kontingent. Overordnet understreket samtlige veteraner at de opplevde at tjenestegjøringen hadde vært et gode for livet, og flere av de var tydelige på at tjenesten hadde ført til betydelig personlig utvikling. Når det er sagt, trakk to av veteranene frem en episode som kastet en liten skygge over tjenesten. Hendelsen gikk ut på at en tolk som de hadde brukt ble drept noen år etterpå. Dette erkjente veteranene var tunge nyheter å få.

Flere av veteranene opplevde forskjellige typer moralske dilemmaer i Faryab. Det var dilemmaer tilknyttet EK-virksomhet samt mer generelle dilemmaer. En av de generelle omhandlet i hvilken grad veteranene skulle gripe inn i sivile anliggende. Tendensen var at dette var opp til den enkelte soldat, noe som medførte ulik praksis og eksempler på intern uenighet. I den forbindelse var to veteraner tydelig på at de tok mer og mer følelsesmessig avstand fra lidelsene de observerte underveis i tjenestegjøringen. Videre kom det frem dilemmaer som omhandlet afghanske allierte. Overordnet gikk disse ut på om veteranen skulle stanse afghanske samarbeidspartnere i å utøve vold mot dyr og mennesker. Noen av



veteranene opplevde også at de havnet i moralske dilemmaer tilknyttet EK-virksomhet. Primært gikk disse ut på at beslutningstagere la press på EK-veteranene for å få bekreftet den informasjonen de ønsket seg. Dette presset opplevde flere veteraner som tyngende. I den forbindelse sa to veteraner at de ved enkelte tilfeller hadde sagt nei til handlinger som ifølge regelverket hadde vært innafor å si ja til. Årsaken til dette var egne moralske vurderinger. Et annet dilemma som kom fram, gjaldt etterretningssamarbeid. En veteran var i den sammenheng usikker på om informasjonen han bekreftet kunne bli brukt til å rettferdiggjøre angrep hos andre nasjoner. Det vil si nasjoner som hadde en mer liberal terskel for å iverksette for eksempel bombing.

Livet i Faryab var preget av rutiner. Den overordnede rutinen bestod av planlegging på oppdrag inne i leir, én til to uker på oppdrag i felt og tilbake i leir i noen dager for hvile og forberedelse på nytt oppdrag. Ute i felt var også tilværelsen primært preget av rutiner, da oppdragsmønsteret og drift av laget fulgte visse mønstre. Samtidig var flere av veteranene tydelig på at det eksisterte et klart prestasjonsfokus. Naturlig nok kom dette spesielt til uttrykk i felt, da oppdragene skulle løses. I den forbindelse kjente enkelte på en sterk mestringsfølelse. En følelse som de var tydelige på at strakk seg frem til nåtid. Videre var kulturelle inntrykk en naturlig del av opplevelsen ute i felt. Her gjorde spesielt levekårsforskjellen mellom Norge og Afghanistan og lidelsene de så, spesielt inntrykk. Livet i felt kunne selvfølgelig også inneholde mer uvanlige opplevelser også, blant disse har vi tidligere nevnte stridssituasjoner og ulike moralske dilemmaer.

Livet i leir var også rutinepreget. Tiden gikk til forberedelser, etterarbeid, trening, avslapping og spising. Samtidig kom det frem at EK-enhetene hadde sitt eget område inne i hovedleiren der kun autorisert personell hadde tilgang. Innenfor dette området virket det som at veteranene opplevde atmosfæren som mer avslappende. Dette kan episodisk konsumering av alkohol være et tegn på, noe som var forbudt for norske soldater. Videre trakk veteranene frem andre minneverdige episoder som besøk av kronprinsen, selvtesting av peppersprat og kjæledyr i form av en kneler. Livet i leir rommet altså ikke bare den rutinepregede hverdagen, men også positive enkeltepisoder som satt sitt preg på tjenesten.

En sentral del av Afghanistan-opplevelsen for samtlige veteraner, var det unike samholdet som de opplevde at oppstod i tjenesteområdet. De var alle tydelige på at kameratskapet som oppstod var unikt og sterkt. I den sammenheng fortalte to av veteranene at de fortsatt den dag i dag har forbindelse med tidligere medsoldater, og dyrker dette vennskapet.



Veteranene ga overordnet inntrykk av at de var godt forberedt på det som møtte de i Faryab. Flere av veteranene var tydelige på at informasjonsflyten mellom av- og påtroppende personell var meget god og at den opptreningen de fikk i forkant forberedte dem på hva de hadde i vente. Det var kun en veteran som var uenig i dette. Han opplevde at trusselsituasjonen i området var mer alvorlig enn hva han hadde forventet.

For noen av veteranene var interne konflikter med på å prege tilværelsen. Disse konfliktene bestod primært av mistillit til en leder og til et lagsmedlem, noe som forårsaket en betydelig mengde frustrasjon og merstress. Den ene veteranen var videre klare på at mistilliten førte til at det oppstod en usikkerhet i laget, noe som forplantet seg i gruppen og skapte en ekstra belastning.

I intervjuene kom det frem informasjon om hvordan veteranene hadde opplevd oppfølgingen i tjenesteområdet, men også hjemme i Norge. Overordnet var veteranene fornøyd med oppfølgingen i Faryab. Det var et system på plass for å ivareta soldatene på ulike plan. En av veteranene som returnerte til leir etter å ha kjørt på en veibombe, fortalte at mottakelsen han fikk da gjorde at han følte på en enorm ivaretakelse. Videre kom det frem at det eksisterte bearbeidingsmuligheter, dersom noen hadde behov for å snakke med noen. Samtidig var to av veteranene kritiske til samtalene de hadde hatt med psykolog både i tjenesteområdet og i forbindelse med hjemkomst. Veteranene opplevde samtalen som unyttig og at psykologen manglet en relasjon til soldatene samt tilstrekkelig innsikt i lagets og avdelingens virke. Videre fortalte veteranene at det var rom for å ta opp vanskelig ting innad i laget, noe som en av veteranene var uenig i. I den forbindelse kom det frem at individsammensetningen og hvem som valgte å ta ordet kunne være avgjørende for hvor konstruktive disse debriefingssekvensene ble. Det kom også frem at toleransegrensen for hvilken type hendelser som det var nødvendig å prate om, kunne variere mellom lagene og internt.

Når det gjaldt oppfølgingen soldatene fikk hjemme i Norge, var to av veteranene misfornøyd. Den ene ble sendt hjem fra Faryab som følge av en skade. I den sammenheng var han svært kritisk til den medisinske oppfølgingen han fikk, noe som førte til at han følte seg lite verdsatt. Den andre veteranen mente at Forsvaret burde ha vært bedre til å følge opp veteraner som sluttet i kjølvannet av Afghanistan-oppholdet. Veteranen opplevde altså at det eksisterte en mangel på tilbud for veteraner i perioden han tjenestegjorde.

Flere av veteranene reflekterte rundt hvordan de opplevde forholdet til sine pårørende. Disse var samstemte om at kontakten hjem var minimal, noe som primært var en konsekvens av at forholdene ikke lå til rette for en bedre kommunikasjon. Når det gjaldt dialogen med



hjemmet kom det frem at veteranene hadde ulike strategier, der noen var mer restriktive enn andre i sin informasjonsdeling. Videre fortalte to av veteranene om enkelte episoder der de reflekterte rundt situasjonen de pårørende befant seg i. I den forbindelse var det sannsynlig at disse hendelsene påførte veteranene stress, da begge to erkjente at episodene var ubehagelige.

Avslutningsvis er spørsmålet om Taliban sin tilbakekomst og maktovertakelse har påvirket hvordan utvalget har opplevd sin tjeneste i Faryab. Samtlige veteraner var selv tydelige på at dette ikke var tilfellet. I den forbindelse kom det frem noen mulige årsaker til den manglende påvirkningsgraden. En av disse kan være at veteranene over tid har vært klar over i hvilken retning konflikten var på vei og dermed har hatt god tid på å forberede seg mentalt. En annen mulig forklaring som kom frem, var at de refleksjonene omkring hva egen tjeneste hadde bidratt til, de hadde blitt gjort langt tilbake i tid. Som følge av dette hadde maktovertakelsen liten påvirkning på totalopplevelsen. En siste mulig årsak var de momentene veteranene mente at egen tjenesten hadde bidratt til, de ble ikke påvirket eller endret gjennom et regimeskifte. På den måten påvirket ikke resultatet synet de hadde på egen tjenestegjøring.

Likevel kom det frem informasjon som tydet på at resultatet hadde hatt en innvirkning på en veteran. Han ga uttrykk for at resultatet hadde medført at opinionen så negativt på det norske bidraget i konflikten, noe som gjorde det vanskeligere å prate om det han hadde vært med på. Det skal understrekes at veteranen var tydelig på at påvirkningen resultatet hadde hatt, i prinsippet var ubetydelig. Likevel kan dette være med på å belyse en mulig påvirkning som resultatet av konflikten har hatt på enkelte veteraner.

Intervjuguiden jeg har brukt vil ha virket styrende for hvilken informasjon som kom frem i intervjuene, og dermed vil den også ha hatt innvirkning på hva slags funn jeg har kunnet gjøre i denne undersøkelsen. Andre spørsmål kunne ført til at hittil ukjente sider av opplevelsen ville kommet frem. Samtidig spurte jeg veteranene om det var noe som ikke hadde kommet frem i intervjuene, noe som kan sies å delvis kompensere for denne feilkilden. Videre er det logisk at andre forskere vil ha kunnet kodet og tematisert materialet annerledes, men det er likevel sannsynlig at de samme funnene ville ha eksistert i materien. Mitt inntrykk er at veteranene jeg har intervjuet har vært sannferdige og åpne, og videre at forskningsresultatet er rimelig og gyldig, dog ikke generaliserbart for EK-veteraner generelt. Når det er sagt har prosjektet en klar begrensning ved at veteranene ikke har hatt mulighet til å gå inn på operasjonelle temaer. Dette kan ha ført til at sentrale opplevelser ved denne delen av tjenesten mangler i oppgaven..



Overordnet har det kommet frem få opplevelseselementer i utvalget som skiller EK-veteranene nevneverdig fra andre veteraner som tjenestegjorde i den samme perioden. På bakgrunn av dette er hovedtendensen at veteranene i utvalget har hatt lignende opplevelser som andre Afghanistan-veteraner med tilsvarende belastningsgrad har hatt og fortalt om. Samtidig har intervjuene belyst at enkelte veteraner har opplevd moralske dilemmaer tilknyttet EK-virksomhet. Disse dilemmaene har ikke vært belyst tidligere, og gir dermed ny innsikt i hvilke moralske utfordringer som denne veterangruppen har vært stilt overfor. I lys av dette funnet vil jeg tilråde at det gjennomføres mer forskning spesifikt på moralske dilemmaer tilknyttet rollen som elektronisk krigføringsoperatør. Mer dyptgående forskning på dette området, vil kunne ha verdi opp mot oppfølging og utdanning av denne soldatgruppen i fremtiden. Samtidig vil dette kunne bidra til at vi får et mer komplett bilde av hvordan norske veteraner har opplevd det å tjenestegjøre i Afghanistan. I den forbindelse vil jeg oppmuntre EBN til å i større grad åpne opp og tilrettelegge for forskning på deres veteraner, da dette potensielt vil kunne bidra til at viktige beretninger kommer frem samt til at veteranene får bedre oppfølging.



## Muntlige kilder

---

### Intervjuer:

Informant 1, Albert,	22.08.22
Informant 2, Basse,	15.08.22
Informant 3, David,	19.08.22
Informant 4, Even,	18.08.22
Informant 5, Fredrik,	15.08.22
Informant 6, Gustav,	17.08.22
Informant 7, Håkon,	21.08.22
Informant 8, Ingar,	19.08.22

### Gjennomlesning og samtale:

Informant 2, Basse	01.05.23
Informant 7, Håkon	15.04.23





## Litteratur

---

- Andresen, Astri, Sissel, Rosland, Teemu, Ryymin, Svein Atle, Skålevåg. *Å gripe fortida : innføring i historisk forståing og metode*. 2. utg. Oslo: Samlaget, 2015.
- Berdal, Mats. «A Mission Too Far?: NATO and Afghanistan, 2001–2014». I *War, Strategy and History: essays in honour of Professor Robert O'Neill*, redigert av Tamara Leahy og Daniel P. Marston, 155-178. Australia: ANU Press, 2016.
- Bergmann, Pia. *Derfor er vi i Afghanistan! En analyse av norske myndigheters begrunnelse for engasjementet i Afghanistan 2001-2013*. Masteroppgave. Universitetet i Oslo. 2014.
- Blix, Tom Christian. *Skivebom eller inertier? Syv soldater forteller om forventninger og opplevelser i forbindelse med Afghanistan*. Masteroppgave. Universitetet I Oslo. 2007.
- Bøe, Hans Jakob, Andreas Espetvedt, Nordstrand, Haakon Gabrielsen, Engen, Christer Lunde, Gjerstad, Lars-Petter, Bakker, Siri, Thoresen, Marianne Skogbrott, Birkeland, Ines, Blix. *Afghanistan-undersøkelsen 2020: Veteraners erfaringer, helse og livskvalitet etter tjeneste i Afghanistan 2001-2020*. Forsvarets sanitet - Institutt for militærpsykiatri og stressmestring, 2021.
- Bøhn, Henrik, Magne, Dypedahl. *Veien til interkulturell kompetanse*. Bergen: Fagbokforlaget, 2009.
- Datatilsynet. «Anonymisering av personopplysninger.» Oppsøkt 09.09.22.  
<https://www.datatilsynet.no/globalassets/global/dokumenter-pdf/skjema-ol/regelverk/veiledere/anonymisering-veileder-041115.pdf>
- . «Hva er en personopplysning?» Oppsøkt 27.06.22.  
<https://www.datatilsynet.no/rettigheter-og-plikter/personopplysninger/>
- . «Korona og personvern på arbeidsplassen.» Oppsøkt 20.07.22.  
<https://www.datatilsynet.no/personvern-pa-ulike-omrader/korona/korona-og-personvern-arbeidsplassen/>
- Eggereide, Bård, Tony, Kråkenes, Bente Jensløyken, Meland, Tor-Erik, Schjelderup, Terje, Whal. *Tek14: Militærteknologiske trender: oversiktsrapport 2004*. Kjeller: FFI, 2005.
- Eggereide, Bård, Andreas, Barstad. *Faryab Survey - wave 5*. Forsvarets forskningsinstitutt, 2012.
- Eggereide, Bård, Elin, Marthinussen. *Faryab Survey - wave 4*. Forsvarets forskningsinstitutt,



- Eggereide, Bård, Svein Erlend, Martinussen, Elin, Marthinussen, Andreas, Barstad. *Faryab Survey - wave 6*. Forsvarets forskningsinstitutt, 2012.
- Etterretningstjenesten. «Vanlige spørsmål om Etterretningstjenesten.» Oppsøkt 08.10.22. <https://www.etterretningstjenesten.no/om-oss/vanlige-sporsmal>.
- Fields, Mark, Ramsha, Ahmed. *Strategic Perspectives 8: A Review of the 2001 Bonn Conference and Application to the Road Ahead in Afghanistan*. Institute for National Strategic Studies, 2011.
- FN-Sambandet. «Afghanistan.» Oppsøkt 03.10.22. <https://www.fn.no/Konflikter/afghanistan>.
- Forsvaret. «Afghanistan.» Oppsøkt 14.10.22. <https://www.forsvaret.no/om-forsvaret/operasjoner-og-ovelser/internasjonale-operasjoner/afghanistan>.
- . «Brigade Nord.» Oppsøkt 22.09.22. <https://www.forsvaret.no/om-forsvaret/organisasjon/haeren/brigade-nord>.
- . «Bruk av data fra Forsvaret i forskning.» Oppsøkt 03.06.22. <https://www.forsvaret.no/forskning/forsvarets-forskningsnemnd>
- . «EK-operatør.» Oppsøkt 13.09.22. <https://www.forsvaret.no/jobbb/jobbb-i-etterretningsbataljonen/ek-operator>.
- . *Forsvarets fellesoperative doktrine*. Forsvarsstaben, 2019.
- . «Hæren.» Oppsøkt 17.09.22. <https://www.forsvaret.no/om-forsvaret/organisasjon/haeren>.
- . «Søknad om tillatelse til å gjennomføre spørreundersøkelser/intervju/tester i Forsvaret.» Oppsøkt 10.06.22. <https://forms.office.com/Pages/ResponsePage.aspx?id=1WEOHuy1ekKcwduVKEWS-QbfQ6JNmZNMng60gGj7Y1JUQIY1NEhOTkFXNzZROVdNNElaWkNEWkhISyQlQCN0PWcu>
- Forsvarssjefen. *Forsvarets etterretningsdoktrine : 2021*. Oslo: Forsvarssjefen, 2021.
- Furrevik, Gro Anita. «Etterretningsbataljonen har «årlig psykisk».» *Forsvarets forum*. 04.09.2021. [<https://forsvaretsforum.no/afghanistan-psykisk-helse/etterretningsbataljonen-har-arlig-psykisk/215212>]
- Furrevik, Gro Anita, Andrea, Rognstrand, Ole Kåre, Eide, Odin Jæger. «Trym elsket militæret.» *Forsvarets forum*. 04.09.2021. [<https://forsvaretsforum.no/afghanistan-psykisk-helse/trym-elsket-militaeret-sa-kom-de-psykiske-plagene/214772>]
- Furunes, Eskil Wie, Amund, Trellevik, Kenneth, Wikan, Christian, Lura. «Frykter at Russlands GPS-jamming kan føre til ulykker.» *NRK*. 14.11.2018.



[<https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/frykter-at-russlands-gps-jamming-kan-fore-til-ulykker-1.14292013>]

Føli, Are. «USA lånte enorme summer for å krige i Afghanistan.» *Aftenposten*. 02.09.2021.

[<https://www.aftenposten.no/verden/i/47bGWa/usa-laante-enorme-summer-for-aa-krige-i-afghanistan>]

Gjerstad, Christer L., Øystein J., Næss, Arnfinn, Tønnesen, Jon G., Reichelt, Sverre, Hougsnæs, Lars-Petter, Bakker, Hans Jakob, Bøe, Erik, Salvador, Tore, Tveitstul. *UNIFIL-undersøkelsen 2016: En etterundersøkelse av norsk militært personell som tjenestegjorde i Libanon i årene 1978-1998*. Forsvarets sanitet - Institutt for militærpsykiatri og stressmestring, 2016.

Gustavsen, Elin, Guro, Lien, Andreas Forø, Tollefsen. *Norsk deltakelse i internasjonale operasjoner 1990-2015*. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt, 2017.

Hallams, Ellen, Luca, Ratti, Benjamin, Zyla (red.). *NATO beyond 9/11 : the transformation of the Atlantic Alliance*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013.

Halsør, Marte, Marit, Kolberg, Yama, Wolasmal, Tonje, Grimstad, Hedda, Stølen, Ingrid Emilie, Waaler. «Kaos på flyplassen i Kabul: folk klamrer seg til flyet som skal ta av.» *NRK*. 16.08.2021. [[https://www.nrk.no/urix/kaos-pa-flyplassen-i-kabul-\\_-folk-klamrer-seg-til-flyet-som-skal-ta-av-1.15611177](https://www.nrk.no/urix/kaos-pa-flyplassen-i-kabul-_-folk-klamrer-seg-til-flyet-som-skal-ta-av-1.15611177)]

Hammer, Anders. *Faryab: arven etter Norge*. Oslo: Forlaget Press, 2019.

Hem, Mikal. «Krigen i Afghanistan har kostet Norge 10,5 milliarder kroner.» *Forsvarets forum*. 29.04.2021. [<https://forsvaretsforum.no/afghanistan-forsvaret-nato/krigen-i-afghanistan-har-kostet-norge-105-milliarder-kroner/196396>]

Heier, Tormod, Anders Kjølberg, Carsten F. Rønnfeldt (red). *Norge i internasjonale operasjoner – militærmakt mellom idealer og realpolitikk*. Oslo: Universitetsforlaget, 2014.

Hougsnæs, Sverre, Hans Jakob, Bøe, Arnfinn, Tønnessen, Øystein Jack, Næss. *Afghanistan-undersøkelsen 2012: En undersøkelse av psykisk helse hos norsk militært personell som har tjenestegjort i Afghanistan 2001-2011*. Forsvarets sanitet - Kontor for psykiatri og stressmestring, 2012.

Haaland, Torunn Laugen. *Small forces with a global outreach : role perceptions in the Norwegian Armed Forces after the Cold War*. Doktoravhandling. Universitetet i Oslo. 2008.

INSO «Safety Advisor – North, Afghanistan.» Oppsøkt 21.09.22.

<https://ngosafety.org/vacancies/safety-advisor-north-afghanistan/3440/>.



- Johannessen, Asbjørn, Line, Christoffersen, Per Arne, Tufte. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 6. utg. Oslo: Abstrakt forlag, 2021.
- Johansen, Marianne, Rune Thomas, Ege, Gunn Kari, Hegvik, Mads A., Andersen. «Å krige er bedre enn sex.» *Verdens Gang*. 27.09.2010.  
[<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/waxp1/aa-krige-er-bedre-enn-sex>]
- Kean, Thomas H. *The 9/11 commission report: final report*. New York: Norton, 2004.
- Kvale, Steinar, Svend, Brinkmann. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oversatt av Tone Margaret Anderssen og Johan Rygge. 3. utg. Oslo: Gyldendal akademisk, 2015.
- Leavy, Patricia. *Oral history*. New York: Oxford University Press, 2011.
- Ljøgodt, Håkon. *FFIs meningsmålinger i Afghanistan: metodiske forutsetninger og erfaringer*. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt, 2011.
- Maley, William, «Provincial Reconstruction Teams in Afghanistan: how they arrived and where they are going», *NATO review*  
<https://www.nato.int/docu/review/articles/2007/07/01/provincial-reconstruction-teams-in-afghanistan-how-they-arrived-and-where-they-are-going/index.html>.
- Malkasian, Carter. *The American war in Afghanistan: a history*. New York: Oxford University Press, 2021.
- . «The Meaning of Setbacks in Iraq and Afghanistan». *Prism (Washington, D.C.)* 8, nr. 2 (2019): 40-53. <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26803229>
- Marthinussen, Elin, Frode, Rutledal, Bård, Eggereide, Alf Christian, Hennem. *Faryab Survey - wave 1*. Forsvarets forskningsinstitutt, 2010.
- Modebadze, Valeri. «Afghanistan under Taliban: a new regime poses a threat to international stability». *Journal of Liberty and International Affairs* 8, nr. 1 (februar 2022): 277-291. DOI: 10.47305/JLIA2281277m.
- Moghadam, Assaf. «The Salafi-Jihad as a Religious Ideology». *International Security* 33, nr. 3 (2008/2009): 46-78. <https://www.jstor.org/stable/40207141>.
- Murtazashvili, Jennifer Brick. «The Collapse of Afghanistan». *Journal of democracy* 33, nr. 1 (januar 2022): 40-54. DOI: 10.1353/jod.2022.0003.
- Nasjonal sikkerhetsmyndighet. «Taushetserklæring/Teielovnad.» Oppsøkt 12.01.23.  
<https://nsm.no/getfile.php/133578-1592399571/NSM/Skjemaer/taushetserklaring-nb-nn-03-2019.pdf>
- NATO. «Press briefing on Afghanistan by NATO Secretary General Jens Stoltenberg.» Oppsøkt 07.09.22. [https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions\\_186040.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_186040.htm)



- . «Traktat for det nord-atlantiske område.» Oppsøkt 12.09.22.  
[https://www.nato.int/cps/en/natohq/official\\_texts\\_17120.htm?selectedLocale=no](https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=no)
- NOU 2016: 8. *En god alliert - Norge i Afghanistan 2001-2014*. Oslo: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon, Informasjonsforvaltning.  
<https://www.regjeringen.no/contentassets/09faceca099c4b8bac85ca8495e12d2d/no/pdfs/nou201620160008000dddpdfs.pdf>.
- NRK. «Exit Afghanistan.» I *Episode 1*, 2013. <https://tv.nrk.no/serie/exit-afghanistan/sesong/1/episode/1/avspiller>
- . «Norge i krig – oppdrag Afghanistan. » I *Episode 5*, 2010.  
<https://tv.nrk.no/serie/norge-i-krig-oppdrag-afghanistan/sesong/1/episode/5/avspiller>
- Prop. 1 S (2022-2023). *For budsjettåret 2023 - Utgiftskapitler: 1700-1791 Inntektskapitler: 4700-4799*. Oslo: Forsvarsdepartementet.  
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-20222023/id2931374/?ch=2>
- Universitetet i Oslo. «Om Tjenester for sensitive data.» Oppsøkt 12.05.22.  
<https://www.uio.no/tjenester/it/forskning/sensitiv/mer-om/>
- Universitetet i Tromsø. «Definisjoner og forklaringer.» Oppsøkt 10.08.22.  
[https://uit.no/forskningsrutiner/helsefak/rutine?p\\_document\\_id=666200](https://uit.no/forskningsrutiner/helsefak/rutine?p_document_id=666200)
- Utzon-Frank, Nicolai, Nina, Breinegaard, Mette, Bertelsen, Marianne, Borritz, Nanna Hurwitz, Eller, Merete, Nordentott, Kasper, Olesen, Naja Hulvej, Rod, Reiner, Rugulies, Jens Peter, Bonde. «Occurrence of delayed-onset post-traumatic stress disorder: a systematic review and meta-analysis of prospective studies». *Scandinavian journal of work, environment & health* 40, nr. 3 (mai 2014): 215-229. DOI: 10.5271/sjweh.3420.
- Pedersen, Odd Egil, Johannes, Nytrøen, Øyvind, Berg, Bjørnar, Nicolaisen, Elin, Larsen, Tore, Torsteinsen, Frode, Vikmyr, Jo Fredrik, Mæhre. *Etterretningsbataljonen: fra vardevakt til Afghanistan*. Sjef Etterretningsbataljonen, 2020.
- Pharo, Helge Ø., Kjell Inge, Bjerga, Sunniva, Engh, Gunnar D., Hatlehol, Kristine, Offerdal (red). *Historiker, strateg og brobygger – Festskrift til Rolf Tamnes 70 år*. Oslo: Pax Forlag, 2021.
- Regjeringen. «Beredskap og støttefunksjoner.» Oppsøkt 10.03.22.  
[https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/oed/pdf\\_filer/barentshavet\\_s/jan\\_mayen/jan\\_mayen\\_underlagsrapporter/11\\_beredskap\\_og\\_stottefunksjoner\\_ved\\_petroleumsvirksomhet\\_ved\\_jan\\_mayen.pdf](https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/oed/pdf_filer/barentshavet_s/jan_mayen/jan_mayen_underlagsrapporter/11_beredskap_og_stottefunksjoner_ved_petroleumsvirksomhet_ved_jan_mayen.pdf)



- . «Hvorfor er Norge i Afghanistan?» Oppsøkt 16.09.2022.  
[https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/utviklingssamarbeid/innsikt\\_afghanistan/situasjonen/id573476/](https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/utviklingssamarbeid/innsikt_afghanistan/situasjonen/id573476/)
- . «Kronologisk utvikling av det norske styrkebidraget i Afghanistan.» Oppsøkt 13.09.22. <https://www.regjeringen.no/no/tema/forsvar/internasjonale-operasjoner/innsikt-intops/kronologisk-utvikling-av-det-norske-bidr/id632365/>.
- . «Terroranslagene mot USA - et tidsskille i internasjonal politikk.» Oppsøkt 01.10.2022. [https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/Regjeringen-Stoltenberg-I/ud/Taler-og-artikler-arkivert-individuelt/2001/terroranslagene\\_mot\\_usa\\_-\\_et\\_tidsskille/id265064/](https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/Regjeringen-Stoltenberg-I/ud/Taler-og-artikler-arkivert-individuelt/2001/terroranslagene_mot_usa_-_et_tidsskille/id265064/)
- Sikt. «Meldeskjema for personopplysninger i forskning.» Oppsøkt 14.08.22.  
<https://sikt.no/fylle-ut-meldeskjema-personopplysninger>
- Skille, Øyvind Bye. «Forsker mener E-sjefens åpenhet kan øke terrorfare.» *NRK*. 21.10.2013. [https://www.nrk.no/norge/forsker-om-e-sjefen-kan-oke-terror-1.11370460]
- Skille, Øyvind Bye, Olav, Døvik, Ståle, Hansen, Martin, Fjørtoft. «Norges hemmelige krig i Afghanistan.» *NRK*. 29.05.2019. [https://www.nrk.no/dokumentar/xl/norges-hemmelige-krig-i-afghanistan-1.14539055]
- Sletmo, Marthe Espolin. *Norske veteraner fra FN- og NATO-operasjoner*. Masteroppgave. Universitetet i Oslo. 2010.
- Sloan, Stanley R. *NATO, the European Union, and the Atlantic community : the transatlantic bargain challenged*. 2. utg. Lanham: Rowman & Littlefield, 2005.
- Solbakken, Bjørn, Grethe, Fossli, Torgeir, Hagen, Ellen Katrine O., Hætta, Eva, Jarbekk, Lodve, Solholm, Ingvild, Bruce mfl. Dokument 16 (2015–2016): *Rapport til Stortinget fra Evalueringsutvalget for Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget)*. Oslo: Stortinget, 2016.
- Stabell, Yvonne. *What Motivates Norwegian Soldiers to Participate in International Operations?: An Analysis of the Norwegian Contribution to Afghanistan*. Masteroppgave. Universitetet i Oslo. 2012.
- Stenersen, Anne. «Thirty Years after its Foundation – Where is al-Qaida Going?». *Perspectives on terrorism (Lowell)* 11, nr. 6 (desember 2017): 5-16.  
<https://www.jstor.org/stable/26295953>
- St.meld. nr. 34 (2008-2009). «*Fra vernepliktig til veteran*» *Om ivaretagelse av personell før, under og etter deltakelse i utenlandsoperasjoner*.



Strømme, Wegger, Dag, Leraand. *I kamp for fred: UNIFIL i Libanon - Norge i UNIFIL : 1978-1998*. Oslo: Gazette bok, 2005.

The White House. «Address to a Joint Session of Congress and the American People.»

Oppsøkt 01.11.22. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>

———. «Remarks by President Biden on Afghanistan.» Oppsøkt 15.09.22.

<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/08/16/remarks-by-president-biden-on-afghanistan/>

UNAMA. «About.» Oppsøkt 17.10.22. <https://unama.unmissions.org/about>.

———. *Human rights in Afghanistan: 15 August 2021 - 15 June 2022*. Kabul: United nations assistance mission in Afghanistan, 2022.

Westlye, Geir Helge. *Motivasjon for internasjonal tjeneste : en kvalitativ studie av motivasjon for å tjenestegjøre i Forsvarets internasjonale operasjoner*. Universitetet i Stavanger. 2009.

Wiig, Thorbjørn. *Russisk EK - Hvordan Russland utnytter det elektromagnetiske spektrum for å forberede oppkjøringen til strid?*. Masteroppgave. Forsvarets høgskole. 2022.

Waler, Gudmund, Gerry, Larsson, Sofia, Nilsson. *Voldsbruk og livsfare: norske og svenske soldaters krigserfaringer fra Afghanistan*. Oslo: Cappelen Damm akademisk, 2019.



## Vedlegg 1: Kart over Faryab



Hentet fra: NOU 2016: 8, 111.





## Vedlegg 2: intervjuguide

---

### Innledende samtale

- Dette intervjuet inngår i min masteroppgave i historie ved Universitet i Oslo. Min rolle er som forsker, og jeg vil understreke at jeg ikke representerer EBN.
- Videre vil jeg minne om at du har signert en taushetserklæring med EBN, og det er viktig for meg at jeg ikke stiller deg i en posisjon som gjør at du kommer i konflikt med den. Spørsmålene er lagt opp slik at de ikke går inn på temaer som utfordrer taushetserklæringen, men dersom du føler at du ikke kan svare på et spørsmål er det bare å si ifra. Vi hopper da over spørsmålet. Dette gjelder også hvis du føler at et spørsmål er svært ubehagelig.
- Informasjon om hvordan intervjumaterialet vil bli brukt finner du i samtykkeskjema som du har signert. Her finner du også informasjon om hvilke rettigheter du har frem til du ikke lenger er identifiserbar i datamaterialet og hvem du skal kontakte dersom du ønsker å benytte deg av disse.
- For å hindre at opplysninger om tredjeperson kommer frem i intervjuet ber jeg deg unnlate navn og eventuelle andre identifiserende karakteristikk i beskrivelser av hendelser eller personer.
- Alle spørsmålene som vil bli stilt i dette intervjuet omhandler tjenesten du hadde i Faryab-provinsen, slik at det er viktig at det er denne opplevelsen du har i bakhodet under intervjuet.
- Ikke vær redd for å ta deg den betenkningstiden du trenger underveis og være heller ikke redd for å prate «for mye». Jo mer informasjon jeg får, jo bedre er det for prosjektet.
- I prosjektet er jeg ute etter din opplevelse av egen tjenestegjøring, og det er ingen svar som er rette eller gale

### Innledende spørsmål (bakgrunnsinformasjon om intervjuobjektet)

- Kan du si navnet ditt?
- Hvor gammel er du?
- Hvilken utdanning har du?
- Åssen militær bakgrunn har du?
- Hva er sivilstatusen din?
- Hvor mange kontingenter har du hatt totalt for det norske Forsvaret?
- Hva var motivasjonen din for å reise til Afghanistan?
- Hvilken avdeling var du tilknyttet når du var i Faryab?
- I hvilken tidsperiode tjenestegjorde du i Faryab?
- Opplevde du å være i stridskontakt i løpet av oppholdet?  
(å bli beskyttet eller kjøre på IED)
- Opplevde du at en eller flere medsoldater som stod deg nær ble alvorlig skadet eller mistet livet under deployeringen?

### Hovedspørsmål

- **Spørsmålene som følger, har til hensikt å finne ut av hvordan du har opplevd din tjeneste i Faryab-provins?**

Kan du starte med å fortelle om hvordan du opplevde det å tjenestegjøre i Faryab?



- Hvilken typer situasjoner husker du spesielt godt?
- Hva er grunnen til at akkurat disse situasjonene skiller seg ut?
- Hva opplevde du som utfordrende ved deployeringen(e)?
- Hva opplevde du som givende eller positivt?
- Hvordan skilte tilværelsen i Afghanistan seg fra tilværelsen hjemme i Norge?
- Hvilke følelser var mer til stede når du var i Afghanistan kontra i Norge?
- Hvilke følelser var mindre til stede når du var i Afghanistan kontra i Norge?
- Kom du i situasjoner der du følte på frykt?
  - Hva gikk denne frykten ut på?
  - Kan du fortelle meg mer om det?
- Hvilke muligheter var det for å luften belastninger under deployeringen?
- Hvilken typer moralske dilemmaer opplevde du?
  - Hvordan løste du disse?
  - Hvordan har valgene du tok i disse situasjonene påvirket deg?
  - Tror du at du vil gjort de samme valgene om igjen?
- Hva ved tjenestegjøringen er det som har gjort sterkest inntrykk?
- Hva opplevde du at ditt bidrag i Afghanistan bidro til?
- Hvordan opplevdes det å få dra på leave?
- Hvordan opplevdes det å redeploiere til Norge?
  - Hvorfor? (still oppfølgings spørsmål)

### PAUSE (2-5 min)

- **I hvilken grad har Taliban sin maktovertakelse påvirket din opplevelse av egen tjenestegjøring?**
  - Hva føler du om at Taliban tok tilbake makten i landet i 2021?
  - Har dette endret hvordan du ser på egen tjenestegjøring og eventuelt hvordan?
  - Hvordan reagerte du på at Taliban kom til Oslo i januar i år for samtaler med Norge?

### Avslutningsspørsmål:

- Tror du at du ville svart annerledes på spørsmålene jeg har stilt dersom intervjuet hadde blitt gjort rett etter deployeringen?
  - Hvordan da?
- Ville du tjenestegjort igjen dersom du skulle ta valget på nytt?
- Opplever du at tjenesten har vært en belastning eller en gode for livet videre?
- På hvilken måte korrelerte utenlandstjenesten med de forventingene du hadde før avreise?
- Er det noe du tenker burde ha kommet frem i dette intervjuet, som ikke har kommet frem?



### **Vil du delta i forskningsprosjektet**

#### ***Veteraner fra Etterretningsbataljonen sin opplevelse av egen tjenesten i Afghanistan***

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan veteraner fra Etterretningsbataljonen har opplevd sin egen tjeneste i Afghanistan. I dette skrevet gir jeg deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

#### **Formål**

Forskningsprosjektet utgjør min masteravhandling og skal ferdigstilles innen mai 2023. Hensikten bak prosjektet er å synliggjøre viktige beretninger om hvordan en gitt gruppe veteraner har opplevd sin tjeneste i internasjonale operasjoner for Norge. Prosjektet vil ikke berøre operasjonelle temaer, men fokusere på veteranenes egen opplevelse av deres tjenestegjøring. Etterretningsbataljonen skiller seg ut fra øvrige bataljoner i Forsvaret gjennom sitt særegne virke og sitt strenge taushetsregime. På bakgrunn av dette er det viktig at også denne veterangruppen får en stemme i det offentlige rom og at deres opplevelser blir tilgjengeliggjort. På nåværende tidspunkt eksisterer det minimalt med litteratur som går inn på hvordan denne veterangruppen har opplevd tjenesten sin.

I prosjektet tar jeg sikte på å analysere to forskningsspørsmål. Det ene spørsmålet utgjør hoveddelen av prosjektet, mens det andre må ses på som sekundært. Primærspørsmålet er hvordan veteraner fra Etterretningsbataljonen har opplevd sin egen tjeneste i Faryab-provinsen i perioden 2005 – 2012. Sekundærspørsmålet er i hvilken grad Taliban sin maktovertakelse har påvirket denne opplevelsen. I dette spørsmålet ligger det en mulighet om at maktovertakelsen ikke har påvirket opplevelsen i det hele tatt. Dette er noe av grunnen til at forskningsspørsmålet er sekundært i prosjektet.

#### **Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?**

Universitetet i Oslo er ansvarlig for prosjektet.

#### **Hvorfor får du spørsmål om å delta?**

Årsaken til at du mottar denne forespørselen er at du har tjenestegjort for Etterretningsbataljonen i Faryab-provinsen i løpet av perioden 2005 – 2012. Utvalget er begrenset til personer som har tilhørt den angitte bataljonen, men som ikke lenger er aktive i militæret. Overordnet vil forskningsprosjektet basere seg på intervjuer av sirka ti individer.

#### **Hva innebærer det for deg å delta?**

Deltakelse innebærer å stille opp til et times langt intervju. Merk at intervjulengde er et estimat og at den faktiske lengden på intervjuet derfor kan og vil variere. Intervjuene vil handle om dine tanker og refleksjoner rundt egen tjeneste. Jeg som intervjuer vil stille noen klart definerte spørsmål som skal sikre at intervjuet har den kvaliteten som er nødvendig,



samtidig vil det være rom for deg til å trekke frem momenter som du anser som viktig. Intervjuet vil bli tatt opp på én mp3-spiller.

### **Det er frivillig å delta**

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

### **Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger**

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrevet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det vil kun være meg, Svend Ole Bugge og veileder, Sunniva Engh, som vil ha tilgang på intervjumaterialet. Etter at intervjuet er ferdig, vil materialet bli transkribert og anonymisert. På dette tidspunktet vil lydopptaket bli slettet. Under transkriberingen vil navn og kontaktopplysningene dine bli erstattet med en kode som lagres på en egen navneliste. Listen vil bli holdt adskilt fra øvrige data. Det vil ikke være mulig å gjenkjenne intervjuobjekter i publikasjonen.

### **Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?**

Prosjektet vil etter planen avsluttes omkring midten av mai 2023. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger bli permanent slettet.

### **Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?**

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. På oppdrag fra NSD har Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

### **Dine rettigheter**

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitet i Oslo ved Sunniva Engh telefonnummer +47 22856269 epost [sunniva.engh@iakh.uio.no](mailto:sunniva.engh@iakh.uio.no).
- Vårt personvernombud: Roger Markgraf-Bye epost [personvernombud@uio.no](mailto:personvernombud@uio.no)

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- Personverntjenester på epost ([personverntjenester@sikt.no](mailto:personverntjenester@sikt.no)) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen



Veileder

Student

---

## Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet Veteraner fra Etterretningsbataljonen sin opplevelse av tjenesten i Afghanistan, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til å delta på intervju.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

## Samtykkeerklæring - helseopplysninger

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet Veteraner fra Etterretningsbataljonen sin opplevelse av tjenesten i Afghanistan, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

At personopplysninger om helseforhold behandles og inngår i prosjektet

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

